LAISVĖ

GRUODIS
1970

ŠIAME NUMERYJE:

Dr. R. S. Daugvydas
Dr. M. T. Milgaudas
RUSAI NUŽUDĖ LIETUVĮ PROFESORIŲ

Bernardas Brazdžionis
VAIDILA VALIŪNAS PRIE UŽGESUSIO ŠVYTURIO

Zenonas Ivinskis
LIETUVOS STEIGIAMASIS SEIMAS

REZOLIUCIJOMS REMTI KOMITETAS LAIMI KOVĄ IR JAV SENATE

Bronius Nainys
TAUTA IR IŠEIVIJA LAISVĖS KOVOJE

Vyt. Vaitiekūnas
DEMOKRATINĖ LIETUVA KREIVAME VEIDRODYJE

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

NR. 50 (87)

Platintojų dėmesiui

Visus platintojus maloniai prašome su administracija atsiskaityti už 1969 ir 1970 metų numerius. Neparduotus žurnalo egzempliorius grąžinti.

Atskiro "Į Laisvę" numerio kaina 2 doleriai.

Ta pačia proga "Į Laisvę" redakcija ir administracija dėkoja platintojui Vaciui Prižgintui, Los Angeles, Calif., kuris žurnalo naudai atsisako jam priklausančio nuošimčio.

• • •

Mokestis už "Į Laisvę"

Pradedant 1971 metais, Australijoje gyvenantiems "Į Laisvę" skaitytojams mokestis pakeliamas 2 doleriais. Buvusis mokestis vargu padengė ekspedicijos ir pašto išlaidas. Taigi nuo 1971 metų "Į Laisvę" Australijoje, Kanadoje ir JAV-se kainuos 5.00 doleriai, visur kitur — 3.00 doleriai.

Prenumeratos mokestį siųsti žurnalo administratoriui šiuo adresu:

Mr. Aleksas Kulnys
1510 East Merced Avenue
West Covina, California 91790
U. S. A.

• • •

Kaip galima "Į Laisvę" žurnalui pagelbėti?

a. Parašyti rašinį aktualia lietuviška problema.

b. Laišku redakcijai kritiškai įvertinti perskaitytą numerį.

c. Parekomenduoti žurnalą jo dar neskaitančiam.

d. Administracijai prisiųsti adresus asmenų, kurie galėtų "Į Laisvę" užsiprenumeruoti.

e. Užprenumeruoti žurnalą savo draugams, pažįstamiems ar savarankiškai gyvenantiems šeimos nariams.

f. Skirti "Į Laisvę" reikalui piniginę auką.

KU biblioteka

Į LAISVĘ

POLITIKOS ŽURNALAS
1970 GRUODIS NR. 50 (87)

Juozas Kojelis
Redaktorius/Editor
Post Office Box 34461
Los Angeles, Calif. 90034

Aleksas Kulnys
Administratorius /
Circulation Manager
'510 East Merced Avenue
West Covina, Calif. 91790

~~~

Lietuvių Fronto Bičiulių Vyr. Taryba /
Board of Directors of the Friends of the Lithuanian Front
6441 So. Washtenaw Ave.
Chicago, Ill. 60629

Dr. Kazys Ambrozaitis
Chesterton, Indiana

Dr. Zigmas Brinkis
Los Angeles, California

Dr. Petras Kisielius
Cicero, Illinois

Dr. Antanas Klimas
Rochester, New York

Pilypas Narutis
Chicago, Illinois

Levas Prapuolenis
Chicago, Illinois

Dr. Antanas Razma
Joliet, Illinois

Antanas Sabalis
Woodhaven, New York

Leonardas Valiukas
Los Angeles, California

TURINYS

Laiškai redakcijai 2

Zenonas Ivinskis: Lietuvos Steigiamasis Seimas 3

Bernardas Brazdžionis: Vaidila Valiūnas prie užgesusio švyturio 26

Bronius Nainys: Tauta ir išeivija laisvės kovoje 28

Rezoliucijoms Remti Komitetas laimi kovą ir JAV-bių Senate (l. vlk.) 33

Algimantas Gečys: Jėgų telkimas Lietuvos laisvei 47

Dr. Vyt. Lukša: Jaunimo darbuotojų paruošimas 52

Jurgis Gliauda: Epilogas 54

Dr. R. S. Daugvydas ir Dr. M. T. Milgaudas: Rusai nužudė lietuvį profesorių 57

Saulius Giedrys: Aukštosios matematikos kilpos 59

Fab. žirgulis: Už laisvę verta mirti 61

Laisvinimo veiksniuose 64

Lietuvių Fronto Bičiulių gretose 73

Spauda, radijas, knygos 80

"Į Laisvę" vedamieji 93

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas. Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM), Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front**.

* Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

~~~

Išbalansuotas straipsnis

Leonardo Valiuko straipsnyje "Lietuvos bylos kėlimas ir gynimas svetimųjų tarpe" "Į Laisvę" nr. 49/86 randame daugybę sugestijų lietuviškai informacijai stiprinti. Istorinis nagrinėjamos problemos fonas, dalykiška argumentacija kritikoje ir pozityvios sugestijos puikiai išbalansuoja straipsnį, kas retai besutinkama dabartinėje lietuviškoje žurnalistikoje, ypač sprendžiant gyvąsias dienos problemas.

Dr. Zigmas Brinkis
Los Angeles, Calif.

Be reikalo apgailestauta

Aprašęs ateitininkų kongresą Čikagoje K. Baras apgailestavo, kad nebuvo paskelbta kongreso manifestacija ir kad nepriimtos rezoliucijos. Gerai, kad ir nebuvo priimtos, nes tokios rezoliucijos, kurios vėliau buvo priimtos ir paskelbtos kongreso vardu, ateitininkams garbės nedaro.

A. M.
Chicago, Ill.

Negailėkite vietos rezoliucijų žygiui!

Tikrai įdomi informacija apie rezoliucijų pravedimo darbą. Jei tik Rezoliucijoms Remti Komiteto pirm. L. Valiukas suranda protarpiais vieną ar kitą laisvesnę valandėlę, tegu parašo kiek galima daugiau apie tai.

Juozas Petrutis
New York, N. Y.

Reikia apgailestauti, kad vyskupas V. Brizgys atsisakė įsijungti į rezoliucijų pravedimo žygį ir davėsi net suklaidinamas a. a. dr. P. Grigaičio.

Kun. V. J. M.
Chicago, Ill.

Visa ta dokumentacija apie rezoliucijų pravedimą, kurios jau nemaža davėte "Į Laisvę" žurnale, įnešė daug šviesos visoje mūsų politinėje veikloje. Duokite tos dokumentacijos daugiau.

E. Baškys
Detroit, Mich.

Kritikuoja ir pritaria

K. Petkus kritikuoja "Darbininko" teigimą, kad Lietuvoje žmonės mieliau pasuką aparatus į Londono BBC, Muencheno Free Europe, Vatikano ar Madrido stotis, jei "Amerikos Balso" programos jų nepatenkinančios. Kitoje vietoje tam "Darbininko" tvirtinimui pritaria: "Be to, žmonės Lietuvoje gali pasiklausyti užsienio radijo ir svetimomis kalbomis, jei lietuviškos jų nepatenkina". (Žiūr. K. Petkaus straipsnį "Lietuviško radijo problemos", "Į Laisvę", nr. 49/86 — Red.).

Jonas A. Steponaitis
Detroit, Mich.

Nevykęs sugretinimas

"Naujoji Viltis" pirmajame numeryje rašo (žiūr. pusl. 145), kad "Į Laisvę" žurnalas talkinąs "Akira-

(Nukelta į 72 pusl.)

"Į Laisvę" redakcija laukia skaitytojų pasisakymų žurnale keliamomis problemomis. Įdomesni laiškai bus skelbiami. Tačiau redakcijai turi būti žinomas laiško autoriaus vardas, pavardė ir adresas. Spausdinant gali būti naudojamas ir slapyvardis. Anoniminių autorių laiškai, nežiūrint jų vertės, nebus spausdinami.

Laiškus redakcijai siųsti šiuo adresu: "Į Laisvę", Post Office Box 34461, Los Angeles, California 90034.

LIETUVOS STEIGIAMASIS SEIMAS

Jo kilmė ir reikšmė

ZENONAS IVINSKIS

Minint Lietuvos Steigiamojo Seimo 50 metų sukaktį, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba viešu atsišaukimu deklaravo, kad "demokratijos visuotinumo pagrindu sukurta tautinė mūsų Bendruomenė iš tikrųjų būtų nepriklausomos Lietuvos demokratinio Steigiamojo Seimo sukakties vertingas įprasminimas" ("Pasaulio Lietuvis", 1970 m. birželio mėn. Nr. 11/47).

Steigiamojo Seimo prigimčiai, dvasiai ir poveikiui į nepriklausomą valstybę kuriančią lietuvių tautą išryškinti spausdiname prof. dr. Zenono Ivinskio paskaitą, skaitytą Lietuviškų studijų savaitėje 1970.VII.25 Stuttgart - Hohenheim, Vakarų Vokietijoje.

Redakcija

"Sveikiname Naujos Valstybės Steigiamąjį Seimą ir visomis širdimis velijame jam, kad jis — ir praėjęs — paliktų tautos atminimuose toks pat skaistus, koks skaistus rodės ir laukiamas!"[1]

"Kokiomis virpančiomis širdimis mes jo laukėme! Laukėme — netikėdami, kad galime tokios laimės susilaukti . . . mes jau nebe memorialus rašinėjame, kad apie mus patirtų..., kad mus užjaustų ir užtartų... mes jau sau žmonės. Norėsime, plačiai žengsime, norėsime susipančiosime . . . Seimas reiškia tikrąją laisvę, nebe popierinį pažadą, Steigiamasis Seimas iškyla aukščiau visų kitų tautos veiksmų, kokių tik randame mūsų istorijoje".[2]

Šitaip jaudindamasis parašė ištisą straipsnį Tautos Pažangos partijos leidžiamame laikraštyje *"Tauta"* Steigiamojo Seimo susirinkimo išvakarėse ne kas kitas, o to laikraščio redaktorius, mūsų populiarusis Vaižgantas, kurio šimto metų gimimo jubiliejinę sukaktį pernai dėmesingai lietuviai yra paminėję ir šiapus ir anapus.

Tai buvo pozityvios to meto nuotaikos visų Lietuvos grupių ir partijų, kaip jos bebūtų buvusios išsidiferencijavusios. Steigiamojo Seimo atidarymo iškilningame posėdyje, kuris įvyko Kauno Valstybės teatre, dalyvavo mūsų rašytojas kanauninkas M. Vaitkus. Ir jis savo plačių atsiminimų viename tome yra gana gyvai — kad ir beveik po penkių dešimtmečių

— perdavęs to meto lietuvio šviesuolio mintijimus. Jis rašo, be kitko, savo pusiau literatūriškuose, bet įdomiuose atsiminimuose:

"Džiaugsmas tvino širdy, pasididžiavimas sieloj, kad esi lietuvis, kad esi laisvas ir lygus su kitų senųjų valstybių nariais. Bet vienkart grūmojo ir gūdus nujautimas, jog ateity teks daug pakovot už švenčiausias savo teises ir dar daugiau pasidarbuoti ir pastangų bei prakaito išlieti, bestiprinant savo mylimo krašto padėtį plačiame, dažnai nepalankiame pasauly. Tačiau drąsus ryžtas ir tvirta valia liepsnote liepsnojo dvasioj, kada galingai giedojome savo Tautos himną".[3]

Tokio pat idealistinio nusistatymo randame ir pulkininko K. Žuko šiaip jau gana kritiškuose atsiminimuose, išleistuose prieš dešimtmetį Amerikoje.[4]

Žukas, buvęs 1920 metais Lietuvoje Krašto Apsaugos ministras ir vyriausias karo vadas,[5] ryšium su balsavimais į Steigiamąjį Seimą savo atsiminimuose pastebėjo: *"Pasišventimas, pasiaukojimas, didelė Tėvynės meilė ir noras gerai atkurti savąją Valstybę mumyse tuomet dominavo. Tai ir išvedė Lietuvą į gerą kelią, kuris, deja, ne nuo mūs priklausančių priežasčių po 20 metų nutrūko".*[6]

Tą autentišką citatų pynę, ypač ano meto Lietuvos skaitytojus žodžiais apie mūsąją Konstituantą, apie Steigiamąjį Seimą, būtų galima čia žymiai plačiau pratęsti. Juk visa Lietuva tada alsavo rinkimais į tą Seimą. Tie rinkimai sugriovė ir daug prietarų. Ne vienas skeptikas tada tardavo, jog lietuvių tauta dar tebesanti be aiškios politinės sąmonės, pati Lietuva — tautų mišinys, ir klausdavo, ar būsią kam vadovauti.[7]

O pasirodė, jog rinkimuose dalyvavo labai aukštas procentas turinčiųjų teisę balsuoti, būtent per 90 proc. Toliau paaiškėjo, kad tauta yra jau išsidiferencijavusi partijomis, ir pagaliau rinkimai parodė, kad Lietuva — jokis tautų mišinys, nes iš 112 išrinktų Seiman atstovų lietuvių buvo 91 proc., žydų 5 proc., lenkų 2 proc. ir vokiečių 0,9 proc.[8]

Tad gegužės 15-ją, Seimo atidarymo dieną, lietuvių tauta turėjo kuo džiaugtis. Anos dienos aprašymuose skaitome, kaip laikinoji sostinė Kaunas buvo paskendęs žalumynuose ir trispalvėse vėliavose, kaip tada žymiųjų gatvių sankryžose buvo pastatyti vieni už kitus originalesni penkeri garbės vartai, o juos vis statė kokis žymus dailininkas ar menininkas: Žmuidzinavičius, Rimša, Šimonis, Galdikas, Galaunė.

Nepereidami, kad ir prie charakteringų detalių, kurias galima surankioti iš ano metu publicistikos, tenorime čia sustoti tik ties dviem klausimais, būtent, ties Steigiamojo Seimo kilme ir jo atliktų darbų reikšme.

Steigiamieji seimai svetur

Kiekvienos *naujai gimstančios*, ar kokį didelį persilaužimą, staigų naują posūkį, visai kitą linkmę išgyvenančios valstybės gyvenime paprastai *pati tauta* išrenka atstovus, kurie turi išspręsti pačius pagrindinius konstitucinius klausimus.

Taip buvo, pavyzdžiui, kitados, kai didžiosios prancūzų revoliucijos pradžioje 1789 m. buvo sugriauta senoji tvarka ("ancien régime"). Tada iš susirinkusių luomų atstovų (états généraux) vad. "tretysis luomas" ne tik pasiskelbė pilnateisiu tautos atstovų susirinkimu ("Assemblée nationale"), bet davė Prancūzijai — pasivadinęs Assemblée constituante — visai naują konstituciją, anuos pagrindinius valdymosi įstatymus, kurie yra tapę pagrindu kiekvienos demokratinės valstybės santvarkos.

Panašiai buvo po pirmojo pasaulinio karo ir Vokietijoje, kai staigios revoliucijos ir nelaukto karo pralaimėjimo pasėkoje kaizeris Vilhelmas II pabėgo į Olandiją. Tada sunkiomis vidaus santykių aplinkybėmis rinkosi 1919 m. į Veimarą pačios tautos rinktasis parlamentas (Nationalversammlung) ir ant bismarkinio Reicho griuvėsių sukūrė vadinamąją Veimaro respubliką, išsilaikiusią 15-ką metų iki hitlerinės diktatūros. Panašiai ir po II-jo Pasaulinio karo Vakarų, ar Federalinei Vokietijai, Bonnoje susirinkęs parlamentas 1949 m. gegužės 8 d. davė naują konstituciją (Grundgesetz). Šitaip gavo savo dabartinį pavidalą Bundesrepublik Deutschland.

Pati dramatiškiausia steigiamojo seimo istorija yra atsitikusi Rusijoje 1917 - 18 metų sąvartoje. Senieji lietuviai tremtiniai Rusijoje, be abejo, dar gyvai prisimena, kaip *Kerenskio* valdžia organizavo visuotinus rinkimus į "Učreditel'noje Sobranije", kuriai tada lietuviai buvo davę "įkuriamojo" ar "kuriamojo" seimo vardą. Iš čia mūsų "steigiamasis" seimas 1920 metų spaudoje dar dažnai "kuriamuoju" Seimu buvo pavadinamas.

Beje, Lietuvos Socialdemokratų partija savo *manifeste* 1905 rugsėjo mėnesį buvo kalbėjusi apie tai, "kad būtų sušauktas Įsteigiamasis Seimas Vilniaus mieste, išrinktas Lietuvos gyventojų visuotiniu, teisiu, lygiu ir slaptu balsavimu, neskiriant tautos, tikėjimo ir lyties".[8a]

Bet grįžkime prie Petrapilio kuriamojo seimo!

Toje "Učreditel'noje sobranije", į kurią 1918 m. sausio 18 Petrapilyje susirinko 707 tautos atstovai, būtų turėjusi duoti Rusijai visai naują santvarką — demokratinę konstituciją. Tačiau Lenino ir Trockio bolševikai, kurie seime nesudarė nė ketvirtadalio (175 atstovai), sugebėjo savo turimomis priemonėmis (jie jau buvo juk įvykdę vad. "spalio mėnesio" revoliuciją), tą steigiamąjį seimą išardyti.[9]

Rusijos tolimesnį likimą turėjo apspręsti jau ne demokratija, bet vad. "proletariato diktatūra".

Ypatingos reikšmės tokie steigiamieji seimai, ar konstituantos, žinoma, įgijo po Pirmojo pasaulinio karo tose tautose, kurios kūrė savo valstybes. Iš trijų Pabaltijo valstybių Estija buvo pirmoji, kuri jau 1920 metų *birželio 15 dieną* trečiuoju steigiamojo seimo (Azutav Kogu) skaitymu priėmė savo konstituciją, įsigaliojusią tų metų lapkričio mėnesį.[10]

Estai, mat, buvo savo sienų atžvilgiu geresnėje padėtyje. Jie buvo jau spėję 1919 m. vasario pusėje išvaryti bolševikus iš visos pagrindinės Estijos teritorijos.[11] Tad ir jų konstituanta (Azutav Kogu) Taline jau susirinko *1919 m. balandžio 23 d.*,[12] kai didelė dalis Lietuvos su žymiais miestais, Panevėžiu ir Ukmerge, dar tebebuvo bolševikų rankose.

Latviai, kuriems savo etninės teritorijos išlaisvinimas iš bermontininkų ir bolševikų, (jų tarpe buvo ne maži jų pačių daliniai) buvo stipriai susikomplikavęs, tuo pačiu laiku kaip Lietuva, 1920 m. balandžio 17 ir 18 d. išrinko savo Satversmes Sapulce (Steigiamąjį Seimą), sušauktą gegužės 1 Rygoj. Ir latviai tik po dviejų metų, taip pat kaip ir Lietuva, 1922 m. rugpiūčio pradžioje tepaskelbė savo konstituciją.[13]

Lietuvos Steigiamojo Seimo genezė

Lietuva, žinoma, daug kuo skyrėsi nuo Estijos ir Latvijos. Ji buvo ir vienintelė iš trijų Pabaltijo valstybių, kuri jau buvo turėjusi savą valstybę su stipriomis seiminėmis tradicijomis. Tai buvo didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos (Magni Ducatus Lithuaniae) seimai, išgarsėję prie paskutiniųjų dviejų Gediminaičių 16-me amžiuje. Net ir tada, kai 1569 m. Liubline buvo pasirašytas anas žinomasis unijinis aktas, kuriuo tos dvi valstybės buvo sujungtos — kaip lygus su lygiu — vienon federacijon, ir tada dar *atskiri* Lietuvos seimai, vadinamos "konvokacijos", ilgai rinkdavosi tai Vilniuje, tai Naugarduke, tai Volkoviske.

Po Liublino unijos ir Lietuvoje buvo išvystyta sistema pavietinių (apskričių) seimelių, kurie rinkdavo atstovus į *bendrąjį seimą*. Anie seimai istorijoje žinomi įvairiais pasireiškimais, o labiausiai savo "liberum veto", anuo reikšminguoju "niepozwalam", t. y., vieno vienintėlio atstovo protestu, įgalinčiu visą seimą sugriauti.

Tačiau praeities senųjų seimų patyrimais besikuriančios Lietuvos Steigiamasis Seimas nė iš tolo negalėjo pasinaudoti. Juk pati senoji Lietuvos valstybė, taip giliai įrėžusi savo pėdsakus per eilę šimtmečių rytų Europos istorijoje, ir savo visa struktūra, ir gyventojų sudėtimi, ir teritorijų atžvilgiu

labai skyrėsi nuo tos valstybės, kuri 1918 m. vasario 16-tąją buvo paskelbta nepriklausoma.

Senosios unijinės respublikos ar Lietuvos seimai nebuvo visos tautos rinkti. Tada juk tikrąją valstybės visuomenę, kuri apie viską politiniame bei kultūriniame gyvenime sprendė, tesudarė tik kilmingieji, atseit bajorai, ar — senosios unijinės valstybės terminu kalbant — *šlėktos*.[14]

Liaudis bei baudžiauninkai tada, žinoma, niekur jokio balso valstybės reikaluose neturėjo. Pagaliau ir daug kitų visuomeninių santykių bruožų rodė didelį skirtingumą nuo anos šimtmečių klodu užverstos valstybės, nors jos praeito garso bei didybės kėlimas ir daug buvo prisidėjęs prie lietuvių tautos sąmonės sužadinimo.

Tad ir Lietuva, nors ji skaitėsi *atstatanti* savo valstybę, buvo, kaip Estija ir Latvija, visais atžvilgiais tokia pat *naujakurė*, juo labiau, kad ir Lietuvoje, didelei daliai kilmingųjų sutapus su lenkų kultūra ir priėmus naujosios Lenkijos tautinę sąmonę, savojo valstybingumo nešėjai buvo valstiečiai ar iš kaimo išėję šviesuoliai.

Kai etnografinėse lietuvių žemėse subrendo tautinė sąmonė, jau rinkosi prieš 65-rius metus, t. y. revoliucijos metais, 1905 gruodžio 4 d. Vilniaus Didysis Seimas. Iš įvairių Lietuvos valsčių ir kampų suplūdo į aną seimą Gedimino sostinėn per du tūkstančius dalyvių, atsinešusių visokiausių klausimų ir rūpesčių tautinėje, švietimo, ypač žemės klausimo bei jos valdymo srityse ir jau sugebėjusių suformuluoti Lietuvai *autonomijos* reikalavimą. Reikia pastebėti, kad jau vienas kitas šviesuolis šimtmečio sąvartoje buvo užsiminęs apie *"politiškai nepriklausomą"*, apie *"lietuvių valdomą"* Lietuvą, apie *"laisvą ir nepriklausomą kitoms tautoms ir viešpatystėms Lietuvą"*.[15]

Čia nesustosime ties vėlesniais lietuvių organizacijų ir jų seimų ar suvažiavimų nutarimais, kuriuose dar nebuvo atskiros, nepriklausomos Lietuvos idėjos. Ji buvo viešai apipavidalinta antraisiais Pirmojo pasaulinio karo metais Šveicarijos lietuvių konferencijoje Berne.[16]

Nesigilindamas šioje vietoje specialiau į šitą klausimą, tenorėčiau priminti, jog dar reikėtų atsidėjus ištyrinėti, kada ir kur pirmiausia viešai yra gimusi *nepriklausomos* Lietuvos mintis. Gal nepriklausomybės idėją reikėtų atkelti dar į 1914 metus, kai būrys lietuvių patriotų atskiru raštu pačioje karo pradžioje suformulavo savo samprotavimus, jog jie iš to karo laukia *"laisvos Lietuvos"*. Įdomius tos rūšies faktus savo *"Atsiminimuose"* yra išdėstęs Martynas Yčas.[17]

Mums čia yra svarbesnis Steigiamojo Seimo *genezės* faktas. Patį pirmąjį viešai iškeltą reikalavimą tokį seimą sušauk-

ti jau galima sutikti Rusijos lietuvių seime, kuris — po vadinamosios *Vasario revoliucijos* — buvo sukviestas Petrapilyje 1907 m. gegužės 27 - birželio 3 d. (senuoju kalendoriumi).

Apie tą seimą yra daug rašyta ir diskutuota.[18] Dešiniosios grupės ir per priešseiminius mitingus ir per seimų posėdžius nepriklausomoje Lietuvoje nedviprasmiškai kairiosioms partijoms primindavo, jog šios tada nereikalavusios nepriklausomos Lietuvos.

Neanalizuodami to klausimo čia iš esmės, tenorime pažymėti, jog tame išgarsėjusiame Rusijos lietuvių seime Petrapilyje buvo priimta krikščionių demokratų ir Tautos Pažangos pasiūlytoji rezoliucija, kurios paskutinis punktas skambėjo: "*Lietuvos valdymo būdą ir vidaus tvarką turi nustatyti sukviestas visuotiniu, lygiu ir slaptu balsavimu Steigiamasis Lietuvos Susirinkimas*".[19]

Šitoji reikšminga rezoliucija surinko daugumą — 140 balsų, gi už socialistų (socialdemokratų ir socialistų liaudininkų) — Santaros rezoliuciją pasisakė tik 132 delegatai ir giedodami marselietę išėjo iš salės, palikę dešiniuosius giedoti Lietuvos himną. Bet ir anas vad. "demokratinis (kairiųjų) seimas", nukreipęs Lietuvos klausimą į Laikinąją Rusijos valdžią ir sąjungininkes bei neutralias valstybes, ir siedamas Lietuvos ateitį su Rusijos revoliucija, kėlusią tautų apsisprendimo teisę, reikalavo pripažinti: "*a) kad lietuvių tautai priklauso politinio apsisprendimo teisė; b) kad savo politinį likimą lietuvių tauta turi teisę spręsti laisvai išrinktame Lietuvos Steigiamajame Susirinkime, visuotinio, be lyties, tautybės ir tikybos skirtumo, tiesaus, lygaus ir slapto balsavimo pamatais, proporcinės sistemos prisilaikant*".[20]

Kairiosios grupės, nestatydamos sąlygos tuoj reikalauti nepriklausomybės paskelbimo, įtikėjo, kad naujojoje Rusijos santvarkoje, ypač socialistinėje, Lietuva gaus savo laisvę. Būtų, beje, klaidinga manyti, kad dauguma kairiųjų ir santariečiai buvo priešingi Lietuvos nepriklausomybei. Buvo labiau pasitikima taip labai garsiai šviežiai demokratiškoje Rusijoje pradėtu skelbti *tautų apsisprendimu*. Buvo tikima, kad šitai demokratiškiausiai revoliucijos krypčiai galutinai įsistiprinus, visi žmonių ir tautų santykiai savaime išsispręsią.[21]

Žinoma, kerenskinės rusų revoliucijos pasėkoje įsisiūbavęs rusų visuomenės eižėjimas ir jos stiprus radikalėjimas paliko pėdsakų ir žymioje dalyje lietuvių tremtinių, atsidūrusių Rusijoje.

Daug *vieningesnis* buvo tačiau žvilgsnis į dar neaiškią ateitį tų lietuvių, kurie kentė sunkią vokiečių militarinės valdžios okupaciją pačioje Lietuvoje nuo 1915 m. vėlybos vasaros. Bet ir čia gyvenimas nestovėjo vietoje. Karui nelauktai

užsitęsus, Reichstage didžiosios partijos (katalikų "Centras" ir socialdemokratai) 1917 m. liepos mėnesį nutarė vad. "Friedensresolution". Militaristai okupuotame krašte vis tik turėjo paboti, kas buvo svarstoma ir daroma Berlyne.

Ieškant kad ir minimalinio bendradarbiavimo su okupuoto krašto gyventojais, reikėjo sukurti čia pagalbinį organą Šitaip buvo sukviesta Vilniun (1917 m. rugsėjo 18 - 22 dienomis) ana reikšmingoji lietuvių konferencija.[22] Ji ne tik išrinko Lietuvos Tarybą, bet dar padarė reikšmingų nutarimų.

Žinoma, Vilniaus lietuvių konferencija turėjo nutarti, kad Lietuvos valstybė, "nepakenkiant jos savitam plėtojimuisi", sueis "į tam tikrus dar nustatytinus santykius su Vokietija". Bet šitame ryšyje yra mums svarbesnis ankstyvesnis (pirmasis) konferencijos nutarimas, kurio vienas posmas taip skamba:

"Galutinai nustatyti nepriklausomos Lietuvos pamatams ir jos santykiams su kaimyninėmis valstybėmis turi būti sušauktas Steigiamasis Lietuvos Seimas Vilniuje, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas".[32]

Tokis Seimas iš tiesų susirinko tik jau ne Gedimino sostinėje, kaip Vilniaus konferencija nutarė, o Kaune beveik po trijų metų (po 32-jų mėnesių), ir jis pirmoje eilėje tiesė valstybės pamatus.

Beveik ta pati formulė yra pakartota ir 1918 m. vasario 16-ją, skelbiant Lietuvos nepriklausomybės aktą, kur sakoma, jau nebeminint Vilniaus, kad *"kiek galima greičiau* (turi būti) *sušauktas steigiamasis seimas, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas".*[24]

Kaip matome, ir lietuvių konferencijos Petrapilyje ir Vilniuje, ir Lietuvos Taryba vasario 16-sios akte kalbėjo apie Steigiamojo Seimo sušaukimą, ir tai, *"kiek galima greičiau"*, kaip nepriklausomybės aktas reikalavo.

Kliūtys Steigiamajam Seimui sušaukti

Kodėl naujoji Lietuva *ištisus dvejus* metus negalėjo eiti prie tos laukiamosios Konstituantos rinkimų? Atsakymas yra labai paprastas. Kai Lietuvos Taryba pasauliui skelbė apie pažadėtą, greitai sušauksimą Steigiamąjį Seimą, vokiečiai Lietuvoje dar tebebuvo pilni viešpačiai. Karą su jauna bolševikine Rusija jie buvo užbaigę 1918 m. kovo 3 d. Lietuvos Brastoje rusams kietai padiktuota, sau labai naudinga sutartimi.

Tuo pačiu laiku dešimtimis vokiečių divizijų iš rytų fronto buvo permestos prieš alijantus į Vakarus, nes generolas Ludendorffas ten vykdė plačiausio masto ofenzyvą ir tikėjosi, jog Reichui dar pasiseks Vakaruose išplėsti pergalę, kol amerikiečiai nebuvo

spėję laivais pervežti į Europą didelių kariuomenės kontingentų.

Vokiečiams ir toliau nekeičiant savo politikos Rytuose, karinė okupacinė valdžia Lietuvos Tarybai, 1918 m. liepos mėnesį pasivadinusiai *Valstybės* Taryba, *neužleido* jokios valdymo bei administracijos srities. Kai pagaliau Vakaruose vokiečių karinė jėga *suguro,* 1918 m. lapkričio 5 d. paskutinis kaizerinės Vokietijos kancleris *Max von Baden* leido sudaryti Lietuvos vyriausybę, kurios priekyje trumpam atsistojo Augustinas Voldemaras.

Bet Steigiamojo Seimo tada dar nebuvo galima šaukti, ir pats gyvenimas reikalavo naudotis laikinais pakaitalais. Pvz., Valstybės Taryba jau 1918 m. lapkričio 2 d. buvo priėmusi "Lietuvos valstybės laikinosios *Konstitucijos* pamatinius dėsnius", kur valstybės tarybos prezidiumas galėjo savo valdžią vykdyti per ministerių kabinetą.

Tie *"laikinosios konstitucijos pamatiniai dėsniai"* keturiuose paragrafuose kalbėjo apie išrinkimą Steigiamojo (Kuriamojo) Seimo, kuris galėjo savo darbą Vilniuje pradėti, kaip nusakė paskutinis tos laikinosios konstitucijos (29-sis) paragrafas, susirinkus dviem trečdaliam atstovų.[25]

Bet ir 1919 metai nė iš tolo dar neleido surinkti Lietuvoje *visos* tautos atstovų į Steigiamąjį Seimą.

Kaip tik tų metų pradžia atnešė naujus ir didelius rūpesčius. Reikėjo skubėti organizuoti karinę jėgą ir apsiginti nuo Lietuvon besibraunančių bolševikų, kurie jau sausio 5 užėmė Gedimino miestą, o Lietuvos vyriausybė skubiai kūrėsi Kaune.

Vykstant pačioje Lietuvoje kovoms su raudonąja rusų kariuomene, teko vėl naudotis laikinu Seimo pakaitalu, ir 1919 metų sausio 16 d. Kaunan buvo sušaukta nauja konferencija, kuri turėjo iš dalies atlikti Steigiamojo Seimo vaidmenį.[26]

Į tą konferenciją savo atstovus siuntė miestų valdybos ir tie apskričių ir parapijų komitetai, kurių jau nesiekė bolševikinė ranka. Toji nepaprasta, kad ir negausi, *konferencija* turėjo ne tik išklausyti Valstybės Tarybos ir laikinosios Vyriausybės pranešimų, bet jos kompetencijoje buvo aptarti ir Steigiamojo Seimo sušaukimo sąlygas.[27]

Anie laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai iš 1918 m. lapkričio 2 d. buvo papildyti keliolika naujų paragrafų: buvo įvesta valstybės kontrolieriaus institucija ir 8-niuose paragrafuose aptartos jos funkcijos (34 - 42 paragr.), o *svarbiausia* — ikitolinis vykdomosios valdžios organas, *Valstybės Tarybos prezidiumas,* buvo pakeistas *valstybės prezidentu,* kurio kompetencijas tvarkė 6 paragrafai (6-12).

Pirmuoju Lietuvos prezidentu, papildytą laikiną konstituciją paskelbus, 1919 m. balandžio 6 d. buvo išrinktas Antanas Smetona, kuris tuojau prisiekė anai laikinajai konstitucijai.

Kai už šešių dienų (12 balandžio), po trumpučio Prano Dovydaičio ministerių kabineto intermezzo, kabinetą vėl sudarė Mykolas Šleževičius, kuris nuo seniau buvo persiėmęs perdėm demokratiška mintimi, vienas iš jo rūpesčių buvo prieiti pagaliau prie Konstituantos rinkimų.

Steponas Kairys savo spalvingų atsiminimų "Tau, Lietuva" II-jo tomo gale pastebi: *"Nuo pat M. Šleževičiaus kabineto veikimo pradžios mudu su J. Pakniu* (abu jiedu buvo to ministerio kabineto nariai) *nepraleidome progos priminti vyriausybei reikalą ruoštis Steigiamojo Seimo rinkimams"*.[28]

Dar tebevykstant kovoms su įsibrovusiais bolševikais rytinėje Lietuvoje, 1919 m. birželio 16 d. Valstybės prezidentas Smetona ir ministeris pirmininkas Šleževičius pasirašė aktą, kuriuo buvo sudaryta komisija *Steigiamojo Seimo rinkimų* įstatymo projektui paruošti. Tos komisijos pirmininku, kabineto nutarimu, buvo pats vidaus reikalų ministeris Petras Leonas, o komisijos nariais buvo dar 13 įvairių aukštų pareigūnų (jų tarpe ir ministeris be portfelio žydų reikalams M. Soloveičikas).[29]

Komisija savo darbą greitai atliko. Tai buvo vidurvasaryje, kaip tik tuo metu, kai "peoviakai" —lenkų sąmokslininkai jėga planavo nuversti Kauno valdžią. 1919 m. gruodžio 2 d. *"Laikinųjų Vyriausybės Žinių"* nr. 16 jau buvo *paskelbtas* 88-ių paragrafų Valstybės Tarybos posėdyje lapkričio 20 d. priimtas "Steigiamojo seimo rinkimų įstatymas".[30]

Atrodė, jog jau nieko nebetrūksta, ir būtų galima skelbti rinkimus. Juk jau vidurvasaryje paskutiniai vokiečių okupacijos likučiai su jų valdžios šefu Zimmerle buvo galutinai pasitraukę iš Lietuvos. O bolševikai tada jau buvo taip pat sėkmingai išstumti už Dauguvos. Greitai buvo pašalintas viduje ir anas lenkų "peoviakų" pavojus. Bet kaip tik lapkričio mėnesio gale bermontininkai iš Kuršo netikėtai užplūdo šiaurės Lietuvą. Su jais reikėjo vesti (ypač prie Radviliškio) kruvinas kovas, kurios laimingai pasibaigė lietuvių pergale.

Rinkimų teritorijos problemos

Pagaliau 1920 m. sausio 12 dieną buvo paskelbta Steigiamojo Seimo rinkimų *data*. Rinkimai turėjo įvykti už trijų mėnesių, t. y., balandžio 14 ir 15 dienomis.[31]

Rinkimams į Steigiamąjį Seimą pravesti šešiose išlaisvintose rinkimų apygardose rei-

kėjo išjudinti didelę mašineriją. Jų centrai buvo: Marijampolė, Kaunas, Raseiniai, Telšiai, Panevėžys, Utena.[31a]

Santykiams su lenkais stovint kad ir netikrų paliaubų fazėje ir dar nepribrendus į platesnį kruviną konfliktą, rinkimų įstatyme buvo numatyti rinkimai į Steigiamąjį Seimą ir šiose keturiose apygardose: Vilniuje (įjungiant ir Švenčionių apskritį), Lydoje (su Ašmenos ir Volkovisko apskritimis), Balstogėje (su Bieloviežo, Bielsko ir Balstogės apskritimis) ir Gardine (su Sokolkos, Gardino ir Augustavo apskritimis).[32]

Tačiau tai buvo plotai, kuriuos Pilsudskio legijonieriai jau 1919 metų pavasarį buvo užėmę ar bolševikus išstūmę, gi balandžio 19 jie jau buvo okupavę ir patį Vilnių.

Įtraukiant į rinkimines apygardas ir anuos naujai lenkų užimtus plotus,, kurių didelė dalis taikos sutartimi su Maskva Lietuvai už pusės metų (jau Steigiamajam Seimui posėdžiaujant) 1920 m. liepos 12 d. buvo pripažinta, buvo akivaizdžiai parodytos lietuvių tautos revendikacijos. Bet tose srityse niekada neįvyko rinkimų į jokį nepriklausomos Lietuvos seimą.

Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymo priešpaskutinis paragrafas (87) buvo reikšmingai suformuluotas: *"Prūsų Lietuva renka atstovus į Steigiamąjį seimą, laikydamasi išdėstytų šiuose įstatymuose bendrų dėsnių, tik rinkimų diena jai gali būti skirta ir kita"*.[33]

Toji "diena" tebuvo ne kas kita, kaip po šešerių metų rinkimai į *paskutinį* (t. y. tretįjį) demokratinės Lietuvos seimą 1926 m. gegužės 8-10 dienomis, kai autonominis Klaipėdos kraštas *pirmą kartą* ėjo balsuoti į mūsų seimą ir jau atskiru "Memellaenderių" sąrašu į Kauną atsiuntė 5 atstovus.

1919-20 m. su kaimynais Lietuvos valstybės ribos dar nebuvo galutinai sutartimis fiksuotos. Tad Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymas rodė didelį palankumą visiems lietuvių gyvenamiems ar vakarykščiai lietuviškai kalbėjusiems plotams. Visai tai teritorijai (skaitant po vieną atstovą nuo 15.000 gyventojų) į Steigiamąjį Seimą buvo numatyta 229 atstovai. Bet būtų reikėję labai palankių fizinių sąlygų, kad būtų buvę galima į Steigiamąjį Seimą ir vakarų ir rytų lietuvių kalbos plote pravesti rinkimus. Lietuva tepajėgė vykdyti rinkimus tik laisvame plote su 112 atstovų.

Bet ir čia pasitaikė kliuvinių ir nelauktų, pavojingų įvykių.

Aukštosios Panemunės sukilimas

Besiruošiant Steigiamojo Seimo rinkimams Lietuvos, ypač Kauno politiškai - kariniame gyvenime staiga įnešė

sukrėtimą vadinamas Aukštosios Panemunės sukilimas, kai Kauno karių įgulos dalis 1920 m. vasario 22-23 d. d. staiga iš nepasitenkinimo perėjo į atvirą sukilimą. Komunistinė istoriografija šito sukilimo reikšmę, juo labiau kad pačių aktyviųjų maištininkų tarpe buvo eilė komunistuojančių kareivių, yra gerokai perdėjusi, nors jo galimo pavojingumo ir nereikėtų minimalizuoti.

1919 m. gale laikinai aptilus karo veiksmams, be didesnio užsiėmimo Kaune stovinčioje gausioje Kauno įguloje buvo daug nepasitenkinimo. Priežastys buvo įvairios. Per karinio teismo tardymus vėliau suimtieji tarp nepasitenkinimo priežasčių daugiausia minėjo blogą svetimtaučių karininkų elgesį su kareiviais, o ypač prastą maitinimą.

Žinomasis laisvės kovų pulkininkas Jonas Petruitis, kuris betarpiško liudininko akimis dviejų tomelių knygoje ("Mūsų Žygiai") yra surašęs savo atsiminimus iš kovų su bolševikais, bermontininkais ir lenkais, trumpai apie tą sukilimą pastebi: "O kad maistas tada buvo tiesiog nepakenčiamas, tai niekam ne paslaptis, todėl ir pasidarė labai gera dirva įvairių tamsių gaivalų agitacijai".[34]

Bet svarbiausioji priežastis viso to Panemunės karių nepasitenkinimo, išvirtusio į atvirą pavojingą maištą, buvo kaip tik 1919 m. lapkričio 20 Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymas. Jo 2-jo straipsnio pastaboje buvo nelemtai pasakyta, jog "Karininkai, mobilizuotieji karo valdininkai ir kareiviai *atstovų nerenka*, bet patys atstovais renkami gali būti".[35]

Kadangi kandidatai į Seimo atstovus paprastai buvo statomi partijų sąrašais, rinkimų įstatyme tad buvo norima išvengti kareivius įtraukti į aktyvią partinę politiką. Bet krašto laisvės gynėjai, apie kuriuos iki tol jau tiek daug patriotinių žodžių buvo visomis progomis prisakyta, pažiūrėjo į tokį draudimą, kaip į *nedemokratiškiausią* diskriminaciją tų, kurie už tėvynę savo kraują lieja.

Čia nesustosime plačiau ties tuo Kauno visuomenę ir vyriausybę pabauginusiu sukilimu (sukilėliai, be kitko, iš Panemunės paleido net porą artilerijos šūvių į miestą). Į Steigiamojo Seimo rinkimus sukilimas teturėjo tiek įtakos, kad vyriausybė tuoj atsižvelgė į kareivių reikalavimus *dalyvauti* rinkimuose į Seimą.

Kai šiaip jau į Steigiamąjį Seimą teturėjo teisę balsuoti Lietuvos piliečiai, kurie buvo sukakę 21-rius metus, *kariams* buvo leista balsuoti nuo 17-kos metų amžiaus.

Daugiau jokios įtakos į Steigiamojo Seimo rinkimų paruošimą tas Kauno įgulos kareivių sukilimas nėra turėjęs. Vargu galima teigti, kaip tai neseniai darė kolega istorikas Juozas

Jakštas, kad to maišto poveikyje vyriausybė *suskato eiti į rinkimus, pagal jau seniau parengtą ir kiek pakeistą įstatymą.*[36]

Tiesa, rinkimų įstatymas buvo pakeistas kareivių naudai, bet pati data į Seimo rinkimus jau buvo tiksliai numatyta penkias savaites prieš Panemunės sukilimą.

Nuotaikoms apraminti Lietuvos vyriausybė 1920 m. kovo 2 d. išleido platų atsišaukimą į tautą. Jame ne tik ragino aktyviai dalyvauti rinkimuose į Steigiamąjį Seimą, bet užsiminė apie seimo darbų programą ir apskritai jo reikšmę.

Vienas iš daugelio posmų po visą kraštą ant sienų ir stulpų paskleisto atsišaukimo sakė:

"Atminkite visi, kad rinkti atstovus yra ne tik aukštoji piliečio teisė, bet ir didžiausioji pareiga. Atminkite, kad Steigiamasis Seimas grįs Lietuvos valstybės pagrindus. Jis išleis pagrindinius valstybės sutvarkymo įstatymus, nustatys svarbiausius žemės reformos dėsnius ir kitus pagrindinius įstatymus. Atminkite, kad ant nutiestųjų Steigiamojo seimo pagrindų reikės statyti Lietuvos valstybės ir jos piliečių gyvenimo rūmai. Pagrindai turi būti tokie tvirti ir taip gerai nutiesti, kad mūsų tėvynės rūmuose būtų nepavojinga, laisva ir patogu gyventi".[37]

Primindama, jog apygardų rinkimų komisijoms kandidatų sąrašai į Seimą turį būti įteikti iki kovo 15 dienos, vyriausybė skelbė rinkimų dienoms *nuimanti karo stovį,* tepaliekant jį demarkacijos linijos juostoje.[38]

Bet savo ilgame atsišaukime vyriausybė priminė ir vasario 22-23 d. d. Aukštosios Panemunės įvykius, jog "didžioji šalies laisvės ir nepriklausomybės atrama yra Lietuvos kariuomenė", kurią Lietuvos priešai "kėsinasi išversti, kad sugriautų ir valstybės rūmą".[39]

Priešseiminėms nuotaikoms apraminti, kada, anot M. Vaitkaus memuarų, "užvirė karšta rinkimų košė",[40] aname atsišaukime vyriausybė visu rimtumu būsimiems rinkikams į Steigiamąjį Seimą dar dėstė: "Kareivių draugais, net tėvynės gyventojais dėdamies, tie didžiausieji Lietuvos priešininkai — lenkai, bolševikai ir kitokie — eina į kariuomenę, kurstydami ir keldami nepasitikėjimą viršininkais ir vienų kitais, o tikslą turėdami išardyti drausmę, sugriauti pačią kariuomenę".

Toliau sekė net tokie atsišaukimo žodžiai:

"Apie vyriausiąjį mūsų kariuomenės vadą generolą Žukauską leidžia visokių paskalų, esant jį mūsų priešininkų šalininku ir nepatikimu žmogumi. Tai yra šmeižtas ir grynas prasimanymas. Tai vyriausybė tvirtina, remdamasi jos žinioje dokumentais ir faktais".[41]

Steigiamojo Seimo rinkimai

Atgimusioje tautoje buvo tačiau daug pozityvių jėgų, kurios reiškėsi per triukšmingus partijų mitingus, per pakilusią rinkiminę atmosferą, kai į Steigiamąjį Seimą buvo prezentuotas net 21 įvairių partijų, grupių ir net pavienių asmenų sąrašas. Kaip kurjozą galima paminėti, jog tarp 21 kortelės, kurias kiekvienas rinkikas gaudavo į rankas, buvo ir žinomas aktorius Juozas Vaičkus, kuris savo asmenišku "sąrašu" norėjo patekti į Steigiamąjį Seimą.

Šiaip jau dominavo trys pagrindinės grupės. Tai buvo Krikščionys demokratai su katalikiška Ūkininkų Sąjunga ir Darbo Federacija. Visam tam blokui pagrindinį toną davė ir energingai vadovavo kun. Mykolas Krupavičius. Savo gausumu antroje vietoje stovėjo Valstiečių sąjunga ir socialistai liaudininkai, kurių vadas buvo Mykolas Šleževičius. Lietuvoje, žemės ūkio krašte, kur dar miesto proletariato ir pramonės darbininkų, palyginti, nedaug tebuvo, socialdemokratai, nors sumaniai Stepono Kairio diriguojami, nesiekė nė pusės liaudininkų.[42]

Rinkimai į Steigiamąjį Seimą įvyko savaitės viduryje, *darbo* dienomis. Tai buvo trečiadienis ir ketvirtadienis. Nuostabiai didelis buvo rinkimuose dalyvavusių procentas, kai kur iki 92 proc.; vidurkis — per 90 (nes buvo vietų, kur procentas siekė tik 85).

Tai buvo demokratiškiausieji rinkimai, kokių Lietuva niekada iki tol nebuvo pažinusi. Kai, pvz., rinkimai į 1905 m. sukurtą caristinę Dūmą buvo netiesioginiai (valsčiai rinkdavo apskričių rinkikus, o šie gubernijų rinkikus, kurie pagaliau rinkdavo atstovus į Dūmą), Steigiamojo Seimo rinkimai buvo tiesioginiai ir rinkimų įstatymas buvo visiems lygus.

Kiekvienas pilietis, vyras ar moteris, turėjo teisę *slapta* išsirinkti iš gautųjų kortelių ir jose esančiųjų kandidatų tuos, kuriuos norėjo matyti Steigiamajame Seime. Rinkiko teisės tada buvo labiausiai pagerbtos ir apsaugotos. Iš piršto yra tad išlaužti teigimai (juos skaitome, be kitko, ir "didžiosios tarybinės enciklopedijos" ilgame straipsnyje apie nepriklausomą Lietuvą), jog Steigiamasis Seimas buvęs renkamas, vykstant žiauriam terorui.

Seimo atstovų sudėtis

Kai gegužės 15 d. Kaune pirmam iškilmingam posėdžiui Valstybės Teatre rinkosi Steigiamasis Seimas, iš atstovų veidų buvo matyti, jog ten perdėm vyravo jaunoji ir iš dalies vidurinė karta.

Jaunoji generacija savo idealizmu ir tautiniu entuziazmu buvo labiausia didžia energija prisidėjusi prie valstybės ku-

riamojo darbo. Jaunimas buvo, žinoma, ir pirmųjų savanorių eilės. Tad suprantama, kad iš 112 į Steigiamąjį Seimą išrinktų atstovų buvo 29, kurie neturėjo nė 30 metų (renkami galėjo būti nuo 24 m.!). Tik 8 atstovai tebuvo peržengę 50.

Steigiamąjį Seimą kaip tik teko atidaryti seniausiai amžiumi mūsų žinomai rašytojai Bitei — Gabrielei Petkevičiūtei, atstovavusiai socialistus liaudininkus, bet ir ji, gimusi 1861 m. kovo 18, prieš du mėnesius tebuvo baigusi 59 m. Pirmam posėdžiui sekretoriauti buvo pakviestas jauniausias Seimo narys, taip pat moteris, mokytoja, krikščionių demokratų atstovė Ona Muraškaitė - Račiukaitienė (24 m. ir 2 mėnesių; gimusi 1896.II.15).[43]

Anot Kazio Griniaus atsiminimų, žurnalistams tokia Seimo prezidiumo pradinė sudėtis buvusi *pasaulinė sensacija*![44]

Iš viso Steigiamajame Seime buvo 7 moterys (jų tarpe Marija Galdikienė, Felicija Bortkevičienė ir Emilija Gvildienė).

Iš minėtų Griniaus atsiminimų galima pasidaryti išvadą, jog aktyvus moterų dalyvavimas rinkimuose į Steigiamąjį Seimą bus atnešęs krikščionių demokratų blokui ir daugumą. "Jeigu moterys būtų nebalsavusios — rašo Grinius — tai krikščionys demokratai būtų daug mažiau atstovų turėję".[45]

Reikia pažymėti, — ir tai stebino visuomenę, — kad tautininkų grupė, Smetonos, Voldemaro ir Martyno Yčo šalininkai, nors iki tol ir būdami valdžioje, neįvedė *nė vieno atstovo* į Steigiamąjį Seimą.[46]

Santariečius (Petro Leono, T. Naruševičiaus ir Vaclovo Sidzikausko grupę) ištiko tokia pat nesėkmė. Kai dėl tautininkų, tai jau *anuose faktuose* reikia ieškoti pirmos užuomazgos 1926 m. gruodžio 17 įvykiui. Tam paremti K. Žukas savo atsiminimuose yra davęs faktų, priminęs priekabingus Smetonos straipsnius apie demokratiją ir Voldemaro — apie lito įvedimą.[47]

Bet grįžkime prie Seimo!

Pažymėtasis atstovų *jaunumas* buvo ryškus atspindys dar visai jaunutės valstybės, kuri ką tik buvo gimusi kovoje su svetimųjų jungu ir chaosu. Lietuvos Konstituantoje tautai *ryžosi* atstovauti delegatai, kurių dauguma iki tol labai mažai arba visai neturėjo *patyrimo* politiniame ir valstybiniame gyvenime. Užtat juo labiau reikia atkreipti dėmesį ir įvertinti anuos darbus, kuriuos Steigiamasis Seimas yra atlikęs.

Nekartodami čia įvairių elementarinių duomenų, kurie Steigiamojo Seimo auksinės sukakties proga šiemet gausiai buvo suminėti mūsų periodikoje, norėtume pasakyti keletą žodžių apie pačius atstovus, kurie ką tik po sunkios okupacijos atsikėlusiai, naujakurei Lietuvai, anot Stepono Kairio, lyg šiltine persirgusiai,[48] nauius pamatus tiesė.

Seimo kanceliarija 1924 m. išleido knygą *"Trumpos Steigiamojo Seimo narių biografijos"* (su jų atvaizdais).[49]

Kadangi per Steigiamąjį Seimą nuo 1920 m. gegužės 15 d. iki to Seimo pabaigos 1922 m. spalio 6 d., atstovų sąstatui pamažu keičiantis, Seime delegatais yra perėję 150 asmenų, tai toje knygoje turime ne 112, o 135 biografijas (15-kos biografijų trūksta).

Visas apypilnis sąrašas įgalina mus daryti išvadą, jog Steigiamajame Seime buvo atstovaujama visi krašto gyventojų ir lietuvių sluoksniai nuo paprasto amatininko iki profesoriaus.

Žymiosios grupės siuntė į aną Seimą savo nuo seniau išbandytus veikėjus. Krikščionių demokratų bloke tarp 59 atstovų, šalia kun. Mykolo Krupavičiaus, dar buvo būsimas vysk. Justinas Staugaitis, prel. Šaulys (iš viso Steigiamajame Seime buvo 11 kunigų ir 1 rabinas), Aleksandras Stulginskis, Kazys Bizauskas, Voldemaras Čarneckis, adv. Antanas Tumėnas, prof. Vytautas Jurgutis, Zigmas Starkus.

Liaudininkai drauge su Valstiečių Sąjunga (29 atstovai) savo tarpe turėjo dr. Kazį Grinių, Mykolą Šleževičių, Albiną Rimką. O 14-kai socialdemokratų vadovavo inž. Steponas Kairys; šalia jo Kipras Bielinis (išgarsėjęs savo vad. "pamokslais" 1905 metų revoliucijos dienomis), prof. V. Čepinskis, Vladas Požėla, Vladas Sirutavičius, Kazys Venclauskas ir kt.

Nėra reikalo pažymėti, kad didelė dalis čia suminėtųjų Steigiamojo Seimo atstovų yra buvę ministeriai įvairiuose kabinetuose: pvz. krikščionių demokratų Čarneckis, Bizauskas, Jokantas, Stulginskis (drauge ir antrasis Lietuvos prezidentas), Tumėnas.

Aną Steigiamąjį Seimą, žvelgiant į jį vienu akies plotu, galima pavadinti tikruoju *susipratusių lietuvių seimu*, kuris kairėje ir dešinėje turėjo ir paprastos liaudies sūnų, tautiškai įsisąmoninusių amatininkų (siuvėjų, kalvių, dailydžių, buvo vienas ir račius); dauguma jų buvo "self made men", kai kurie net nematę jokios mokyklos, bet jau spėję visuomeniškai bei politiškai pasireikšti savose partijose ir savivaldybėse.

Šalia kelių inžinierių, 5 bankininkų, 7 gydytojų, 11 teisininkų (advokatų ar teisėjų), 9 laikraštininkų, 8 valdininkų, 11 karininkų, 10 ūkininkų, *dominavo mokytojai ir viršaičiai* (savivaldybininkai valsčiuose ir apskrityse). Pirmųjų buvo 20, antrųjų — 24.

Žinoma, šitoji Steigiamojo Seimo atstovų socialinės padėties veidrodžio mozaika negali būti absoliuti, juo labiau, kad ano meto sąlygomis tas pats atstovas dažnai buvo daugiadarbis: jis mokytojavo, aktyviai reiškėsi kuriant vietos sa-

vivaldybę ir gal dar buvo įstojęs savanoriu kariuomenėn.

Steigiamasis Seimas, aiškiai galima sakyti, buvo tikrasis Lietuvos *liaudies seimas,* atstovaująs visą tautą, visus jos sluoksnius. Visokie naujoviški anų objektyvių duomenų perteikimai tarybinėje istoriografijoje ignoruoja tikruosius faktus.

Steigiamojo Seimo narių biografijos toliau akivaizdžiai parodo, kad absoliuti jų dauguma buvo *iš kaimo.* Jeigu apie lietuvių tautinio atgimimo veikėjus 1968 m. Pragos universiteto docentas Miroslav Hroch įdomioje studijoje vokiškai rašė, jog "fast alle Patrioten stammten vom Lande, der Grossteil hiervon war baeuerlicher Abstammung",[50] tai tą patį galima buvo kartoti ir analizuojant 1920 metų Seimo atstovų sudėtį.

Mažumų atstovai

Kaip su mažumomis? Lietuvos lenkai išrinko 3 atstovus — ambicingą monsinjorą Bronislavą Liausą (Liaus), kuris prieš nepriklausomą Lietuvą intrigavo ir per popiežiaus nunciją,[51] Kauno Šmidto fabriko šaltkalvį Antą Snelevskį ir dvarininką nuo Kvėdarnos advokatą (1919 m. teisėją) Adolfą Grajevskį.

Lietuvos vokiečių partijos tebuvo išrinktas tik vienas atstovas — Oskaras Buechleris, Kauno Apygardos teismo valstybės gynėjo padėjėjas.

Su dideliu dėmesiu į Konstituantos rinkimus ėjo Lietuvos žydai. Jie siuntė septynis savo rinktinius atstovus, kurie ir vėliau pozityviai reiškėsi Lietuvą statant. Šeši iš išrinktųjų buvo advokatai.

Bendrai Lietuvos žydų klausimu istorinėje perspektyvoje norėčiau pasisakyti kita proga. Čia tik pora žodžių apie į Steigiamąjį Seimą išrinktuosius. Seniausias jų tarpe buvo 1859 m. gimęs Simanas Rozenbaumas (miręs 1935),[52] Valstybės Tarybos narys, Lietuvos delegacijos dalyvis, ministras žydų reikalams. Taip pat Seiman buvo išrinktas žydų veikėjas ir mokslininkas Maksas Soloveičikas,[53] 1919 - 23 m. ministras be portfelio žydų reikalams. Į Steigiamojo Seimo sekretorius pateko ir buvo nariu žemės reformos ir darbo apsaugos komisijoje 1863 m. gimęs advokatas Naftalis Fridmanas,[54] nuo lietuvių - žydų bloko dalyvavęs 3-je Dūmoje. Tokis pat veiklus iniciatorius lietuvių - žydų bloko per rinkimus į keturias dūmas — advokatas Ozeris Finkelšteinas (1863 - 1932) irgi tapo Seimo nariu. Žydų frakcijon seime priklausė ir Nachmanas Rachmilevičius,[56] Valstybės Tarybos narys, prekybos ir pramonės ministerijos viceministras (iki 1920.VI), vėliau Berlyne Lietuvos Piliečių Draugijos pirmininkas. Šeštasis žydų atstovas buvo iš Panevėžio ekonomistas Samuelis Landau ir sptintasis — rabinas Abromas Popelis.[57]

Tiek apie Seimo sudėtį. Formaliai nereikėjo klijuoti jokios koalicijos, nes krikščionių blokas, kurį sudarė krikščionys demokratai, Ūkininkų Sąjunga ir Darbo Federacija, turėjo absoliutinę daugumą (59 atstovus), kai kitoms partijoms ir grupėms beliko iš viso 53, nors prie jų būtų prisidėję mažumos ir dar du nepartiniai.

Šitokioje sau palankioje balsų proporcijoje krikščioniškasis blokas prie taip rimtos naštos bei valstybinės atsakomybės pakvietė ir valstiečių liaudininkų grupę (tai buvo 28 atstovai — valstiečių sąjungos ir socialistų liaudininkų).

Pats žymiausias to meto varpininkas dr. K. Grinius tapo ministeris pirmininkas. Šių metų gegužės mėn. "Aidų" numeryje yra pirmą kartą atspausdinti jo atsiminimai *"Steigiamojo Seimo metai"*.[58]

Į Griniaus vyriausybę buvo įtraukti tokie vadinamieji nepartiniai kaip Ernestas Galvanauskas — finansams, Karoblis — teisingumui, santarietis Rapolas Skipitis — vidaus reikalams.

Seimo darbai

Steigiamojo Seimo svarbiausias uždavinys buvo duoti valstybei konstituciją, t. y., pagrindinius įstatymus. Jais turėjo būti tvarkomos piliečių, seimo ir vyriausybės teisės ir pareigos, teismo, švietimo, kulto, ekonominio gyvenimo, socialinės apsaugos reikalai.

Suformuluoti ir seime priimti tokią konstituciją buvo ilgesnio laiko reikalaująs darbas, ir todėl Seimas pradžiai (birželio 10 d.) sudarė trumputę *"Laikinąją Lietuvos valstybės konstituciją"* (iš 18 paragrafų).[59] Tai buvo jau trečioji laikinoji konstitucija.

Seimą laukė daugybė darbų. Per beveik pustrečių metų (29 darbo mėnesius) Steigiamasis Seimas padarė 257 posėdžius. Darbuojantis įvairioms ir įvairiomis progomis ad hoc sudarytoms komisijoms (jų yra buvę 281), seimas yra priėmęs per 300 įvairių įstatymų,[60] bet dažniausia tėra minimi keturi pagrindiniai seimo darbai: konstitucijos paskelbimas, žemės reformos įstatymas, savos valiutos (lito) įvedimas ir universiteto įsteigimas, nuo kurio įkūrimo 1972 m. vasario 16 d. švęsime 50 metų. Atskirais įstatymais dar buvo įkurta Čiurlionio vardo meno galerija, muzikos ir meno mokyklos, valstybės spaustuvė, centrinis valstybės archyvas, karo mokykla, aukštieji karininkų kursai, Lietuvos Bankas, Valstybinio draudimo įstaiga ir t.t. ir t.t. Daugelį Lietuvos kultūrinio, ekonominio ir socialinio gyvenimo sričių vis reikėjo suimti į teisines normas ir apipavidalinti įstatymus, kurių Seimas tokį didelį skaičių paruošė.[61]

Nuo gegužės 15 d. Seimas buvo sėkmingai pradėjęs savo darbus, bet neilgai tegalėjo ramiai posėdžiauti. Mat lenkai

savo karines operacijas su bolševikais tvarkydami, nepaisė su Lietuva nustatytųjų demarkacijos linijų. Pagaliau 1920 m. spalio 7 d. sulaužė Suvalkuose pasirašytąją sutartį.

Trumpai sakant, tėvynė atsidūrė dideliame pavojuje. Seimo nariai nebegalėjo ramiai sėdėti, kai kova už sostinę virto kova už visos Lietuvos egzistenciją. Ir toji kova pareikalavo visos tautos pastangų. Seimo nariai aktyviai įsijungė į krašto gynybos darbą, pasklido po visą Lietuvą, organizavo gynybos komitetus, rinko pinigines aukas, maistą, rūbus. Taip praėjo penki mėnesiai (iki 1921 m. vasario mėnesio). Per tą laiką veikė, pagal Steigiamojo Seimo priimtą įstatymą, vad. *"Mažasis Seimas"*, kurį sudarė Steigiamojo Seimo pirmininkas, kuris tada ėjo ir Respublikos prezidento pareigas, šeši Steigiamojo Seimo nariai ir 6 kandidatai.[62]

Šitas "Mažasis Seimas", kuris galėjo leisti ir vad. "einamuosius įstatymus", nustojo veikti 1921 m. vasario mėnesio viduryje, kai posėdžiams vėl susirinko visa Konstituanta. O jos laukė didelė darbų našta.

Konstitucijos paskelbimas

Svarbiausia buvo paskelbti konstituciją tautai. Kitados Lietuva buvo garsėjusi savo Statutu, kuris ir po padalinimų rusams Lietuvą užėmus, išsilaikė galioje iki 1840 metų. Bet juo nebebuvo galima naudotis. Mat, naujoji Lietuva buvo kitokis kūrinys, jos nešėjai buvo ne bajorų luomas, o visi prieš įstatymus lygūs gyventojai, daugiausia ūkininkų bei valstiečių sūnūs.

Kai pabudusias Europos tautas taip stipriai buvo užliejusi demokratinė banga, žinoma, ir Lietuva pasirinko ne prezidentinį (pavyzdys JAV), bet *seiminį* režimą. Seimas, pagal konstituciją, buvo visagalis. Jis ne tik leido įstatymus, prižiūrėjo vyriausybės darbus, tvirtino biudžetą, ratifikavo sutartis, skelbė karą, bet ir rinko prezidentą ir galėjo jį dviem trečdaliais balsų daugumą atstatyti. Visi ministeriai solidariai turėjo atsakyti Seimui už vedamą politiką ir savo darbus.

Tad pačios tautos betarpiškai rinktas Seimas buvo svarbiausias valstybės organas, jos šeimininkas.

Naujoji konstitucija, apie kurią čia daug plačiau būtų galima kalbėti, tebuvo priimta vien krikščionių demokratų bloko balsais 1922 m. rugpiūčio 1 d. Mat, 1922 m. vasario mėnesį, kai seime buvo aštriai diskutuojamas konstitucijos paragrafas apie privalomą religijos mokymą mokyklose, liaudininkai pasitraukė iš koalicinės vyriausybės, kurios priekin krikščionys demokratai pakvietė Ernestą Galvanauską.

Kai 1922 m. rugpiūčio 6 d. konstitucija įsigaliojo, buvo

paskelbti rinkimai į *I-jį seimą;* jie įvyko 1922 m. spalio 10-11 d. d. Šitaip Lietuva perėjo į demokratinį, seiminiu režimu paremtą parlamentarizmą.

Žemės reforma

Apie kitus Steigiamojo Seimo darbus kalbėsime žymiai trumpiau. Bet negalima neužsiminti *žemės reformos,* kuri suvaidino tokį reikšmingą vaidmenį ne tik Lietuvos žemės ūkio, bet ir jos socialinių santykių istorijoje.

Per *intensyvią* rinkiminę propagandą, kuri Lietuvos liaudžiai, pagrindinei rinkimų masei, didele dalimi buvo naujas patyrimas,[63] beveik visos partijos buvo žadėjusios plačią ir palankią žemės reformą. Tad valdantysis krikščionių blokas ėmėsi savo pažadą tęsėti.

Žemės reformos priežastys glūdėjo pačiuose žemės valdymo santykiuose, kurie buvo istorijos bėgyje susiklostę. Didelė dalis visos žemės buvo poros tūkstančių dvarininkų rankose. Jau vien to fakto užteko, kad būtų pravestas teisingesnis žemės normų paskirstymas.

Žemės reformos įstatymas buvo galutinai atbaigtas ir Steigiamojo Seimo paskelbtas 1922 m. balandžio 3, savininkams paliekant 80 ha.[64]

Klaidinga būtų manyti, kad Lietuvoje žemės reforma ir dvarininkų žemės normos aprėžimas yra išplaukęs iš kokios nors klasių kovos. Apskritai iki I-jo pasaulinio karo Lietuvai dar buvo būdingi patriarchaliniai santykiai. Ypač tai galima pasakyti apie ūkininkus, kurie su samdiniais gyvendavo lyg viena šeima.

Dvaruose taip pat nebuvo anų socialinių ir klasinių aštrumų, kuriuos dabar marksistai pagal savo žinomą tezę nori pritaikyti ir Lietuvai. Kad prieš dvasininkus aštrios luominės neapykantos nebuvo, parodė 1905 metų revoliucija, kuri pirmiausia buvo nukreipta prieš rusų įstaigas, jų monopolius, valdininkus, žandarus.

Jeigu naujoji Lietuva, kurios statytojai daugumoje buvo ūkininkų kilmės, nusistatė prieš dvarininką, tai jo priežastys glūdėjo politinėje pačių dvarininkų laikysenoje, t. y., jų *priešiškume* lietuvių tautiniams idealams. Ergo, žemės reformos priežastys buvo ir *tautinio* pobūdžio.

Tie Lietuvos dvarininkai, kurie panorėjo eiti su visa tauta, buvo jon ne tik su dėkingumu priimti, bet iškopė į aukštus postus. Užteks paminėti, pvz., Šaulių sąjungos vadą Putvį - Putvinskį ar grafą Zubovą.

Dauguma tačiau dvarininkų nepajėgė suprasti lietuvių tautos aspiracijų ir vadinamąją "litvomaniją" skaitė svetimųjų intrygų padaru. Jie neįstengė pasukti į nuosavą lietuvių tautos kelią, kuris, pagal Daukanto sugestijas, nebenorėjo

jau nieko bendra su unijos idėja turėti. Bendrai išgyventų šimtmečių vanduo seniai jau buvo nutekėjęs, ir Lietuva nebepanoro vėl bristi į seną vandenį, t. y., atkurti senosios valstybės. Kitaip buvo nusiteikę dvarininkai (bajorai). Jų ne vienas, subrendus lietuvių - lenkų konfliktui, nuskubėjo į Pilsudskio legijonierius. Tad atsikelianti Lietuva negalėjo abejingai stebėti tokį antivalstybišką dalies Lietuvos gyventojų nusistatymą.

Vadinasi, žemės reformą padiktavo ne luominė neapykanta, ne šiandien Tarybinėje spaudoje kalama klasių kova, bet tautinės priežastys ir reikalas pravesti teisingesnį žemės paskirstymą, nes žemės badas Lietuvoje jau nuo seno buvo jaučiamas.

Steigiamasis Seimas jau 1920 m. rugpiūčio 3 d. beveik be pakeitimų patvirtino dar 1919 m. birželio 20 d. išleistą vad. mažąjį žemės reformos įstatymą.

Buvo norima tuojau pat aprūpinti žadėtąja žeme savanorius, ateinančius į kovą prieš bolševikus. Steigiamasis Seimas nutarė duoti žemės ir mažažemiams ir bežiamiams, pirmoje eilėje tiems, kurie iki tol dirbę skirstomajame dvare.

1922 m. pavasarį Seimo išleistasis didžiosios žemės reformos įstatymas apėmė daug įvairių techniškų klausimų, kurie priklauso specialiai temai. Atskira tema būtų dėstyti, kiek daug pasipriešinimo net iš katalikų sluoksnių sulaukė M. Krupavičius, kai įstatymas buvo rengiamas ir kai jis, jau tapęs žemės ūkio ministeriu, su didele energija ir be nuolaidų ėmė tą įstatymą vykdyti.

Kiti Seimo darbai

Trečias *svarbus* Steigiamojo Seimo darbas buvo įvedimas valiutos, kuri per 18 metų, iki bolševikų okupacijos, tapo labai pastovi mokėjimo priemonė. *Litas* atlaikė visas krizes, nors Voldemaras, vos tik praėjus kelioms dienoms po jo įvedimo, paskubėjo savo spaudoje papranašauti, jog litas tuoj teturėsiąs tik 30 proc. savo vertės,[65] ir kai kitur buvo įvykdyti piniginių vienetų nuvertinimai, Lietuvos mokėjimo priemonė visą laiką liko pastovi.

Kai Steigiamojo Seimo 1922 m. rugpiūčio 16 d. paskelbtas įstatymas litą, paremtą auksu, paskelbė kursuojančia krašto valiuta, tai nuo rugsėjo 25 d. oficialiai, išstumiant ostmarkes iš krašto, buvo nustatinėjamas lito kursas. Iki metų pabaigos visos svetimos valiutos turėjo būti išvarytos. Laiku dar buvo suspėta įvesti savą pinigą, nes Vokietijoje smarkiai žengianti infliacija Lietuvoje dar esančias ostmarkes būtų pavertusi visai beverčiu popieriu. Beje, ne kartą yra buvęs keltas klausimas, ar savą valiutą nereikėjo anksčiau įsivesti.

Į savo svarų aktyvą Steigiamasis Seimas galėjo įrašyti ir universiteto įstatymo priėmimą. Kaip tik Vasario 16 dieną prieš 48 metus Kaune būsimųjų Pirmųjų universiteto rūmų salėje iškilmingai, prieš tai Steigiamajam Seimui priėmus atitinkamą įstatymą, buvo atidarytas vienintelis valstybės universitetas, iki 1930 metų turėjęs *Lietuvos universiteto* vardą.

Baigdamas norėčiau tik trumpai užsiminti, jog Steigiamojo Seimo laikotarpiui priklauso įvairių tarptautinių sutarčių ir tada taip laukiamųjų de jure pripažinimų tvirtinimai. Jų tarpe buvo 1920 m. liepos 12 d. taikos sutartis su Maskva.

Su santarvininkais (alijantais) buvo blogiau. Jie atidėliojo Lietuvos de jure pripažinimą, teigdami, jog Lietuva su kaimynais (t. y. su lenkais) neturinti nustatytų sienų. Uoliai veikdami per prancūzus, lenkai manė Lietuvą padaryti sukalbamesnę. Bet lietuvis savo teisingame reikale užsispyrė, kaip anoje knygnešių gadynėje.

Steigiamojo Seimo laikotarpyje dar 1920-21 visa eilė valstybių pripažino Lietuvą de jure. Kaune buvo didelis džiaugsmas, kai pagaliau Ambasadorių konferencija, kada Seimas įtemptai svarstė paskutiniuoju skaitymu konstituciją, 1922 m. liepos 13 d. pripažino Lietuvą de jure. Tai buvo Prancūzijos, Anglijos, Italijos ir Japonijos pripažinimai, o jau rugpiūčio 10 d. buvo įsteigtas Kaune pirmas prancūzų konsulatas.

Steigiamasis Seimas išgyveno vėl didelį džiaugsmą, kai 1922 m. liepos 28 d., vos kelias dienas prieš konstitucijos priėmimą, JAV pripažino Lietuvą de jure.

Kiekvienas naujas de jure sukeldavo daug džiaugsmo ir Seimo salėje. Bet šitoje srityje vis tebebuvo didelis skaudulys. Tai Vilniaus klausimas.

Vertinant Steigiamojo Seimo darbus, reikia suprasti tas jaudinančias nuotaikas, kuriose seimui teko dirbti. Kaip posėdžių stenogramų stori tomai rodo, labai daug kalbų buvo pasakyta nesibaigiančios bylos su lenkais reikalu. Daug audros Seime ir visuomenėje buvo dėl Hymanso projekto, pasiūlyto susikomplikavusiai Vilniaus bylai spręsti. Ministeriui pirmininkui Galvanauskui pagąsdinti net buvo mesta prie jo namų bomba, kad tik Hymanso projektas negautų eigos.

Steigiamasis Seimas ir ministerių kabinetas visą laiką buvo tos nuomonės, jog pirmiausia lenkai turi atstatyti sulaužytą sutartį, o tik paskui bus galima naujai derėtis. Tad ir Hymanso planas, apie kurį tiek daug dienų buvo kalbėta Steigiamajame Seime, buvo laikomas nevykusiu kompromisu. Jis *garantavo* ne tik Vilniaus, bet ir Kauno kantone (Lietuva turėjo būti išdalinta kantonais) lenkų kalbos ir Lenkijos

įtaką. Su Lenkija būtų reikėję koordinuoti ir užsienių politiką. O Lietuva gi negalėjo priimti jokio kompromiso, kol Vilniaus krašte tebebuvo okupacija, gavusi iškabą "Litwa Srodkowa".

Jeigu santykių klausimai su kitais kaimynais (vokiečiais, Sov. Sąjunga, Latvija) Seime paprastai praeidavo reliatyviai gana sklandžiai, tai su Lenkija Steigiamasis Seimas, kurio ne vienas atstovas buvo išėjęs savanoriu 1920 metų rudenį, vis *nerado* kontakto.

Pagrindai nemariai Lietuvai

Šitaip esame suglaustai išsiaiškinę Steigiamojo Seimo susirinkimo aplinkybes, kaip ir jo paties atsiradimą. Apžvelgėme ne tik jo svarbiausius darbus, bet ir tą atmosferą bei politines aplinkybes, kuriose jaunam Lietuvos seimui teko veikti. Tik ano meto rėmuose, turint galvoje ir paties Seimo atstovų sudėtį jų profesijos bei socialinės padėties atžvilgiu, dar labiau *išryškėja toji didelė seimo darbų reikšmė.*

O toji reikšmė yra ne vien inventoriškai istorinė, nei pradingusi be pėdsako, kai Steigiamojo Seimo pastatytasis rūmas vėliau buvo sugriautas.

Kiekvienas laisvas, nevaržomas lietuvių ateities generacijų žvilgsnis į užsimojimus ir visuomeninius nusiteikimus anų 112-kos patriotų, kurių dalis nė gimnazijų nebuvo matę, visada turės liudyti apie aną šviesiausią nepriklausomos Lietuvos valstybės laikotarpį.

Steigiamasis Seimas lietuvių tautai dar stipriau įskiepijo tikro demokratinio gyvenimo sąvokas. Tik realizuojant tokios rūšies demokratiją, kaip ji buvo lietuvių tautai garantuota Steigiamojo Seimo priimtoje konstitucijoje, tegalima kalbėti apie laisvą ir tikrą demokratiją. Jokie kiti pakaitalai šito idealo negalėjo ir negali atstoti.

Dėmesio verti yra žodžiai, kuriuos pasakė Steigiamąjį Seimą atidarius naujai išrinktasis, šiemet akis užmerkęs pirmininkas Aleksandras Stulginskis, ėmęs eiti Lietuvos prezidento pareigas:

"Mūsų priešininkų buvo skelbiama pasauliui, jog lietuviuose nesą jokios politinės sąmonės... Rinkimai į Seimą kaip tik parodė visai ką kita . ."[66]

Steigiamasis Seimas buvo politiškai jau spėjusiai išsidiferencijuoti lietuvių visuomenei aktyvaus sąmoninimosi mokykla. Seimo prisiminimas demokratijos sutemose vėliau tapo galingu, iš praeities spindinčiu švyturiu. Steigiamasis Seimas, pradedant antrąjį pusšimtį nuo to reikšmingo fakto, ir toliau vis švies lietuvių tautai ne tik kaip reikšmingas prisiminimas, bet ir kaip paskatinimas nepalikti dešimtmečių dulkėms užkastų anų vertybių, kurias tas Seimas lietuvių tautai savo gausiais darbais buvo užfiksa-

vęs. Tad prieš 50 metų buvo padėti pagrindai tai *nemariai Lietuvai*, kuri šiandien ir po sovietinės okupacijos propagandos sluoksniu tebežėri lyg auksas pelenuose.[67]

BIBLIOGRAFIJA

1. Vaižganto Raštai, III tomas, 1922 p. 66.
2. t. p. 65-66.
2. t. p. 65-66.
3. Mykolas **Vaitkus**, Nepriklausomybės Saulėj, 1918 - 1940 atsiminimai, VI tomas, antroji dalis, (Nida) 1968, p. 61.
4. **K. Žukas**, Žvilgsnis į praeitį. Žmogaus ir kario atsiminimai. Medžiaga istorikams, 1959, p. 251.
5. LE 35, 421.
6. K. Žukas, Žvilgsnis, o. c. 251-252.
7. Plg. Vaižganto Raštai, III, p. 74.
8. t. p. 74.

8a. **Kairys** Tau Lietuva, 1964, 333.

9. **G. v. Rauch**, Gesch. des bolschew. Russl., 78-79.
10. Hirsch **Rolnik**, Die baltischen Staaten Litauen, Lettland und Estland und ihr Verfassungsrecht, Lpzg. 1927, p. 51.
11. **H. Kruus**, Geschichte des estnischen Volkes, 1932, 236.
12. LE 6, 64.
13. LE 14, 235.
14. LE 30, 48-49; t. p. 47-48.
15. **Kairys**, Lietuva Budo 1957, priedas 5; **P. Čepėnas**, Liet. Steig. Seimas, Keleivis, 1970.V.20.
16. Berno konferencija, LE 2, 431; **A. Steponaitis**, Tėvynėje ir pasaulyje, Brooklyn 1962, p. 97.
17. **M. Yčas**, Atsiminimai, I, Kaunas 1935, 234-238.
18. **S. Sužiedėlis**, Petrapilio lietuvių seimas, LE 22, 370-374.
19. **Al. Merkelis**, Antanas Smetona, 1954, 170; S. Suž., LE 22, 372.
20. LE 22, 373.
21. **A. Merkelis**, Ant. Smetona, o. c., 171-172.
22. Pr. Čepėnas, Vilniaus lietuvių konferencija LE 34, 160 **Merkelis**, Smetona, 155.
21. **A. Merkelis**, Ant. Smetona, o. c. 171-172.
22. Pr. Čepėnas, Vilniaus lietuvių konferencija, LE 34, 160, **Merkelis**, Smetona, 155.
23. Merkelis, Smet. 155.
24. Konstantinas **Račkauskas**, Lietuvos konstitucinės teisės klausimais, New York 1967, 08.
25. **K. Račkauskas**, Liet. konst. teisės klausimais, o. c. 113.
26. Liet. istor., red. Šapoka, 568-569.
27. žr. **L. Prapuolenis**, (Patvara, Tėvynės Sargas, 1949, Nr. 2-3 (6-7), p. 161-187.
28. St. Kairys, 1964, p. 319.
29. Laikinosios Vyriaus. Žinios 1919. VII.1, Nr. 8; plg. **L. Šmulkštys**, Lietuvos Steigiamasis Seimas, "Sėja" 1970, nr. 1-2.
30. Liet. TSR istorijos šaltiniai, IV, 1961, p. 20-28.
31. Liet. TSR istor. šalt. IV, 32; Laikinosios Vyr. Žinios, 1920, vasario 6, nr. 1.

31 a. LTSR šalt. IV, 28.

32. LTSR IV, 28.
33. LTSR šalt. IV, 28.
34. **J. Petruitis**, Mūsų žygiai, I (1935), 200.
35. LTSR IV, 20 p.
36. **Jakštas J.**: Steigiamasis Seimas nepriklausomybės raidoje ir tautos dvasios atspindys jame ("Draugas", šeštad. priedas, nr. 109 (19), psl. 4, 1970.V.9).
37. LTSR IV, 44.
38. o. c. 44.
39. o. c. 45.
40. **M. Vaitkus**, Nepriklausomybės Saulėj 1918-40, VI, 2-ji dalis, 1968, p. 59.
41. LTSR IV, 45.
42. plg. Vaitkus, o. c. 59; Rolnik, o. c. 46.
43. LE 24, 321.
44. "Aidai", 1970, nr. 5, 202.
45. t. p. 202.
46. plg. **K. Grinius** "Aidai", 1970, nr. 5, 202.

(Nukelta į 51 pusl.)

Vaidila Valiūnas prie užgesusio švyturio

Iš ciklo "Vaidila Valiūnas"
Simonui Kudirkai

Vaidila Valiūnas kai South Boston City Point
Švyturio beviltiškai ieškodamas sustojo, —
Aklos žvaigždės, krisdamos nakties gelmėn tamsion,
Blyškiai blėso prie egzilo dainiaus kojų.

Vigilante laivo bortą plovė lapkričio lietus,
O Atlantas, tartum kūdikis pravirko —
Ašaros ir kraujas mušė į krantus:
"Kur jūs dėjot Simoną Kudirką?"

— Ko tu, ko tu užgesai, senasis švytury,
Švietęs gangsterio Caponės, nacio Schmito,
ir bedievio Bimbos kartai?
Čia, kur metų metais buvo atviri
Piligrimams, bėgusiems nuo caro ir nuo maro, vartai...

Veidmainingų vaišių laivo borte maišėsi Moskovskaja Osobaja,
ir Scotch, ir votka, ir lietus,
Ir girti pirkliai už žmogų žuvį pirko...
Ašaros ir kraujas mušė į krantus:
"Mes nematėm, kas rankas surišo Simonui Kudirkai..."

"Žmonės nepadėjo, Dieve, tu padėk..."—
Dar aidėjo klyksmas klūpančio ir tiesiančio rankas į laisvę,
O krauju nutviskus Vigilante laivo vardo kiekviena raidė
Mirštančių vergų viltingą priebėgą nulaistė.

Verda verda įniršio ugnim Atlanto sietuva:
"Nepaverskit, admirolai, jūs manęs gėdingo smurto liūnu..."
— Paskandinkit, versmės, piratus, pabėgančius "Sovietskaja
Litva", —
Nenugrims gelmėn šaukimas vaidilos Valiūno.

SIMONAS KUDIRKA, lietuvis jūrininkas, kuris 1970.IX. 23 prie Amerikos krantų nuo rusų "Sovietskaja Litva" peršoko ant amerikiečių pakrančių apsaugos laivo "Vigilante" ir paprašė politinio pabėgėlio teisių. Amerikiečiai lietuvį sugrąžino rusams.
(Plačiau skaityk šiame numeryje "Už laisvę verta mirti").

Čia spausdinamą Simono Kudirkos tragikai išreikšti poeto Bern. Brazdžionio eilėraštį autorius skaitė literatūros vakaruose Los Angelese, Čikagoje ir Bostone. Klausytojai jį sutiko atsistojimu (Čikagoje) ir Lietuvos himnu (Bostone). Eilėraštį poetas Bern. Brazdžionis specialiai perleido spausdinti "Į Laisvę" žurnale.

Aplink laivą Vigilante — melas, aplink švyturį — naktis,
aplink Ameriką — tamsu...
Vėliava, kaip gėdulo nakties marška, krauju sumirko.
Šaukiam vaidilos Valiūno teisiančiu balsu:
"Žmogžudžiai,
grąžinkit laisvę Lietuvai,
grąžinkit laisvėn Simoną Kudirką!"

Bern. Brazdžionis

TAUTA IR IŠEIVIJA LAISVĖS KOVOJE

BRONIUS NAINYS

Vienos iš reikšmingiausių žmonių gyvenimo apraiškų, laisvė ir vergija, lydėjo žmoniją nuo pat jos egzistencijos pradžios. Tačiau paradoksas yra, kad žmogus, pats norėdamas būti laisvas ir gyventi nepriklausomai nuo kitų, vis dėl to siekė kitą pavergti ir nepripažinti jam to, ko pats labiausiai sau troško. Gyvenimo raida pasaulyje klostėsi taip, kad protingiausias Dievo tvarinys žemėje ne tik kad nerado, bet ir neieškojo protingo sprendimo įgyvendinti žemėje laisvės gėrį, bet nuolat siekė primesti savo artimui vergijos blogį. Ir žmogui kultūrėjant, tampant daugiau civilizuotu, noras kitą pavergti ne tik neblėso, bet dar daugiau didėjo. Nenuostabu todėl, kad šiandien, pačiame moderniausiame civilizacijos žydėjime, kai žmogus išsiveržė už žemės ribų ir išskrido į erdves, vergija išbujojo taip, kaip niekada anksčiau. Daugiau kaip pusė pasaulio yra pavergta ir neša labai sunkią priespaudą. Kartu sunkią vergijos naštą jau 30 metų velka ir su ja kovoja ir mūsų sena, daug visokių laikų pergyvenusi, džiaugsmo ir vargo patyrusi lietuvių tauta.

30 vergijos ir kovos su ja metų yra jau nemažas laiko tarpas. Tad verta mesti žvilgsnį atgal ir pažiūrėti, kas buvo pasiekta ir kur buvo nueita, kiek prie laisvės priartėta, ar nuo jos nutolta. O praeitį įvertinus, būtų pravartu pažvelgti ateitin.

Lietuvos ateitį lemiantis veiksnys šiuo metu yra Sovietų Rusija, nes ji yra faktiškasis Lietuvos pavergėjas. Lietuvių tauta pavergėjo nekenčia, siekia jo atsikratyti ir atgauti savo laisvę. Tarp pavergtojo ir pavergėjo jau trisdešimtį metų vyksta grumtynės. Grumtynės už laisvę Lietuvai didesnės ar mažesnės reikšmės turėjo ar turi šie veiksniai: pavergta lietuvių tauta, laisvoji lietuvių išeivija, Lietuvos diplomatai, didžiųjų valstybių politika ir pavergti, laisvi, ar pusiau laisvi kaimynai.

Vargu ar galėtų kas nuneigti, kad daugiausia pastangų išsilaisvinti iš vergijos yra parodžiusi pavergta lietuvių tauta pačiame savo krašte. Šias pastangas reikia skirti į du etapus: aktyvios kovos etapą, užsitęsusį dvyliką metų (1940 - 1952) ir kitą, vykstantį dabar, kuriam dar per anksti būtų ir pavadinimą duoti. Aktyvios

kovos etapas, prasidėjęs pogrindyje dar pirmame bolševikmetyje, visos tautos ginkluotu sukilimu atstatęs trumpalaikę nepriklausomybę rusų - vokiečių karo pradžioje, paskui vėl vystęsis pogrindyje iki antro bolševikmečio ir atviru karu išvirtęs jo metu, yra didingai heroiškas, nepaprastą tautos didvyriškumą įrodantis, bet kartu ir neviltingai tragiškas. Ypatingai šiurpi yra antroji to laikotarpio pusė — atvira partizanų kova, daugelio vadinama laisvės karu. Nors ir žinome to meto įvykių Lietuvoje raidą, bet jiems analizuoti ir istoriškai vertinti, deja, neturime pakankamai rimtų ir tikrų duomenų. Tačiau mums yra aišku, kad lietuvių tauta prieš daug galingesnį priešą kovą pralaimėjo, nes kovojo viena, pagalbos iš niekur nesulaukė, beveik niekas ta jos kova nesidomėjo ir labai maža kas pasaulyje apie ją težinojo. Ir šiuo metu lieka mums dar daug neatsakytų klausimų. Pats laisvės karas Lietuvai buvo nepaprastai brangus. Žuvo daug pačių pajėgiausių Lietuvos žmonių, buvo sunaikinta daug turto. Šio karo metu krašte buvo chaosas ir bet koks normalesnis gyvenimas, kad ir okupacijos sąlygomis, nebuvo įmanomas. Tauta turėjo pakelti milžiniškus nuostolius. Ar partizanų sudėta auka priartino mus prie laisvės ryto, atsakymą duos tik ateitis. Šiandien į jį atsakyti būtų neįmanoma. Nors ne tik mes, bet ir pats okupantas pripažįsta, kad partizanų kovos yra palikusios neišdildomus pėdsakus. Taip pat niekada niekas negalės pasakyti, ar nuostoliai būtų buvę tokie pat, jeigu to karo būtų išvengta ir ar padėtis Lietuvoje šiandien būtų kitokia?

Lietuva ir vergijoje gyva

Dvyliką metų su trumpomis pertraukomis aktyviai iškovojusi, savo tikslo nepasiekusi ir laisvės neatgavusi tauta buvo priversta iš kovos lauko pasitraukti. Iškankinta ir nuvilta, ji turėjo susitaikyti su savo likimu ir pasiduoti okupantui. Atrodė, kad tolimesnė iniciatyva priklauso tik jam, o pati tauta savo ateitį apspręsti ir išsilaisvinimu rūpintis liko visiškai bereikšmė. Atrodė, kad pavergtos Lietuvos laisvė išimtinai turėjo priklausyti nuo kitų, bet nebe nuo jos pačios.

Nuo to laiko yra praėję aštuoniolika metų. Pavergtos Lietuvos gyvenimas žymiai pakito. Vergijoje tauta išsiaugino naują intelektualų kartą, kuri, mūsų džiaugsmui ir okupanto nusivylimui, daugumoje yra lietuviška, patrijotiška ir tautiškai susipratusi. Joje stipri yra ir rezistencinė dvasia. Išsimokslinę lietuviai specialistai, atiduodami priverstiną duoklę okupantui, dirba lietuvių tautos gerovei. Aukštosiose mokyklose nuolat kyla lietuvių studentų skaičius, universitetai garsėja pasaulinio masto lietuviais mokslininkais. Okupacijos pra-

džioje į įvairias tarnybas susėdę rusai pamažu yra išstumiami. Pagerintas ir ekonominis gyvenimas. Priaugo ir gyventojų skaičius. Nuodugnesniam stebėtojui atydžiau pažvelgus į antrąjį etapą, aštuonuolikos metų lietuvių darbo rezultatai parodys, kad tauta nėra okupantui pasidavusi, kad ji yra susiradusi sau naują kelią, naują pasipriešinimo būdą, kad ji yra apsisprendusi išlikti ir gyventi, žengti pirmyn ir kurti savo ateitį, kad ir labai sunkių okupacijos sąlygų sankcijonuojama.

VLIK-o ir ALT-bos paralelė

Lietuvių išeivijos veikla Lietuvos laisvinimo bare vyko visiškai skirtingose sąlygose. Okupuotos lietuvos veiklą sąlygojo pavergėjas, ir jokios veikimo laisvės tenai nebuvo. Išeivija gi buvo laisva tvarkytis taip, kaip ji išmanė. Ji prileido, kad pavergta tauta, neturėdama laisvės veikti, savo išlaisvinimui padaryti beveik nieko negali, todėl visas laisvinimo darbas turi būti atliekamas išeivijoje. Savo eilėse turėdama VLIK-ą, politinių partijų vadovybes ir gausią inteligentiją, išeivija jautėsi galinti kalbėti tautos vardu. Jai vadovaujanti politinė institucija, VLIK-as, taip pasauliui ir prisistatė. Didžiųjų valstybių pripažįstama diplomatinė tarnyba ryžosi ir toliau likti nepriklausomos Lietuvos valstybės reprezentante.

Lietuvos laisvinimo darbas tuoj po karo vyko dviejuose, vienas nuo kito nepriklausančiuose centruose: pokarinėje išeivijoje Europoje, daugiausia Vokietijoje, ir senosios išeivijos gausiausioje kolonijoje Amerikoje, daugiausia Čikagoje. Abi šios grupės vyriausias savo institucijas buvo suorganizavusios tais pačiais pagrindais. VLIK-as Vokietijoje ir ALT-ba Amerikoje buvo sudaryti iš atstovų, kurie buvo atitinkamų partijų paskirti, bet ne visuomenės išrinkti. Nepartinis žmogus nei Europoje, nei Amerikoje tuometiniame Lietuvos laisvinimo darbe neturėjo nei vietos, nei balso, išskyrus pareigą aukoti pinigus. VLIK-as siekė veikti globaliniu mastu, o ALT-ba ribojosi tik Jungtinėmis Amerikos Valstybėmis. Pirmoji institucija save laikė neoficialiu Lietuvos seimu ir vyriausybe, o antroji — visus Amerikos lietuvius atstovaujančia politine vadovybe. Abi šios institucijos siekė tų pačių tikslų: okupacijos nepripažinimo ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymo. Nors ir VLIK-as ir ALT-ba atliko daug reikšmingų darbų, tačiau abiejų šių institucijų veikloje visgi trūko darnos. VLIK-o ir diplomatinės tarnybos neišsiaiškintos kompetencijos sukūrė precedentą ilgai užsitęsusiems nesutarimams. 1941 metais tautos sukilimo pastatyta laikinoji vyriausybė kažkodėl į bendrą veiklą nebuvo įjungta. Nors ir nemažai tuo laiku VLIK-o buvo pa-

dirbėta, tačiau ryškesnių rezultatų nepasiekta. Vienintelis konkretus, prasmingas ir išliekantis VLIK-o atliktas darbas yra Pasaulio Lietuvių Bendruomenės įsteigimas. Trisdešimt metų išlaikytą JAV vyriausybės Lietuvos okupacijos nepripažinimą ALT-ba laiko savo nuopelnu. Tolimesni ALT-bos darbai, išskyrus Kersteno komisijos atliktus tyrinėjimus, vyko daugiau kanceliarinės rutinos pobūdžiu, Vasario 16 proga apsilankant Washingtone ir pasiteiraujant, ar Amerikos vyriausybė nėra pakeitusi savo okupacijos nepripažinimo politikos.

Bendruomenei šokti lenciūgėlį

Didžiajai išeivijos daliai iš Europos išemigravus ir partijoms pritrūkus tenai VLIK-ui tinkamų atstovų, kad veikla nesusilpnėtų, ši institucija persikėlė į Ameriką. Iki to laiko susiorganizavo ir pusėtinai sustiprėjo JAV Lietuvių Bendruomenė, kuri, labai intensyviai dirbdama lietuvybės išlaikymo darbą, kartu rūpinasi ir Lietuvos laisvinimo reikalais. Tokiu būdu Amerikoje atsirado net trys veiksniai, besirūpiną Lietuvos laisvinimo darbu. Tad nenuostabu, kad tarp jų prasidėjo konkurencija. Normaliai konkurencija neša pažangą, bet mums ji ne tik kad nieko gero nedavė, bet visus reikalus dar gerokai apgadino. Ilgoką metų skaičių Amerikos lietuvių politinį gyvenimą dominavusi, kritikos nepripažinusi, autokratinė Amerikos Lietuvių Taryba tos konkurencijos ypatingai nemėgo. Šiaip taip dar pakęsdama VLIK-ą, į kurį jautė galinti turėti įtakos per ALT-ą sudarančias ir VLIK-e savo atstovus turinčias partijas ir jo finansinę priklausomybę ALT-bai, fiziškai negalėjo pernešti niekam nepriklausančios ir grynai demokratiškai besitvarkančios Bendruomenės. Negalėdama jos pažaboti savo dekretais ir visokiais primestais "susitarimais", ji paskelbė Bendruomenei karą ir visą savo energiją pašventė kovai prieš ją. Ta kova dideliu įkarščiu tebeina ir šiandien. Panašiais klystkeliais, tik daug santūriau, atsargiau ir džentelmeniškiau kartas nuo karto pasisukinėja ir VLIKas. Besipriešinant vis stiprėjančiai ir didesnį pasitikėjimą išeivijoje įgyjančiai Bendruomenei, prie jau anksčiau sukurto išeivijos pirmumo prieš kraštą mito, buvo sukurtas antras pirmumo mitas — partiečių prieš nepartinius. Šiai "logiškai" pagrįsti politinis darbas buvo pastatytas aukščiau už lietuvybės išlaikymo darbą. Taigi, "kilmingesnis" darbas buvo pavestas ir "kilmingesniam" luomui, o prasčiokei Bendruomenei buvo liepta šokti lenciūgėlį. Ši veiksnių pažiūra nėra pasikeitusi dar nė dabar ir kartais atrodo, kad už tokių pozicijų išlaikymą VLIKas ir ALT-ba kovoja atkakliau, negu prieš okupantą.

Oficiali ir privati iniciatyva

Tačiau išeivijos gyvenimas ėjo savo vaga ir partinių teorijų nepaisė. Partijos nesusilaukė jokio prieauglio, jos nyko ir menkėjo. Vadai seno, darbingumas mažėjo. VLIK-o ir ALT-bos veikla smuko. Išeivijoje populiarėjo ir augo nepartiniais pagrindais sukurta Lietuvių Bendruomenė, nežiūrint jai statomų didelių kliūčių. Bet visgi reikia pripažinti, kad tos kliūtys padarė savo, ir Bendruomenės augimas reikiamu tempu neišsivystė. Tarpusavio nesklandumai šiandien yra parodę liūdnokus rezultatus. Klaidingos prielaidos, pirmumo mitai, užsikirtimas laikytis už baigiančių trūnyti virvių, kliūčių statymas naujoms idėjoms bei mintims, neapdairumas jaunosios kartos atžvilgiu, nelankstumas ir seni, o gal ir niekada neparašyti įgaliojimai sumenkino VLIK-ą, beveik visai sunaikino ALT-bą ir kliudė augti Lietuvių Bendruomenei. Prie šių neigiamybių prisidėjęs natūralus nutautėjimo procesas per trisdešimt metų išeivijos veiklą susmukdė ir jos reikšmę žymiai sumenkino. Daug išeivijai vadovaujančių institucijų išvirto į posėdininkų klubus ir bepajėgia pagaminti tik nutarimus, kuriems vykdytojų jau nebesusiranda. Nereikia todėl stebėtis, kad pozityvusis Lietuvos laisvinimo darbas daugumoje dabar jau vyksta šalia oficialių veiksnių, "privačia" iniciatyva.

Diplomatinis laisvos Lietuvos atstovavimas

Diplomatinės tarnybos įnašas į Lietuvos laisvinimo pastangas visuomet buvo daugiau pficialaus, tarnybinio pobūdžio ir vargu ar ko daugiau buvo galima iš jos reikalauti. Jas remdama, išeivija šioje srityje savo uždavinį buvo supratusi, nors dėl visų tų savo klaidų gal būt jau yra pražiopsojusi progas papildyti retėjančias ir jau beveik kritiškoje būklėje atsidūrusias diplomatinės tarnybos eiles.

Lietuvos kaimynai mūsų kovoje iki šiol mums beveik nieko nepadėjo, o kai kurie gerokai pakenkė. Pakenkė mums ir kai kurių valstybių skubotas ir visai nereikalingas okupacijos pripažinimas. Tačiau daugiausia kovojančią tautą nuvylė didžiosios pasaulio galybės, įskaitant ir Ameriką, nesuteikdamos net moralinės pagalbos laisvės karo metu ir tautos laisvės aspiracijas užgožusios tylos sąmokslu. Ne paslaptis, kad ir visas laisvės karas buvo pradėtas, pasikliaunant Amerikos ir Anglijos parama. Tam tikra moralinė parama, teikianti šiokių tokių vilčių ateičiai ir sudaranti šiokią tokią atramą mūsų laisvės kovai tarptautinėje plotmėje, yra okupacijos nepripažinimas. Tačiau ir ši atrama jau dažniau ima braškėti. Per trisdešimtį metų ji keitėsi mūsų nenaudai. Žadeikiui mirus, kartu su juo mirė ir jo turėtas titulas; nužeminta tapo mūsų atstovybė

Vatikane ir uždarytas konsulatas Brazilijoje. Naujų atstovų paskyrimas susiduria su tam tikromis, gal būt visai neesminėmis, protokolinėmis kliūtimis, ir pamažu ima baimė, ar ir tas okupacijos nepripažinimas nėra likęs tik dienų klausimu. Tokiai baimei pagrindą sudaro ir dabartinė JAV Valstybės departamento laikysena. Dar 1962 metais Valstybės departamento pareigūnai į naujų žmonių įvedimą diplomatinėn tarnybon žiūrėjo palankiai, bet vėliu pažiūros pasikeitė ir jau 1966 metais pasirodė naujų vėjų ženklai. Gi dabartinė JAV Valstybės departamento politika jau taip atrodo:

a) Baltijos valstybių okupacijos nepripažinimui Amerika turi savų motyvų. Ir mums reikalaujant, Amerika šios politikos nekeistų, nors ir pripažįstama, kad viešoji opinija tam tikros įtakos turėti gali.

b) Okupacijos nepripažinimas visiškai nereiškia, kad Amerika būtų įsipareigojusi bet ką daryti Baltijos kraštams išlaisvinti. Atrodo, kad karinių, nei politinių, nei diplomatinių žygių šia kryptimi imtis Amerika nenumato. Tų tautų išlaisvinimo ji tik pageidauja ir tai yra viskas. Išsilaisvinti reikės joms pačioms, jeigu tam susidarys palankios sąlygos, kurių dabar neprasimato. Gal Rusijos vidiniai pasikeitimai tokias sąlygas kada nors sudarys. Nieko tikro nenumatant, pavergtų tautų viltis kurstyti būtų neatsakinga. Čekoslovakijos įvykiai dar kartą įrodė, kad viešoji pasaulio opinija Sovietų Rusijos nuo represijų nesulaiko. Jei sukeltos nepagrįstos viltys neišsipildytų, pavergtas tautas nuvestų į nusiminimą ir nusivylimą Amerika. Baltijos kraštų atžvilgiu reikia elgtis taip, kad būtų galima išvengti represijų. O tai padaryti padeda tų tautų vidinis solidarumas ir nepriklausomybės bei valstybingumo tradicijomis paremta tautinė savigarba.

c) Į diplomatinę tarnybą naujų asmenų įvesti negalima, nes Baltijos tautos, neturėdamos teisėtų savo vyriausybių, negali jų paskirti. Egzilinių vyriausybių Amerika nepripažįsta. Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė laikoma išnykusia 1940 metais. Išmirus teisėtos Lietuvos vyriausybės paskirtiems diplomatams, atstovavimas pasibaigs.

d) Okupacijos nepripažinimo politika tačiau nepriklauso nuo Lietuvos diplomatinių atstovybių faktiškos padėties. Net ir visiems Baltijos valstybių diplomatams išmirus, tų kraštų okupacijos nepripažinimas liktų ir toliau pilnai galioti. Okupacijos nepripažinimo politika lieka pastovi ir ji negali taip sau nejučiomis išnykti įsisenėjimo ar lėtos erozijos būdu. Okupacijos Amerika nepripažintų, net jei ir mes patys to reikalautume.

Tie dar visai nesenai padaryti Valstybės departamento

pareiškimai parodo lyg ir naują Amerikos politikos kryptį Baltijos valstybių atžvilgiu. Atrodo, kad anksčiau nepripažinimo ir diplomatinio atstovavimo reikalai nebuvo išskiriami. Dabar jie jau išskirti. Tokie pasikeitimai yra įvykę apie 1965 metus. Reikia manyti, kad Valstybės departamentas yra nutaręs atsikratyti Baltijos valstybių diplomatinių atstovybių ir tai atlikti siekia gamtos dėsnių pagalba. O kas gali žinoti, ar išnykus atstovavimui, neišnyks ir nepripažinimas, nors apie tai kol kas dar neužsimenama.

Tauta surado kelią

Po 30 okupacijos metų pagrindiniai mūsų tikslai nėra pasikeitę, ir nei pavergta tauta, nei išeivija nėra atsisakiusios minties galimai greičiau atstatyti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Tačiau, kaip matyti, ta linkme dar labai netoli nueita. Čia pat kyla klausimas dėl ateities. Ar liksime tokiame pat kelyje, kuriuo ėjome, ar bandysime žvalgytis naujomis kryptimis ir ieškoti naujų išeičių?

Kaip neįmanoma yra, išeivijos akimis žiūrint, tiksliau aptarti išsilaisvinimo pastangų pavergtoje tėvynėje, taip pat yra neįmanoma nustatyti pavergtiems lietuviams veiklos krypties ateičiai. Tai yra pačios pavergtos tautos reikalas. Mums žinomi faktai tik leidžia manyti, kad tauta, prisiderinusi prie okupacijos sąlygų, save susirado ir galimybių rėmuose savo uždavinį atlieka. Drįstu, tad, jai linkėti tuo keliu eiti ir toliau: šviestis, išsimokslinti, kultūrėti, vystyti civilizacijos pažangą, kelti krašto ekonominį gyvenimą, kuo daugiau ir aukštesnių postų siekti krašto administracijoje ir visose srityse stengtis pralenkti okupantą. Ugdyti gyventojų prieauglį, lietuvišką kultūrą ir rezistencinę dvasią. Išsilaikyti, išlikti gyva ir gyventi. Ne mirties, bet gyvenimo reikia ieškoti. Kad ir heroiškiau sia mirtimi mirusi tauta, vis tiek bus mirusi, ir jos istorija bus baigta. To nori okupantas, ir tauta neturi sudaryti progų jam to pasiekti. Tokiu keliu einanti tauta, o mūsų žiniomis ji tokiu keliu ir eina, išliks, išgyvens vergijos laikus, ir, progai pasitaikius, bus lemiančiu veiksniu atsistatyti sau nepriklausomą gyvenimą.

Išeivija, nors ir būdama laisva, tačiau, kaip faktai rodo, eina liūdnesniu keliu. Jeigu laisvės kovoje dabar ją dar ir galime laikyti šiokiu tokiu veiksniu, tik jokiu būdu ne lemiančiu, reikia rimtai abejoti, ar ji ką nors bereikš po kitų 30 okupacijos metų, jeigu per tą laiką tauta laisvės neatgaus arba išeivija nepasipildys naujomis jėgomis iš tėvynės. Ką gi šiandien bereikštų senoji išeivija, jeigu nebūtų buvę "dypukų"? Užtai, kol dar šį tą galime, mums reikia

sukrusti. Reikia tvarkytis išmintingai, dirbti kietai, tiksliai ir sąžiningai. Dirbti tai, ko reikia ir kur reikia, ir neeikvoti be reikalo jėgų, nei lėšų.

Remtis gyvąja dabartimi

Tenka pastebėti, kad principuose lietuviškoji išeivija išliko nepaprastai vieninga ir dėl to nuomonių skirtumų niekada nebuvo. Lietuvos išlaisvinimas ir lietuvybės išlaikymas visada buvo visiems pagrindiniai uždaviniai. Išsiskirta buvo tik dėl jų vykdymo metodų, dėl to, kas kurį uždavinį turi vykdyti, kas veiklos organizacinėje pakopoje turi stovėti aukščiau ir kas žemiau, kas pateptas "kilmingesniam" ir kas pasmerktas "juodesniam" darbui. Tie patys uždaviniai lieka ir ateičiai, ir neatrodo, kad būtų tendencijų nuo jų nukrypti. Tačiau jų vykdymo metodai ir kai kurios pagelbinės priemonės vertos rimto peržiūrėjimo ir pataisų. Pirmiausia tai mums reikia atsikratyti mitų. Laikas jau visiems įsitikinti, kad Lietuvos išlaisvinimą lems ne išeivija, bet krašte pasilikusi tauta. Išeivija jai galės tik padėti. Visi išeiviai turi lygiai tokias pat pareigas ir teises dirbti Lietuvos išlaisvinimo darbą ir negali būti skirstomi į partiniais aliejais pateptus kilminguosius ir nepartinius prastuosius. Lietuvos laisvinimas ir lietuvybės išlaikymas yra lygiai svarbūs ir vienas nuo kito neatskiriami uždaviniai ir abu turi būti vykdomi visuotinu mastu. Organizuojantis ir kuriant institucijas, reikia remtis ne istorine praeitimi, bet gyvąja dabartimi. VLIK-ui, ALT-bai ir Lietuvių Bendruomenei savo darbus bei veiksmus reikia derinti, bet neįstengiant susiderinti, palikti veikimo laisvę ir vieni antriems netrukdyti. Partijoms, o tuo pačiu ir jų sukurtoms laisvinimo institucijoms silpstant, aktyviau į tą darbą jungtis Bendruomenei. Dėl pirmųjų nusilpimo, o antrųjų neįsijungimo jau ir dabar šioje srityje jaučiamos didelės spragos. Išlaikyti Bendruomenę nepriklausomą ir nepartišką, o jos institucijas sudaryti tik rinkimų būdu. Laikyti ją atvirą kiek vienai nuomonei bei minčiai, tuo sudarant sąlygas aktyviai joje dalyvauti jaunesniajai ir pačiai jauniausiai kartoms, ypač jaunesnės kartos inteligentijai. Pakelti nusmukusį darbingumą, kuris Lietuvos laisvinimo srityje yra ypatingai jaučiamas. To siekiant, niekam nevaržyti veikimo laisvės, netrukdyti laisvos iniciatyvos. Institucijas kurti ne partinės priklausomybės ar pasaulėžiūriniais pagrindais, bet pagal asmenų pajėgumą ir norą dirbti. Argi gali būti svarbu, ar VLIK-ą, ALT-bą, Bendruomenės vadovybę ar kitas institucijas sudarys penkiolika partijų, viena partija, ar nei vienos partijos atstovų tenai nebus. Svarbu, kad tas institucijas sudarytų išmintingi, pajėgūs dirbti ir

energingi žmonės. Reali dabartis mums rodo, kad tik tokiu būdu, o ne partiniu, turime organizuotis. Per maža turime žmonių, laiko ir išteklių, kad ir toliau galėtumėm žaisti visiems nusibodusius partinius žaidimėlius. Rimtai persiorganizavę ir produktingai išnaudodami savo jėgas, mes daugiau pasieksime ir ilgiau išsilaikysime. Tačiau ir tuo atveju išeivijos amžius liks ribotas, todėl ir savo veiklą turime planuoti taip, kad dirbtumėm tai, kas labiausiai reikalinga ir prasminga.

Ar pasikliauti JAV-bėmis?

Savo laisvinimo darbuose daugiausia pagalbos mes tikimės iš Amerikos. Iš tiesų toji tikimybė yra labai miglota. Bet mes kažkodėl nenorime to matyti. Tur būt bijome, kad tos tikimybės nebelikus, nebeliks nei šiaudo, už kurio laikomės, kad nenuskęstumėm. Todėl visą savo laisvinimo darbą remiame JAV okupacijos nepripažinimu ir už jo, kaip už kokio mūro stovėdami, jaučiamės saugūs. O kas bus, kai tas mūras sugrius? Kaip jau anksčiau pastebėjome, yra ženklų, kad plytos jau byra. Todėl pirmiausia visomis jėgomis turime stengtis nepripažinimo politiką išlaikyti. Pirmas konkretus žingsnis, jeigu dar nepavėluotas, tai nepriklausomos Lietuvos atstovybių skubus papildymas naujais asmenimis. Nors JAV Valstybės departamento laikysena šiuo klausimu yra ir neigiama, galima tikėtis, kad stipria akcija mes ją įstengtumėm pakeisti. O jeigu nepasisektų, jau dabar reikia pradėti galvoti apie veikimo būdus, Amerikai okupaciją pripažinus. Jei JAV Lietuvos okupacijos ir nepripažįsta, bet kol daugiau nieko nedaro, mūsų reikalai negerėja. Be to, Amerika mus įtikinėja kad dabar nepalankus laikas, kad nieko negalima padaryti, kad dėl mūsų laisvės jie karu nerizikuos, kad bylą Jungtinėse Tautose pralaimėjus, žlugtų visos viltys, kad geriau palaukti permainų Sovietų Rusijoje ir prikalba dar visokių niekų. O ištikrųjų, jeigu norėtų, galėtų daug padaryti ir be karo, ir be kitokių katastrofų. Reikia stengtis tą nenoro politiką pakeisti ir išjudinti iš mirties taško. *Mums būtina Baltijos tautų bylą perkelti į Jungtines Tautas.* Rezoliucijoms Remti Komitetas tuo keliu eina ir jį reikia remti. Jeigu ir bylą pralaimėsim, blogesnėj padėty kaip dabar neatsidursim. Greičiausia geresnėj, nes pasaulyje mūsų laisvės reikalavimas bus daugiau išpopuliarintas ir žinomas. Pakitimai Sovietuose vargu ar mums padės. Nesvarbu, kokia bebūtų santvarka, geruoju Rusija Baltijos kraštams laisvės neduos. Sukrėtimai gal tik sudarytų progų laimėti šiek tiek daugiau laisvių. Realesnių vilčių išsilaisvinimui galėtų duoti rusų-kinų karas, kuriam galimybės kol kas yra abejotinos.

Bandydami Amerikos politiką keisti savo naudai, mes turime keisti savo veiklos būdus. Nepakanka Vasario 16 proga apsilankyti Washingtone ir tenai šnektelti su vienu kitu senatorium, ar įvairiomis kitomis progomis parašyti po memorandumą. Tai jau nublukusi, trafaretinė kasdienybė, niekur toliau nenuvedanti. Žinodami, kad Amerikoje didelės reikšmės turi viešoji nuomonė, kuri yra formuojama spaudos, televizijos ir radijo, mes turime kaip nors į ten prasiskverbti. Tam tikslui mes turime sukurti stiprų, profesionalų tvarkomą informacijos tinklą. Laimėję sau didžiąją spaudą ir intelektualus, mes būsime daug laimėję, nes bus pralaužtas viską iki šiol užgožiąs tylos sąmokslas.

Pagrindinis dėmesys tautai

Tačiau kad ir geriausiai būsime susitvarkę, kad ir prasmingiausiai dirbsime, niekas negalės garantuoti laukiamų rezultatų, nes mes patys neturime laisvę lemiančio pagrindo — jėgos. O didžiosios pasaulio galybės savo jėgos panaudoti už mus nesirengia. Jos ieškoti mes turime kitur. Ar ne laikas būtų realiau pagalvoti ir apie kaimynus? Nekalbant jau apie Baltijos tautas, rimtos draugystės ryšių reikėtų ieškoti su gudais, ukrainiečiais, čekais, slovakais, vengrais ir kitais tokio pat likimo broliais. Nereiktų ignoruoti nei lenkų, nors jie mus ir skriaudė, ir tokių tendencijų tebeturi. Santykiaujant su jais, reiktų daug ką užmiršti. Bet čia, išeivijoje, bendriems ėjimams galėtumėm sukoncentruoti didesnę jėgą. Čia tenka priminti, kad jau 10 metų Čikagoje veikia lenkų - ukrainiečių - čekų draugija, į kurią jie siekia įtraukti ir lietuvius. Ši draugija svajoja apie nepriklausomų Rytų Europos valstybių federaciją su 100 milijonų gyventojų, kuri būtų trečia jėga tarp Rusijos ir Vokietijos.

Bet kaip mes besidairytumėm į šalis, kokių draugų besusirastumėm ir kokią pagalbą jie mums beteiktų, mes niekad neturime užmiršti, kad pagrindinis savo likimo kalvis buvome, esame ir pasiliksime mes patys. Pirmoje eilėje tauta. Todėl tautai mes turime skirti patį didžiausią dėmesį. Būdami realūs, žinokime savo jėgas ir jų nepervertinkime. Būkime išmintingi ir gudrūs ir neleiskime priešui mus sunaikinti. Kiek galime padėkime savo tautai, prislinkime prie jos arčiau, palaikykime gl audžius ryšius. Raudonas, rudas ar geltonas būtų mūsų okupantas, bet tauta mums turi būt visada tokia pati. Mums reikia išmokti daryti skirtumus. Okupantas telieka okupantu, o lietuvis — lietuviu. Kova turi būti nukreipta prieš okupantą, o ne prieš lietuvį. Ir ta kova turi būti vedama taip, kad tauta išliktų gyva ir gyventų, nors laisvė ir šimtus metų neateitų.

REZOLIUCIJOMS REMTI KOMITETAS LAIMI KOVĄ IR JAV-BIŲ SENATE

• Gromyko bandymas sustabdyti rezoliucijos pravedimą JAV-bių Senate • "Gromyko-Rusk-Mansfield planas" • "Septynių dienų karas" ir jo laimėjimas • Senatorius Mansfield neatlaiko Rezoliucijoms Remti Komiteto spaudimo ir duoda eigą H. Con. Res. 416 ir Senate • Rezoliucijoms Remti Komiteto milžiniškas laimėjimas • Sulauksime ir "antrojo stebuklo"

Rezoliucijos (H. Con. Res. 416) Lietuvos bylos reikalu pravedimas JAV-bių Kongrese pareikalavo milžiniškų pastangų bei ilgo, intensyvaus ir ištvermingo darbo iš Rezoliucijoms Remti Komiteto, kuris vadovavo visam tam žygiui. Tos rezoliucijos pravedimas Atstovų Rūmuose nebuvo lengvas, bet jis buvo žymiai sunkesnis ir komplikuotesnis JAV-bių Senate. Rezoliucijoms Remti Komiteto pirmininkas Leonardas Valiukas pateikia vieną kitą įdomesnį momentą iš kovos už minėtos rezoliucijos pravedimą Senate.

Redakcija

Žygio padėtis 1966 metais

Garsioji rezoliucija buvo pravesta Atstovų Rūmuose 1965 metų birželio mėnesio 21 dieną. Po šio laimėjimo Rezoliucijoms Remti Komitetas visus savo "pabūklus" nukreipė į JAV-bių Senatą. To Kongreso (89th Congress) pirmoji sesija artėjo prie galo. Atstovų Rūmuose pravestoji rezoliurija buvo perduota JAV-bių Senato užsienio reikalų komisijai (Committee on Foreign Relations), kuriai vadovavo (ir tebevadovauja) senatorius J. William Fulbright (D. - Arkansas). Senatorius J. Wm. Fulbright nejudėjo šiuo klausimu nė iš vietos, ir rezoliucijos pravedimas Senate minėto Kongreso pirmosios sesijos metu tapo nebeįmanomas. Rezoliucijoms Remti Komitetas pradėjo ruoštis 1966 metų kovai. Ta rezoliucija žūtbūt turėjo būti pravesta ir Senate antrosios sesijos metu (1966 metais). Priešingu atveju, susirinkus naujajam Kongresui (90th Congress) 1967 metais, būtų reikėję pradėti viską iš naujo: rezoliucijos pravedimas Atstovų Rūmuose 1965 metais nebebūtų galiojęs.

Tuometinę JAV-bių Senato užsienio reikalų komisiją, kurios rankose buvo atsidūręs Atstovų Rūmuose pravestos rezoliucijos likimas, sudarė: pirm. J. W. Fulbright (D. - Ark.) ir nariai — J. Sparkman (D. — Ala.), M. Mansfield (D. — Mont.), W. Morse (D. — Oreg.), R. B. Long (D. — La.), A. Gore (D. — Tenn.), F. J. Lausche (D. — Ohio), F. Church (D. — Idaho), S. Symington (D. — Mo.), T. J. Dodd (D. — Conn.), G. A. Smathers (D. — Fla.), J. S. Clark (D. — Pa.), C. Pell (D. — R. I.), B. B. Hickenlooper (R. — Iowa), G. D. Aiken (R. — Vt.), F. Carlson (R. — Kans.), J. J. Williams (R. — Del.), K. E. Mundt (R. — S. Dak.) ir C. P. Case (R. — N. J.). Komisijos pirmininkas ir dauguma jos narių buvo iš steitų, kuriuose pabaltiečiai yra labai neskaitlingi. Daugumos tų senatorių

lenkimas mūsų rezoliucijos reikalui buvo nepaprastai sunkus, sudėtingas ir kartu labai komplikuotas. Visame tame senatorių spaudimo ir lenkimo darbe buvo naudojamos visos įmanomos ir legalios priemonės bei būdai.

1966 metų pirmomis dienomis, susirinkus tuometiniam Kongresui (89-th Congress) antrajai sesijai, daugiau kaip pusė senatorių buvo jau mūsų pusėje. Iš 100 senatorių 25 buvo labai aiškiai pasisakę už mūsų reikalą, įnešdami rezoliucijas pavieniai ar susigrupavę po 2 ar daugiau. Be šių 25 senatorių dar apie 35 kiti senatoriai pritarė rezoliucijos pravedimo reikalui Senate, bet senatorius J. Wm. Fulbright vis dar nejudėjo.

Spaudimas į senatorių Fulbright ir jo komisiją

Senato ir Atstovų Rūmų komisijų pirmininkai buvo ir vis dar tebėra iki aukšto laipsnio viešpačiai: jei jie vienu ar kitu klausimu nejuda, kiti komisijų nariai lūkuriuoja ir didesnių spaudimų į savo pirmininkus neišvysto. Pagrindinis ir didžiausias stabdys mūsų reikalui Senato užsilenio reikalų komisijoje kaip tik ir buvo pirmininkas. Jei tik jis būtų davęs eigą mūsų rezoliucijai, tur būt nė vienas iš jo komisijos narių nebūtų priešinęsis.

Senatorius Thomas H. Kuchel (R. — Calif.), tuometinis Senato mažumos vado padėjėjas, buvo jau palenkęs visus komisijoje esančius respublikonus mūsų reikalui. Labai aiškiai mūsų pusėje buvo demokratai F. J. Lausche ir T. J. Dodd. Nemaža pritarimo rezoliucijos reikalui rodė demokratų senatorius C. Pell iš Rhode Island steito. Kiti demokratų senatoriai, esą J. Wm. Fulbright komisijoje, buvo mūsų reikalui gana neutralūs ar iš viso tuo klausimu nesidomėjo.

Rezoliucijoms Remti Komitetas išvystė taip vadinamą "Blitzkrieg" ir į senatorių J. Wm. Fulbright, ir į visus jo komisijos narius bei kitus senatorius.

1966 metų gegužės, birželio, liepos, rugpiūčio ir rugsėjo mėnesiais senatorius J. Wm. Fulbright buvo užverstas šimtais tūkstančių telegramų ir laiškų iš visų krašto kampų. Apie nuotaikas senatoriaus J. Wm. Fulbright įstaigoje mūsų reikalu informuodavo mus John E. Merriam, senatoriaus Tom Kuchel padėjėjas (legislative assistant), palaikęs artimus ryšius su senatoriaus J. Wm. Fulbright to paties rango padėjėju. Anot J. E. Merriam turimų informacijų, senatorius J. Wm. Fulbright tik Vietnamo karo reikalu, kuris tuo metu darėsi jau gana "karštokas" JAV-bių Kongrese, gaudavęs daugiau laiškų ir telegramų, negu kad mūsų rezoliucijos klausimu. Kitaip tariant, mūsų reikalas svarbumo atžvilgiu buvęs antruoju jo komisijoje.

Rezoliucijoms Remti Komitetas suorganizavo 1966 metų vasarą tris delegacijas į Washingtoną. Dešimtimis pabaltiečių ir kitų amerikiečių, pasiskirstę grupėmis po 2 ir 3, lankė visus senatorius liepos mėnesio 12, 13, 14 ir 15 dienomis; rugpiūčio mėnesio 15, 17 ir 18 dienomis; ir rugsėjo mėnesio 12, 13 ir 14 dienomis. Senatoriams, kurie aiškiai stovėjo mūsų pusėje, buvo dėkojama už nuoširdumą ir paramą mūsų reikalui ir jie buvo kviečiami ir prašomi kontaktuoti senatorių J. Wm. Fulbright, kad jis rezoliucijai duotų eigą. Buvo aplankyti po porą ar net trejetą kartų visi senatoriaus J. Wm. Fulbright komisijos nariai. Visi jie buvo kviečiami, prašomi bei raginami spausti savo komisijos pirmininką, kad jis kaip galima greičiau pajudėtų teigiamai mūsų rezoliucijos klausimu. Kiekvienam senatoriui kiekvieną kartą buvo įteikiama specialiai paruoštos medžiagos (laiškai ir trumpi memorandumai). Eilė senatorių ar jų padėjėjų (legislative assistants) reiškė pasitenkinimą Rezoliucijoms Remti Komiteto kruopščiai paruošta medžiaga. Čia prisimena senatoriaus Stuart Symington (D. — Mo.) žodžiai: "...Visą reikalą išdėstote trumpai, aiškiai ir argumentuotai, Sutaupote daug laiko man

ir mano įstaigos tarnautojams. Būtų gera, kad ir visos kitos grupės ateitų taip puikiai pasiruošusios savo rūpimais klausimais!..."

Visam spaudimo darbui nepakako vien tik pabaltiečių jėgų. Eilėje steitų pabaltiečių skaičius yra labai ribotas ar iš viso jų ten nėra. Talkininkų verbavimas tam žygiui buvo vykdomas amerikiečių patriotinių organizacijų narių tarpe.

Buvo stengiamasi pasiekti amerikiečių mases ir kviesti jas talkon per laiškus redaktoriams ("Readers' forums" ar "Letters to the Editors") visuose amerikiečių dienraščiuose. Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybė paruošė ir pasiuntė eilę pranešimų spaudai (press releases) rezoliucijos pravedimo reikalu visiems krašto dienraščiams. Didelė amerikiečių dienraščių dalis tuos pranešimus įdėjo pilnai ar sutrumpintai.

Buvo kviesti į talką atskirų vietovių ir viso krašto laikraštininkai (columnists). Čia irgi sulaukta daug talkos. Išskirtinai pažymėtinas amerikiečių laikraštininkas **Edgar Ansel Mowrer.** Jo puikus straipsnis buvo perleistas per 175 krašto dienraščius (1966 metų spalio mėnesio 5 diena). Jis savo straipsnyje rašė:

"...The House passed this (H. Con. Res. 416. Red.) by a big majority in June, 1965. The Senate — as I write — has not yet made up its mind. **Maybe the expression of approval by the American voters would help doubtful senators decide...** (Mūsų pabraukta. Red.).

"...As the first step in a new, anti-appeasement American policy, the Senate's acceptance of H. Con. Res. 416 would be electric..."

Rezoliucijoms Remti Komitetui pavyko minėtais ir kitais būdais užverbuoti tūkstančius nuoširdžių bei darbščių amerikiečių rezoliucijos pravedimo žygiui JAV-bių Senate. Jų talka buvo milžiniška ypač paskutinėmis kovos dienomis. Nė nemėginsime duoti ilgesnio tų amerikiečių talkininkų sąrašo. Paminėsime tik porą ar trejetą iš jų.

Nepaprastai daug talkos sulaukė Rezoliucijoms Remti Komitetas iš E. A. Swanson (Helena, Montana). Šis rezoliucijų žygio talkininkas suorganizavo savo steite padėjėjų grupę: jis ir jo padėjėjai spaudė senato daugumos vadą senatorių Mike Mansfield (iš Montanos) ir kartu senatorių J. Wm. Fulbright. Štai, pora ištraukų iš E. A. Swanson telegramos, pasiųstos senatoriui Mike Mansfield 1966 metų rugpiūčio mėnesio 15 dieną:

"...I urge you, Senator Fulbright and the rest of the members of the Senate Foreign Relations Committee to go ahead and expedite the Baltic States' freedom resolutions without further delay...

"...Is there any reason why the Senate cannot act on this cry-for-liberty legislation? If not, why don't you do it now, this month?! I hope that you and Senator Fulbright will listen to me..."

Demokratų partijos veikėjo ir rėmėjas Rubin Plushner (Cranston, Rhode Island) "sukėlė ant kojų" abu savo steito senatorius: Claiborne Pell ir John O. Pastore. To Demokratų partijos veikėjas ir rėmėjo "įsakymas" abiems senatoriams buvo trumpas ir aiškus: "Turite priversti senatorių Fulbright duoti teigiamą eigą pabaltiečių rezoliucijai". Ir senatorius Pell ir senatorius Pastore turėjo tuoj pasitarimus su senatoriumi Fulbright ir kvietė jį tuoj baigti boikotą prieš Atstovų Rūmuose jau pravestą rezoliuciją (H. Con. Res. 416). Duodame trejetą ištraukų iš senatoriaus O. J. Pastore laiško, rašyto 1966 metų rugsėjo mėnesio 14 dieną savo steito Demokratų partijos veikėjui ir rėmėjui Rubin Plushner:

"... The sincerity and urgency of your telegram is truly appreciated...

"...A copy of Senator Fulbright's letter is enclosed so that you may know of my prompt action...

"... I believe that we stimulated Senatorial concern both in the Committee and among individual Senators..."

Didelės talkos ir paramos sulaukė Rezoliucijoms Remti Komitetas iš Russell J. Boyle, Providence (Rhode Island) miesto tarybos pirmininko. Jo pastangomis to miesto taryba priėmė specialią rezoliuciją (1966 metų birželio mėnesio 2 dieną), kuria senatorius J. Wm. Fulbright buvo raginamas duoti eigą pabaltiečių rezoliucijai ir Senatas kviečiamas ją priimti. Šis įtakingas demokratų pareigūnas "bombardavo" laiškais ir telegramomis mūsų rezoliucijos reikalu senatorių Fulbright, kitus jo komisijos narius, abu savo steito senatorius ir abu savo steito kongresmanus (J. E. Fogarty ir F. J. St. Germain).

Senatorius Fulbright nebeatlaiko spaudimo

Senatoriui J. Wm. Fulbright nedavė ramybės mūsų rezoliucijos klausimu du demokratų senatoriai ir kartu jo komisijos nariai — Frank J. Lausche ir Thomas J. Dodd. Ir vienas ir kitas nuolat kvietė ir raginо jį duoti eigą Atstovų Rūmuose priimtai rezoliucijai (H. Con. Res. 416). Senatorius F. J. Lausche taip rašė Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybei (1966.IX.6):

"... I have been doing everything I possibly can, and will continue to do so, to get one of the resolutions dealing with the freedom of the Baltic States adopted..."

Senatorių J. Wm. Fulbright spaudė ir respublikonų senatoriai. Štai, ištrauka iš senatoriaus Tom Kuchel, respublikonų mažumos vado padėjėjo laiško (1966.IX.12), rašyto senatoriui Fulbright:

"... I urge that hearings on H. Con. Res. 416 be held as soon as possible and that the resolution be reported favorably to the floor so that the Senate and the American people may have the opportunity to express their continuing determination to bring to an end 25 years of Soviet tyranny over the peoples of the Baltic..."

Senatorius J. Wm. Fulbright gavo eilę panašių laiškų ir iš kitų demokratų ir respublikonų senatorių. Jo komisijoje esą respublikonai senatoriai, vadovaujami senatoriaus B. B. Hickenlooper (R. — Iowa), pareikalavo senatorių Fulbright, kad **H. Con. Res. 416** rezoliucijos klausimas būtų kaip galima greičiau įtrauktas į komisijos darbotvarkę. Senatoriaus Fulbright atsakymas buvęs teigiamas: jis pažadėjęs tai padaryti apie 1966 metų rugsėjo mėnesio vidurį. Senatoriui Hickenlooper senatorius Fulbright kalbėjęs, kad jis tam reikalui nepritariąs, bet nesipriešinsiąs duoti eigą minėtai rezoliucijai. Anot senatoriaus Fulbright, norįs nusikratyti kasdien gaunamų tūkstančių laiškų bei telegramų Baltijos kraštų reikalu ir kartu savo kolegų senatorių nuolatinio "bombardavimo" minėtu klausimu.

Artėjant rugsėjo mėnesio viduriui, senatoriui Fulbright primindavo kasdien tą reikalą demokratų senatoriai Lausche ir Dodd, respublikonų senatorius Hickenlooper (visi trys jo komisijos nariai!) ir Senato mažumos vadas senatorius Tom Kuchel, rezoliucijų žygio pradininkas JAVbių Senate. Nenuleido rankų ir Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybė: rugsėjo 12, 13 ir 14 dienomis suorganizavo pabaltiečių ir kitų amerikiečių delegaciją į Washingtoną. Dar kartą buvo aplankyti senatoriaus J. Wm. Fulbright komisijos nariai ir beveik visi kiti senatoriai.

Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybės keletas narių buvo liudininkais įdomaus telefoninio pašnekesio, kuris įvyko 1966 metų rugsėjo mėnesio 13 dieną tarp senatoriaus J. O. Pastore ir senatorių J. Wm. Fulbright ir F. J. Lausche. Mes, be abejo, tegirdėjome tik vieną pašnekesio pusę — senatoriaus Pastore atvirus ir kartu kietus žodžius tiems

legislatoriams. Vėliau senatorius Pastore painformavo mus ir apie kitą pašnekesių pusę (senatoriaus Fulbright ir senatoriaus Lausche atsakymus).

Senatoriaus Pastore pašnekesys su senatoriumi Fulbright

Senatorius Pastore (pasukęs senatoriaus Fulbright telefono numerį): "This is Senator Pastore. I would like to talk with Senator Fulbright." Keliolikos sekundžių tyla.

Senatorius Pastore: "Hi, Bill! This is John. Tell me, Bill, why are you sitting on H. Con. Res. 416? The House passed it more than a year ago, we must do the same. Bill, report this legislation favorably to the floor and let the Senate make the final decision". Maždaug vienos minutės tyla. (Negirdėjome senatoriaus Fulbright žodžių!).

Senatorius Pastore: "Bill, the Congress will adjourn in four or five weeks. You and all of us must act as soon as we can. I hope that there will be no need to call you again regarding this matter. I'll see you later this afternoon!"

Anot senatoriaus Pastore, senatorius Fulbright pažadėjęs duoti teigiamą eigą už kelių dienų H. Con. Res. 416 rezoliucijai.

Senatorius Pasotre kreipėsi į mus, klausdamas, kokie esą mūsų ryšiai su senatoriumi Lausche. Atsakėme, kad puikūs ir kad jis esąs pilnai mūsų pusėje. Anot senatoriaus Pastore, senatorius Lausche esąs įtakingas Senato užsienio reikalų komisijoje, ir jis su juo tuoj pakalbėsiąs.

Senatoriaus Pastore pašnekesys su senatoriumi Lausche

Senatorius Pastore (pasukęs senatoriaus Lausche telefono numerį): "This is Senator Pastore. Please let me talk with Senator Lausche." Keliolikos sekundžių tyla.

Senatorius Pastore: "Frank, this is John. Frank, whenever you have any problems with Italian-Americans in Ohio, I always aid and assist you. A group of Lithuanian - Americans are visiting me. Now, you have to assist me. Frank, why Bill, you and the rest of the Committee members are sitting on H. Con. Res. 416? Frank, you have a great deal of experience in this type of legislative work and you are on good terms with all the members of Bill's Committee. Frank, kick wherever it is necessary and get the whole thing moving. We must pass H. Con. Res. 416 and do that before the Congress adjourns. We do not have much time left. Frank, get in touch immediately with Bill and the rest of the Committee members and report H. Con. Res. 416 favorably to the Senate floor." (Geros minutės tyla — senatoriaus Lausche atsakymas senatoriui Pastore.).

Anot senatoriaus Pastore, senatorius Lausche kalbėjęs, kad visas tos rezoliucijos klausimas būsiąs teigiamai išspręstas Senato užsienių reikalų komisijoje kelių dienų laikotarpyje.

Mūsų rezoliucijai Senato užsienio reikalų komisija davė teigiamą eigą 1966 metų rugsėjo mėnesio 15 dieną. Visas tas klausimas užfiksuotas **Congressional Record** (Senato stenogramose taip:

Congressional Record — Daily Digest (D880), September 15, 1966
Committee Meetings
Committee Business

Committee on Foreign Relations:

. . . Committee also approved H. Con. Res. 416, requesting the President to insure equal rights for the people of Latvia, Lithuania, and Estonia (S. Rept. 1606).

Gromyko bandymas sustabdyti rezoliucijos pravedimą

Senato užsienio reikalų komisijos aprobuota jau Atstovų Rūmuose pravestoji H. Con. Res. 416 rezoliucija buvo perduota svarstyti ir eventualiai priimti Senato visumos posėdžiui. Tam klausimui buvo pramatyta 1966 metų spalio mėnesio 14 diena.

Visi laukėme spalio mėnesio 14 dienos. Netikėta ir nelaukta staigmena. Senato daugumos vadas senatorius Mike Mansfield spalio mėnesio 14 dienos rytą išėmė mūsų rezoliucijos svarstymą iš tos dienos darbotvarkės, neduodamas jokio paaiškinimo. To klausimo svarstymui senatorius Mansfield neskyrė laiko nė rytojaus dieną (spalio 15). Senatorių Mansfield "spaudė prie sienos" senatoriai Kuchel, Lausche, Dodd ir kiti. Senatorius Mansfield nedavė jiems jokio atsakymo bei pasiaiškinimo. Tuo metu Senato mažumos vado pareigas ėjo senatorius Tom Kuchel (senatorius Dirksen, mažumos vadas, buvo ligoninėje). Jis pareikalavo senatorių Mansfield duoti trumpą ir aiškų atsakymą į klausimą: "Kodėl H. Con. Res. 416 svarstymas ir eventualus jos priėmimas buvo išimtas iš Senato spalio mėnesio 14 dienos darbotvarkės?" Anot senatoriaus Tom Kuchel, senatorius Mike Mansfield labai nenoriai atidengęs visą paslaptį. 1966 metų spalio mėnesio 14 dienos išvakarėse Dean Rusk (valstybės sekretorius) turėjęs susitikimą ir pasitarimą su Andrei Gromyko, Sovietų Sąjungo užsienio reikalų ministeriu. Gromyko pareiškęs Rusk'ui, kad H. Con. Res. 416 **nepravedimas** (Mūsų apbraukta. Red.) Senate daug padėtų geresnių santykių išvystymui tarp Sovietų Sąjungos ir JAV-bių. Dean Rusk dar tą patį vakarą telefonu pasiekęs senatorių Mike Mansfield ir paprašęs jo tos rezoliucijos svarstymą ir jos priėmimą iš rytojaus dienos darbotvarkės išimti, visą reikalą užvilkinti ir galų gale jį nuslopinti. Tai (bent taip turbūt atrodė senatoriui Mansfield) buvo nesunku padaryti, nes tas Kongresas (89th Congress) turėjo baigti visą savo darbą už kelių dienų. Jei Senatas nebūtų tos mūsų rezoliucijos priėmęs tų kelių dienų laikotarpyje, tos rezoliucijos priėmimas 1965 metais Atstovų Rūmuose, susirinkus naujajam Kongresui (90-th Congress) 1967 metų pradžioje, nebūtų galiojęs. Viską būtų reikėję pradėti vėl iš naujo.

"Septynių dienų karas" ir laimėjimas

1966 metų spalio mėnesio 14 diena buvo penktadienis. Tuo metu Kongresas posėdžiavo ir savaitgaliais ir planavo baigti savo sesiją už 6 ar 7 dienų (ją baigė už 8 dienų — spalio mėnesio 22 dieną, šeštadienį).

Senatorius Tom Kuchel painformavo Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybę apie susikomplikavusią mūsų rezoliucijos klausimu padėtį spalio mėnesio 14 dienos vakare ir atidengė mums "Gromyko - Rusk - Mansfield planą". Senatoriaus Tom Kuchel patarimas mums buvo: "Vyrai, nukreipkite visus pabūklus į senatorių Mike Mansfield, kvieskite visus kitus senatorius griežtai pasisakyti prieš Rusk - Mansfield pragaištingą planą. Turite tūkstančius darbininkų visuose krašto kampuose. Visus juos pasiekite ir įjunkite į skubų darbą. Kongrese veiksime ir mes. Duokite savo sugestijas ir rekomendacijas man".

"Kovos mašina" buvo užvesta jau spalio mėnesio 14 dienos vakarą, ir pirmosios telegramos pasiekė senatorių Mike Mansfield ir kitus senatorius spalio mėnesio 15 dienos rytą. Telefonais ir telegramomis buvo pasiekti visi krašto kampai, ir į skubią kovą už rezoliucijos pravedimą įsijungė tūkstančiai pabaltiečių ir kitų amerikiečių. Telegramų skaičius senatoriui Mansfield ir kitiems senatoriams augo kaip ant mielių. Ypač nepagailėta telegramų senatoriui Mansfield, ir jis buvęs tiesiog nustulbintas. Jis nė nesapnavęs apie tokią reakciją ir negalėjęs suprasti kas dedasi. Tokios informacijos pa-

siekė Rezoliucijoms Remti Komitetą iš asmenų Washingtone, kurie turėjo ryšių su senatoriaus Mansfield įstaigos tarnautojais.

Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybė kasdien po keletą kartų susisiekdavo su senatoriumi Tom Kuchel ar jo padėjėju John E. Merriam. Anot senatoriaus Tom Kuchel, senatorius Mansfield bent porą dienų buvęs visai nesukalbamas H. Con. Res. 416 rezoliucijos klausimu. Po maždaug poros dienų kiek "suminkštėjęs".

Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybė pasiūlė senatoriui Tom Kuchel tokią veiklos strategiją Senate:

1. Kontaktuoti visus senatorius ir juos painformuoti apie "Gromyko - Rusk - Mansfield planą";

2. Tarti viešą žodį Senate ir kviesti senatorių Mansfield duoti eigą H. Con. Res. 416 rezoliucijai;

3. Privačiai pasakyti senatoriui Mansfield, kad jis, jei neduosiąs eigos H. Con. Res. 416 rezoliucijai, būsiąs paprašytas viešai atidengti Senate "Gromyko - Rusk - Mansfield planą". Jei jis to nepadarysiąs, tuo atveju tai atliksiąs senatorius Tom Kuchel.

Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybės pasiūlymą senatorius Tom Kuchel pilnai priėmė. Jam į talką atėjo demokratų senatoriai — Frank J. Lausche ir Thomas J. Dodd. Senatorius Tom Kuchel išdėstė savo planą senatoriui Mike Mansfield ir pradėjo jį vykdyti.

Viešą žodį Senate tarė senatorius Lausche ir senatorius Kuchel, kviesdami senatorių Mansfield duoti eigą mūsų rezoliucijai. Tas trumpas tų trijų senatorių pašnekesys buvo įtrauktas į **Congressional Record** (October 19, 1966, Page S26598):

"REQUESTING PRESIDENT OF THE UNITED STATES TO URGE CERTAIN ACTIONS IN BEHALF OF LITHUANIA, ESTONIA, AND LATVIA.

Mr. LAUSCHE, Mr. President, before the Senate concludes this session, I hope Order No. 1573, known as House Concurrent Resolution 416, requesting the President of the United States to urge certain actions in behalf of Lithuania, Estonia, and Latvia, will be called.

I do not expect any comment from the majority leader. I do, however, want to restate my hopes that it will become part of the business of the Senate at this session.

Mr. MANSFIELD. The Senator's interest is well known to the Senator from Montana.

Mr. KUCHEL. Mr. President, will the Senator yield?

Mr. LAUSCHE. I yield.

Mr. KUCHEL. I want the Record to show that I concur in the views just uttered by the Senator from Ohio. I, too, hope, however, forlornly, that it will be business to be considered by the Senate".

Senatorius Thomas J. Dodd spaudė senatorių Mansfield ir žodžiu ir raštu. Duodame ištisai senatoriaus Dodd laišką, parašytą senatoriui Mansfield:

"October 19, 1966
Senator Mike Mansfield
United States Senate
Washington, D. C.

Dear Mike:

With the close of the session only a few days away, I am disturbed by the fact that House Concurrent Resolution No. 416, which was passed by unanimous vote of the House on June 21, 1965, and reported by the Senate Foreign Relations Committee on September 19, 1966, has not yet been brought to a vote in the Senate.

I introduced a similar Resolution in the Senate on August 23, 1965, with the co-sponsorship of 12 other Senators — McIntyre, Monroney, Lausche, Simpson, Moss, Dominick, Proxmire, Allott, Javits,

CARL HAYDEN, ARIZ., CHAIRMAN

RICHARD B. RUSSELL, GA.
ALLEN J. ELLENDER, LA.
LISTER HILL, ALA.
JOHN L. MC CLELLAN, ARK.
A. WILLIS ROBERTSON, VA.
WARREN G. MAGNUSON, WASH.
SPESSARD L. HOLLAND, FLA.
JOHN STENNIS, MISS.
JOHN O. PASTORE, R.I.
A. S. MIKE MONRONEY, OKLA.
ALAN BIBLE, NEV.
ROBERT C. BYRD, W. VA.
GALE W. MC GEE, WYO.
MIKE MANSFIELD, MONT.
E. L. BARTLETT, ALASKA
WILLIAM PROXMIRE, WIS.
RALPH YARBOROUGH, TEX.

LEVERETT SALTONSTALL, MASS.
MILTON R. YOUNG, N. DAK.
KARL E. MUNDT, S. DAK.
MARGARET CHASE SMITH, MAINE
THOMAS H. KUCHEL, CALIF.
ROMAN L. HRUSKA, NEBR.
GORDON ALLOTT, COLO.
NORRIS COTTON, N.H.
CLIFFORD P. CASE, N.J.

EVERARD H. SMITH, CLERK
THOMAS J. SCOTT, ASST. CLERK

United States Senate

COMMITTEE ON APPROPRIATIONS

October 25, 1966

Mr. Leonard Valiukas
Apartment 1
3015 Severance Street
Los Angeles, California 90007

Dear Leonard:

I can quite honorably tell you that I did help in securing Senate consideration and Senate passage of the resolution. Leonard, it reflects the unyielding judgment of the overwhelming majority of members of the Congress.

I look forward to seeing you before too long.

Sincerely,

K:r THOMAS H. KUCHEL

DIDYSIS REZOLIUCIJŲ ŽYGIO TALKININKAS — Senatoriaus Thomas H. Kuchel (R.-Calif.) laiškas, kuriuo jis atsako į Rezoliucijoms Remti Komiteto vadovybės telegramą, kuria jam buvo padėkota už visą talką ir darbą, pravedant H. Con. Res. 416 rezoliuciją ir JAV-bių Senate. Senatorius Thomas Kuchel buvo rezoliucijų pradininkas JAV-bių Kongrese ir buvo tikras Rezoliucijoms Remti Komiteto ambasadorius Senate. Be jo talkos ir paramos vargu ar būtų pavykę tą rezoliuciją pravesti JAV-bių Senate.

Tydings, Hruska, and Nelson. In the interest of simplifying procedure, however, I have deferred to the House version of the bill.

In view of the unanimous vote in the House and of the very substantial support which this measure enjoys in the Senate, I earnestly hope that it can be brought to a vote before the close of the session.

With best wishes,

Sincerely,

(Signed) Thomas J. Dodd
THOMAS J. DODD"

Senatorius Mike Mansfield to "septynių dienų karo" nebepakėlė ir paskutiniu momentu "iškėlė baltą vėliavą", duodamas eigą mūsų rezoliucijai. Tos rezoliucijos priėmimas Senate yra įrašytas į **Congressional Record** (October 22, 1966) taip:

"CONCURRENT RESOLUTION TO REQUEST THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES TO URGE CERTAIN ACTIONS IN BEHALF OF LITHUANIA, ESTONIA, AND LATVIA

Mr. MANSFIELD. Mr. President, I ask unanimous consent that

the Senate turn to the consideration of Calendar No. 1573, House Concurrent Resolution 416.

The PRESIDING OFFICER. The concurrent resolution will be stated.

The LEGISLATIVE CLERK. A concurrent resolution (H. Con. Res. 416) to request the President of the United States to urge certain actions in behalf of Lithuania, Estonia, and Latvia.

The PRESIDING OFFICER. Is there objection to the present consideration of the concurrent resolution?

There being no objection, the Senate proceeded to its consideration.

Mr. KUCHEL. Mr. President, I wish to say that I am delighted that this matter is being taken up. It deserves attention in this session as a mark of our continuing concern for those peoples who have been deprived of their democratic institutions and are unable to speak for themselves.

The PRESIDING OFFICER. The action is on agreeing to the concurrent resolution.

The concurrent resolution (H. Con. Res. 416) was agreed to.

Senatorius Mike Mansfield palūžo kovoje prieš mūsų rezoliucijos pravedimą Senate, nes jis nenorėjo, kad "Gromyko - Rusk - Mansfield planas" būtų atidengtas. Dauguma senatorių tą planą vadino "powerful forces at work against H. Con. Res. 416". New Yorko miesto dienraštis **Daily News** savo įžanginyje pasisakė aiškiau tuo klausimu. Tam dienraščiui nebuvo žinomi visi užkulisiai ir senatoriaus Mike Mansfield "rėmimas prie sienos". Minėtas dienraštis rašė savo įžanginyje mūsų rezoliucijos pravedimo dieną JAV-bių Senate (1966 metų spalio mėnesio 22 dieną):

"... The State Department has blocked Senate adoption of a resolution urging the President to call world attention anew to the plight of three of Russia's worst-off Captive Nations: the Baltic States of Estonia, Latvia and Lithuania. Reason given: Soviet Russia is mellowing and must not be annoyed..."

Šis New Yorko **Daily News** įžanginis buvo parašytas 1966 metų spalio mėnesio 22 dienos rytą, gi mūsų rezoliucija buvo pravesta Senate tą dieną po pietų. Reikia manyti, kad to dienraščio redaktoriai nė nemanė, kad kovotojams už rezoliucijos pravedimą pavyks palaužti Valstybės departamento (ir kartu Sovietų Sąjungos) pasipriešinimą tam žygiui.

Mūsų laimėjimas buvo tikrai milžiniškas: mums pavyko palaužti ir savųjų pasipriešinimą (jo buvo daug!), ir Valstybės departamento užimtą keistą liniją, ir Gromyko planus. Ne vienas iš lietuvių tą laimėjimą laiko stebuklu. Yra žmonių sakoma: "Dirbk, ir Dievas padės!" Rezoliucijoms Remti Komitetas tikrai dirbo (ir dirba!), ir Dievas jam padėjo. Rezoliucijoms Remti Komitetas yra įsitikinęs, kad sulauksime ir "antrojo stebuklo" — pravestos rezoliucijos realizavimo. Tam yra padaryta jau gera pradžia. Visas darbas vykdomas planingai, intensyviai ir tyliai.

(I. vlk.)

Malonus skaitytojau, savo pastabas apie perskaitytą "Į Laisvę" numerį siųsk šiuo adresu: Į Laisvę, Post Office Box 34461, Los Angeles, California 90034

JĖGŲ TELKIMAS LIETUVOS LAISVINIMUI

ALGIMANTAS GEČYS

Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto metinėje konferencijoje Čikagoje 1970 m. gruodžio 5 d. kalbą pasakė JAV LB centro valdybos vicepirmininkas inž. Algimantas Gečys. Kalbai nei konferencija, nei lietuvių spauda neparodė tinkamo dėmesio. O ji tokio dėmesio verta dėl keliamų problemų aktualumo ir siūlomų sprendimų racionalumo. Kalbą spausdiname ištisai — **Redakcija.**

Tautos pavergimui užsitęsiant ilgiau negu kad didžiausi pesimistai yra galvoję, daugėja pavojai kovoje už laisvę palūžti. Šie pavojai tyko tiek mūsų tautą, 30 metų pavergtą, tiek ir mus pačius. Žvelgdami į kenčiančią tautą, matome ją okupanto varginamą ir prievartaujamą, bet gyvą ir laisvės betrokštančią. Tai liudija mūsų artimųjų laiškai, Brazinskų drąsa ir laisvos Lietuvos nemačiusio 30 metų jūrininko nesėkmingas bandymas pabėgti laisvėn, — įvykis, visu smarkumu priminęs pasauliui Lietuvos likimą. Džiaugiamės ir didžiuojamės tautos noru išlikti laisva. Aštuoniolika metų už laisvę liejusi kraują, šiandieną tauta bando prieš okupantą kovoti tautiniu sąmoningumu, dvasiniu ir kultūriniu pranašumu.

Pavergtiems lietuviams kovojant už išlikimą, mums, išeiviams, yra skirta pareiga vesti kovą už mūsų tautos teisę savarankiškai tvarkytis savo valstybėje. Šis tautai valstybingumo siekimas ir yra priežastis šios VLIK-o sesijos, siekiančios nusmaigstyti gaires išeivijos politinei veiklai. Gvildendamas pateiktą temą "Jėgų telkimas Lietuvos laisvinimui", ir bandysiu tas ateities gaires pasiūlyti. Gilinsiuos į platesnį visuomenės užangažavimą, naujos veiklos metodikos išdirbimą, laisvinimo veiklos tęstinumo užtikrinimą, planavimo reikalingumą ir būtinumą veiksniams išlaikyti ne vien politinį, bet ir moralinį autoritetą tremties visuomenėje. Noriu, kad pateikti siūlymai ar pareikšta kritika būtų priimta kaip konstruktyvūs patarimai stiprinti laisvės kovai, kurioje dalyvauja beveik be išimties **visa tauta ir visa išeivija.**

Užtikrinti tęstinumą

Viena iš opiausių problemų mūsų laisvinimo veiksniams yra ir bus tęstinumo užtikrinimas. Diplomatų stokos krizę išgyvena mūsų Diplomatinė tarnyba, tačiau grąso ji taip pat VLIK-ui ir ALT-ai, nors čia su teisiškomis kliūtimis nesusiduriama. Yra aišku, kad, laikui bėgant, vienintelis galimas sprendimas, siekiant išlaikyti šių dvie-

jų veiksnių tęstinumą ir užtikrinti jų darbingumą, bus įtraukimas laisvinimo darban jau šioje šalyje subrendusios ir mokslus ėjusios jaunesniosios kartos. Šis jaunosios kartos įtraukimas būtų gal ir nepersunkiausiai įvykdomas — sąmoningo akademinio jaunimo turime apsčiai — jei VLIK-e ir ALT-oje nesusidurtume su srovinio priklausomumo prievole. Nelaimingu sutapimu, dabarties srovinio priklausomumo privalumas dalyvavimui organizuotoj laisvinimo veikloj kertasi, veiksnių nenaudai, su jaunimo tarpe vyraujančiu priešsroviniu nusistatymu.

Nesant vilties, kad jaunosios kartos nusistatymas šiuo reikalu keistųsi, belieka veiksniams reformos keliu ieškoti būdų sroviškumą mažinti, apsijungiant į dvi ar tris ideologinėms pažiūroms visuomenėje atstovaujančius sąjūdžius ir **eventualiai** pereiti prie pasitelkimo laisvinimo darbui tinkančių dinamiškų visuomenininkų, nekreipiant dėmesio į srovinę reprezentaciją ar aritmetiką.

Drąstiškas siūlymas

Sutinku, jog šis pasiūlymas yra drąstiškas. Nesu pamiršęs, jog VLIK-o veikla remiasi tautos suteiktais įgaliojimais ir kad siūlymas atsisakyti organizacinėje struktūroje bazuotis 15-ka politinių sąjūdžių yra radikalus ir užgaunantis. Teisinga būtų pastaba, jog savo siūlymu pažeidžiu tuos įgaliojimus ir teisiškai paverčiu VLIK-ą laisvojo pasaulio išeiviais bazuotu veiksniu. Esu tačiau įsitikinęs, kad šiuo metu, kada tuos tautos įgaliojimus nelabai turime progos ir reikalo rodyti, kenčianti tauta VLIK-ą įpareigoja ne po tradicijos šydu slėptis, bet siekti organizacinės struktūros ir veiklos formų, kurios jo veiklą sustiprintų ir padarytų jautresne tarptautiniams įvykiams. Dabartinė VLIK-o struktūros tragika glūdi užnugario visuomenės neturėjime. Dėl to VLIK-ui tenka remtis daugiau deklaracine, reprezentacine veikla. Konkretūs darbai išplaukia vien tik iš VLIK-o valdybos, o iš jų sudarančių sąjūdžių susilaukiama tik moralinės paramos.

Nepatenkinamai susiorganizavę

Veiksmingo užnugario neturėjimas yra didžiausia VLIK-o ir ALT-os problema. Todėl dabartinė veikla tėra įtakojanti, proginė, neturinti platesnio išeivijos visuomenės užangažavimo. VLIK-e dalyvaujantieji sąjūdžiai, savo centrinių organų įpareigoti, vargu ar pajėgtų atskirose vietovėse atlikti didesnius pasireiškimus laisvinimo baruose. Jei tai ir būtų bandoma vykdyti, būtų susidurta su keliom svarbiom kliūtim: sąjūdžių skyrių daugelyje lietuviškų kolonijų nebuvimas, stoka narių veikiančiuose skyriuose ir taip pat trūkumas jaunimo, kurio talka laisvinimo darbui darosi vis daugiau reikalinga. Svarbiausias klausimas tačiau būtų toks: ar, politinių sąjūdžių vardu veikdami, dabarties metu pajėgtume patraukti apolitiškai nusiteikusią visuomenę intensyvesniam laisvinimo darbui?

Paskutiniųjų kelių savaičių patirtis ypač parodė to užnugario

stoką bei reikalingumą. Jūrininko Simo tragišku atveju iš veiksnių nesusilaukėme ankstyvos informacijos, direktyvų, drausminančios koordinacijos. Ir vėl visa eilė organizacijų bandė kalbėti visų lietuvių vardu su Valstybės departamento pareigūnais, vėl nekoordinavome audiencijos pas prezidentą Nixoną išgavimo, neformulavome konkrečių reikalavimų JAV valdžios organams, o jei tai ir buvo daryta, negausesnėse kolonijose apie tai nežinojome. Veiksnius išgelbėjo tūkstančiai patriotiškai nusiteikusios visuomenės telegramų, vizitai laikraščių redakcijose, pokalbiai su kongresmanais ir plakatai, pajėgę atkreipti amerikiečių dėmesį.

Į laisvinimo veiklą įjungti Lietuvių Bendruomenę

Logiškiausias veiksmingo užnugario problemos išsprendimas būtų koordinuotas Lietuvių Bendruomenės apylinkių panaudojimas laisvinimo darbe. Negalime toliau nuošalyje palikti mūsų gausiausios, geriausiai organizuotos visuomenės dalies ir apriboti ją vien kultūrinio darbo sritimi. Lietuvių Bendruomenė, kurios pastangomis susilaukėme JAV Kongreso rezoliucijos (H. Con. Res. 416) , visos eilės veiklių Jubiliejinių Metų komitetų ar produktyvios LB Informacijos komisijos, laisvinimo darbe negali būti toliau ignoruojama. Siūlau veiksniams nedelsiant ieškoti susitarimo su LB vadovybe ir organizuoti prie apylinkių valdybų LB žinioje veikiančius politinius vienetus. Šių vienetų tikslas ir būtų rūpintis politiniu darbu savo vietovėse: amerikiečių politikų įtaigojimu imtis žygių Lietuvos reikalu, amerikiečių spaudos, radijo ir televizijos informavimu, protestų rengimu ir t.t. Turint šiuos lokalinius politinius vienetus, VLIK-o leidžiamas ELTOS biuletenis susilauktų tinkamesnio dėmesio, su juo asmeniškai supažindinant amerikietiškos spaudos redaktorius. Reikalui esant, su demonstracijomis galėtume išeiti 70-tyje JAV vietovių. (Toks šiuo metu yra LB apylinkių skaičius). Jaunesniajai kartai vis aktyviau jungiantis į LB gretas, su laiku iš šių lokalinių politinių vienetų VLIK-ui ir ALT-ai ateitų tiesioginiai darbininkai. Su jaunosios kartos įsijungimu užtikrintume ir šių dviejų didžiai nusipelnusių laisvinimo veiksnių veiklos tęstinumą.

Vis atsiliekame nuo įvykių

Iš šalies stebintieji dabartinę laisvinimo veiklą paprastai atkreipia dėmesį į defenzyvinį tos veiklos charakterį. Jėgų telkimas laisvinimo darbui būtų daug lengvesnis, jei iš anksto pramatytume okupanto galimus kėslus propagandos srityje ir iš anksto pasiruoštume atsispirti. Turime prisipažinti, kad okupantas netikėtai mus užklupo su kultūriniu "bendradarbiavimu", kelionėmis į pavergtą Lietuvą, jaunimo kvietimu atvykti studijoms į pavergtosios Lietuvos mokslo institucijas. Išeivijos spaudai greičiau reaguojant negu veiksniams, klausimas pirma karštai išdiskutuojamas spaudoje, polarizuojama visuomenė į "už" ir "prieš" šalininkus, nepaliekant jo-

kio vidurio kelio patenkinančiam problemos išsprendimui. Kol veiksniai prisirengia visuominei pateikti savo nuomonę, daug kartelio ir pagiežos jau būna išlieta. Liūdniausia, kad ta pagieža dažnai nebeatšaukiamai iš visuomenės tarpo išjungia visą eilę veiklių asmenų.

Planingumo stoka pasireiškia ir tiesioginėje veiksnių veikloje. Vakarų Vokietijos - Sovietų Sąjungos sutartis užklupo mus nepasiruošusius, nespėjusius išleisti net senai planuojamo leidinio, liečiančio Molotovo - Ribbentropoo paktą. Nacių Vokietijos ir Sovietų Sąjungos įvykdyto lietuvių tautos genocido dokumentacija taip pat neparuošta. Mūsų mokslininkams beieškant Vatikano archyvuose medžiagos, liečiančios Unijos ir caro laikus, nepasirūpinta sukaupti dabartinę okupaciją liečiančios dokumentacijos, sukauptos Washingtone ar buvusių prezidentų vardo bibliotekose. Ši medžiaga taikos sutarties atveju bus būtinai reikalinga.

Įtraukti mokslininkus, perimti iniciatyvą

Į laisvinimo reikalu medžiagos sukaupimą VLIK-as turėtų įtraukti mūsų mokslininkus. Siekiant išvengti duplikacijos temose, jis turėtų koordinuoti pasiskirstymą darbo sritimis. VLIK-ui susitarus su Lietuvių Fondu, turėtų būti skiriamos stipendijos mokslininkams ir dizertantams, rašantiems Lietuvą liečiančiomis temomis. Neturime vengti ir svetimųjų talkos. Philadelphijoje veikiąs Foreign Policy institutas turėtų būti šiam darbui užangažuotas. Ta institucija, Valstybės departamentui ruošianti studijas tarptautinių santykių srityje, neperseniausiai susilaukė ypač aštrios sen. Fulbright kritikos už savo anti-komunistinį nusistatymą.

Santykių su kraštu reikalą reikėtų dar kartą peržiūrėti, siekiant perimti ofenzyvą iš okupanto. Neturime bijoti pakeisti nusistatymo, prisipažinti pasimokę iš patirties ir derintis prie visuomenės pažiūrų. Dėl to VLIK-o autoritetas tikrai nesumažėtų. Kitaip galvojantieji, nuo veiksnių besiskirią laisvinimo metodo klausimais, bet siekią nepriklausomos Lietuvos, neturi būti išstumiami iš laisvinimo darbo. Pačią visuomenę reikėtų įtaigoti daugiau minties plėtojimu, logiškų diskusijų skatinimu, o ne pateiktu sprendimu "tą daryk!" ar "to nedaryk!". Neturime pagrindo nepasitikėti sveika lietuvių tautos galvosena. Tai patvirtina 30 okupacijos metų, kurių metu nesukūrėme SS dalinių ir vos išimtys nuėjo tarnauti raudonajam okupantui.

Ieškoti draugų

Gyvenimas verčia laisvinimo darbe ieškoti naujų metodų. Nauji metodai žadina visuomenę darban, patraukia naujų entuziastų. Memorandumų, rezoliucijų, kongreso nario pasikvietimo ar retkartinių kelionių į Washingtoną nebeužtenka. Ypač reikia skatinti asmeninę iniciatyvą, ar tai būtų rezoliucijos pravedimas, ar Lapkričio 13 d. žygio organizavimas. Ar ne klaida buvo veiksniams sąlygoti pritarimą Lapkričio 13-tos žygiui reikalavimu išsiformuoti, jam

praėjus? Tam tikslui įvairiose kolonijose suorganizuoti 67 vienetai būtų galėję patapti tuo veiksnių užnugariu, apie kurį šiandien tenka kalbėti.

Laikas taip pat yra atėjęs nepasikliauti vien amerikiečių politikais ar Valstybės departamento kasmetiniu užtikrinimu, jog teisinis Lietuvos suverenumas nesąs pažeistas. Reikia ieškoti draugų intelektualų, visuomenininkų tarpe. Jiems kartu su politikais mus remiant, nebus drįstama Lietuvos pavergimą įteisinti. Politiniai seminarai, Ekumeninės maldos dienos, "Grandinėlės" koncertai, asmenų pagerbimai yra priemonės draugams pasitelkti Lietuvos reikalui.

Politinis ir moralinis autoritetas

Jėgų telkimui Lietuvos reikalu veiksniams būtina turėti tiek politinį, tiek moralinį autoritetą. Politinis autoritetas jungia visuomenę tikslui siekti, moralinis — palaiko lietuvio meilę lietuviui. Veiksnių pareiga prižiūrėti, kad nei spaudoje, nei visuomeninėje veikloje nė vienas lietuvis nebūtų apšaukiamas tėvynės išdaviku, kolaborantu, ar komūnaru, nebent būtų aiškūs, neabejotini įrodymai, jog tas asmuo yra susitepęs rankas mūsų brolių ir sesių krauju ir nebėra ištikimas laisvos Lietuvos idėjai. Tai taikome lietuviui tremtiniui, lietuviui gyvenančiam pavergtoje tėvynėje ar atvykusiam į laisvąjį pasaulį. Moralinio autoriteto vardan ateityje iš veiksnių lauktina oficialaus pasmerkimo visų tų, kurie drįsta emociško patriotizmo vardan mesti įrodymais nepagrįstus kaltinimus.

Baigiu savo kritiškas pastabas citata iš lietuvio partizano laiško mums, išeiviams:

"Ar viską jau padėjote ant tėvynės aukuro, kad taptume laisvi? Ar nepaskęstate kartais siauram savų interesų ratelyje ir nepamirštate pavergtos Tėvynės?"

Tai mintys, kurios telydi šios VLIK-o sesijos darbus, nes tai kenčiančios tautos balsas.

BIBLIOGRAFIJA

(Atkelta iš 25 psl.)

47. **Žukas**, Atsiminimai, p. 255-256, 452.
48. Tau, Lietuva, p. 317.
49. Spausdinio "Lithuania", Klaipėdoje, Palangos gatvė.
50. Miroslav **Hroch**, Die Vorkaempfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Voelker, 1968, 71.
51. LE 14, 506.
52. LE 26, 29.
53. LE 28, 280-281.
54. LE 6, 396.
55. LE 6, 269.
56. LE 24, 315.
57. LE 23, 280-281.
58. **Dr. K. Grinius**: Steigiamojo Seimo metai, "Aidai", 1970, nr. 5, p. 201-205.
59. **Račkauskas**, o. c. 115-118.
60. **L. Šmulkštys**, o. c., 25.
61. plg. **Pr. Pauliukonis**, "Aidai", 1970, nr. 5, 200.
62. **D. Krivickas**, Mažasis Seimas, LE 8, 28-29.
63. **Vaitkus**, Neprikl. Saulėj, VI, 2 dalis, 59.
64. **V. Manelis**, Žemės reforma, LE 35, 242-243.
65. **Žukas**, Atsimin. 452.
66. **Šmulkštys**, "Sėja", o. c. 21-22.
67. Pr. G(aida), Nemarioji Lietuva, "Tėviškės Žiburiai", 1970.VI.4, nr. 23.

JAUNIMO DARBUOTOJŲ PARUOŠIMAS

Senesniosios ir vidurinės kartos darbuotojų gretos retėja didele sparta: vieni patys išeina į "pensiją", gi kiti yra pašaukiami amžinybėn. Pagrindinių mūsų organizacijų dėmesys krypsta į jaunimą. Jaunesniojoje kartoje padėtis toli gražu nėra tokia, kokios mes pageidautumėm ar lauktumėm: pilna to žodžio prasme pagrindinėms mūsų organizacijoms darbuotojų reikia ten ieškoti su žiburiu.

Pagrindinės mūsų jaunimo organizacijos, ateitininkai ir skautai, dar juda: turi savo susirinkimus, ruošia iškylas bei stovyklauja ir turi kitokio pobūdžio parengimų. Su apgailestavimu reikia pareikšti, kad tuo tų organizacijų narių (su labai mažomis išimtimis!) veikla ir baigiasi. Trumpai, nei ateitininkai nei skautai per visą tremties metą neparuošė darbuotojų pagrindinėms mūsų organizacijoms laisvajame pasaulyje.

Pagrindinės organizacijos niekad nebuvo, nėra ir negali būti darbuotojų paruošimo mokyklos. Jaunimas baigia "darbuotojų universitetus" savo lankomose mokyklose (vidurinėse ir aukštosiose), tų mokyklų ir jaunimo organizacijose.

Padėtis yra kritiška, bet nėra beviltiška. Ši problema spręstina šaltai, apgalvotai ir planingai. Stebuklų negalima laukti kelių ar net keliolikos mėnesių laikotarpyje. Kas darytina? Kas turėtų visa tai atstatyti į tinkamas vėžes? Tą problemą turėtų spręsti sutartinai ir planingai tėvai, lituanistinių ar šeštadieninių mokyklų mokytojai, ateitininkų ir skautų organizacijų vadovybės, LB kraštų vadovybės ir finansiškai pajėgios organizacijos (Lietuvių Fondas, susivienijimai ir kt.).

Iš pagrindų perkratytina lituanistinių ar šeštadieninių mokyklų programa. Nepakanka išmokyti vaikus tik lietuviškai kalbėti, skaityti ir rašyti! Jaunimas turi būti pilnai ir iki detalių supažindinamas su visomis patriotinėmis lietuvių organizacijomis ir jų siekiais. Be abejo, jaunimas turi turėti gerą vaizdą apie garbingą ir seną Lietuvos praeitį, bet akcentas mūsų tautos istorijoje dėtinas ant šio šimtmečio žygių ir įvykių Lietuvoje: nepriklausomybės laikų kovos, nepriklausomo gyvenimo laikai Lietuvoje, krašto pavergimas ir lietuvių kova prieš nacius ir komunistus, partizanų kovos ir jų tikslas, padėtis komunistų pavergtoje Lietuvoje. Lituanistinių - šeštadieninių mokyklų mokytojai turi įskiepyti jaunime meilę lietuviškai knygai, laikraščiui ir pagarbą visoms pagrindinėms mūsų organizacijoms. Kiekvienas jaunuolis, baigęs minėtas mokyklas, turėtų ir sielotis Lietuvos reikalais ir jungtis į kovą dėl jos pilnos laisvės ir nepriklausomybės. Yra sakoma, kad asmuo negalįs duoti kitam to, ko pats neturįs. Jei mokytojuose tos lietuviškos

dvasios ir meilės Lietuvai nėra, jie jos negali perduoti nė jaunimui.

Skaitome spaudoje apie ateitininkų ir skautų vadų stovyklas. Dažnai tą jaunimą "vadais" ruošia asmenys, kurie patys nedalyvauja mūsų pagrindinių organizacijų veikloje. Tuo atveju, be abejo, nėra jokių teigiamų rezultatų: apgaudinėjamas jaunimas, ir daroma didelė skriauda laisvojo pasaulio lietuvių bendruomenei. Ir ateitininkai, ir skautai, ir kitų jaunimo organizacijų vadovai, ruošdami vadų kursus, turėtų kviesti paskaitininkais, pranešėjais ar simpoziumų moderatoriais asmenis, kurie nevaikščioja debesimis, o yra pasinėrę į pagrindinių mūsų organizacijų konkrečią veiklą bei darbą.

Beveik kiekvienas jaunuolis praleidžia kas vasarą savaitę ar net porą vienokio ar kitokio pobūdžio stovyklose. Ten jaunimas padainuoja lietuviškai, pašoka lietuviškų šokių, pasiklauso vienos ar kitos paskaitėlės. Kitaip tariant, jaunimas suvažiuoja, kaip amerikiečiai sakytų, "to have a good time". Tų stovyklų programos turėtų būti žymiai turiningesnės, ir gyvybiniai Lietuvos reikalai neturėtų būti pamiršti. Visų panašių stovyklų vadovybės turėtų pakviesti bent vieną lietuviškųjų reikalų ekspertą, kuris praleistų keletą pusvalandžių su jaunimu diskusijose Lietuvos vadavimo reikalais.

Nemaža jaunimo organizacijų vadovų dalis yra "įsikalusi" sau į galvą mintį, kad Lietuvos vadavimas yra "politika". Anot tų nepaprastai naivių ir lietuviškuose reikaluose nesusigaudančių jaunimo vadovų, politikai neturėtų būti vietos jaunimo tarpe. Jei tiems jaunimo taip vadinamiems vadams Lietuvos laisvinimas yra "politika", tai tokiems jaunesniosios kartos asmenims neturėtų būti vietos bent tų organizacijų vadovybėse.

Savo laiku dr. K. Pakštas siūlė nepriklausomos Lietuvos vyriausybei įsteigti specialią akademiją pačioms gabiosioms Lietuvos dukroms ir patiems gabiesiems Lietuvos sūnums. Ta akademija (specialus universitetas) būtų paruošęs ir išauginęs žymių menininkų, kompozitorių, rašytojų, poetų, visuomenininkų, mokslininkų ir pareigūnų užsienio bei diplomatinei tarnybai. Anot a. a. dr. K. Pakšto, jam nepavykę tos minties "įpiršti" tuometiniam Lietuvos prezidentui A. Smetonai, nors daug pritarimo buvę krašto vadovybės kitų narių tarpe. Tą dr. K. Pakšto mintį - pasiūlymą galėtumėm mes nors dalinai pasisavinti bei realizuoti.

JAV-bių LB naujoji centro valdyba, susitarusi su jaunimo organizacijomis, galėtų imtis iniciatyvos jaunimo darbuotojų paruošimo akademijos (nors ir labai mažu mastu) įsteigimui. Tos "akademijos" mokslo metai būtų labai trumpi: kasmet bent po porą savaičių. Turime puikią jaunimo stovyklavietę — Dainavą, kuri ir galėtų būti tos "akademijos" būstinė. LB apylinkės ir jaunimo organizacijos galėtų parinkti "studentus" kiekvieniems "mokslo metams" į tą "akademiją". Jų skaičius turėtų būti gana ribotas ir neturėtų peršokti maždaug šimtinės. Lektoriais

(Nukelta į 92 pusl.)

RAŠYTOJAS LAUREATAS JURGIS GLIAUDA, premijuotu romanu "Ora pro nobis" (1952 m.) pirmasis lietuvių literatūron įvedęs 1941 metų sukilimo tematiką, 1970 m. laimėjo Lietuvos Atgimimo Sąjūdžio skelbtame konkurse pirmąją premiją už romaną "Aitvarai ir giria".

Ištrauką iš šio partizanine tema parašyto romano spausdiname šiame "Į Laisvę" numeryje.

EPILOGAS

(Iš Jurgio Gliaudos premijuoto romano **"Aitvarai ir giria"**)

Jie žuvo visi, nes juos apsupo priešų pulkas . . .

Kovotojų santykis: šimtas prieš vieną. Ginklų santykis: priešų liepsnosvydžiai, padegamos bombos, artilerija prieš partizanų šautuvus . . .

Jie žuvo visi — ir niekas nežino jų paskutiniųjų veiksmų, scenų: žodžių, apmaudo, minčių, žaizdų, kančių, nes pasaulis buvo ir tebėra barbariškai kurčias heroizmui, prilygstančiam antikinėms legendoms . . .

Jie žuvo visi, su savimi į Anapus nusinešdami ant jiems nepastatytų paminklų neįrašytus antikinius žodžius: Redde quod debes! . .

Jie žuvo visi liepsnojančioje girioje, kaip feniksai, kad ateityje kiltų iš pelenų skrydžiui . . .

Jie žuvo visi, kaip legendariniai pilėniečiai, išvengdami vergijos . . .

Jie žuvo visi, nes tuščiaskambė Atlanto Charta buvo niekšų ir apgavikų melai . . .

Jie žuvo už visus tėvynę apleidusius ir kad išėjusieji galėtų skelbti visam pasauliui Lietuvos laisvės troškimą.

Ar jie žuvo kartoms, kurios ateis?

Ar jie žuvo kovotojų kartoms, kurios ateis?

Ateities kovotojų rikiuotėje suskambės jų vardai, ir jie atsišauks iš Anapilio:

—Viršila.

— Išnykau stovyklos liepsnose, lyg kunigaikščio Margio bendras. Esu su jumis.

Ūsas.

—Visiškai sudegęs liepsnose. Esu su jumis.

— Brolis.

Parpuoliau po koplystulpiais. Granata mano burnoje. Manęs neatpažinsite. Esu su jumis.

— Beržas.

— Mano dainuojančią burną, mano veido šypsnius ištaškė granata. Esu su jumis.

— Šermukšnis.

— Esu visas mėlynas, nes išbėgęs kraujas iš mano šešiolikmečio kūno. Esu su jumis.

— Arūnas.

— Nebeturiu krūtinės. Esu su jumis.

— Balnas.

— Nebeturiu akių. Esu su jumis.

— Aista.

— Žvaigždėkrityje nukrito mano žvaigždutė. Esu su jumis.

— Prancūzas.

— Liūne suvaškėjęs pas jus ateinu.

— Burkus.

— Pakišo miną. Su jumis, vyrai, su jumis.

— Anelė.

—Iš Anapilio rūmų sugrįšiu į pagirio trobelę jums talkinti. Esu su jumis, esu su jumis.

— Kapitonas Grandulis.

— Kas liepsnosvydžio liepsna prieš apmaudo kaitrą mano dvasioj? Pelenais pavirtęs stovyklos degėsiuose, kaip paukštis feniksas, pas jus skubu. Esu su jumis.

— Grandulienė.

— Amžinai esu su jumis, nes gimdau kovotojus už laisvę.

— Dobilas ir Algirdas.

— Kaip aitvarai, kurie pamiltam neša gėrybes, nešėme laisvę Lietuvai. Esame esančiųjų Tėvynėje, ištremtųjų ir svetur išvykusiųjų Tautos dvasia. Esame amžinai su jumis.

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

SOLIDARUMAS SU TAUTA:

— Rusai nužudė lietuvį profesorių
— Aukštosios matematikos kilpos
— Už laisvę verta mirti

LAISVINIMO VEIKSNIUOSE:

— Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto seimas Čikagoje
— Planas VLIK-o veiklai stiprinti
— LB VI taryba pradeda darbą
— Pašnekesys Tabor farmoje
— Amerikos Lietuvių Taryba kviečia į vienybę

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ GRETOSE:

— Nauja LFB vadovybė
— Europos LF Bičiuliai
— LFB Čikagos apygarda juda
— Studijų ir poilsio savaitė Dainavoje
— Frontininkai prie Atlanto
— Frontininkai prie Pacifiko

SPAUDA, RADIJAS, KNYGOS:

— Dvi lietuvės informuoja 400 delegačių
— Blogiau negu saulėlydis
— Kuo kaltas vyskupas Brizgys...
— ...ir Grandinėlė?
— Pasimetęs mokslininkas
— Lietuviškas radijas amerikiečiams
— Demokratinė Lietuva kreivame veidrodyje
— "Į Laisvę" redaktoriaus žodis
— Atsiųsta paminėti

RUSAI NUŽUDĖ LIETUVĮ PROFESORIŲ

Brooklyne leidžiamas "Darbininkas" 1970 m. gruodžio 4 d. dar labai nedrąsiai savo vedamajame paskelbė pirmąjį pranešimą apie Vilniaus universiteto profesoriaus dr. Jono Kazlausko nužudymą. Čia rašoma:

"Europoje buvo gauta žinių, kad prof. Kazlauskas buvo suimtas, išvežtas į Rusiją ir netoli Maskvos įkištas į bepročių namus. Per porą savaičių jis turėjo būti ten sulikviduotas".

Čikagiškis "Draugas" gruodžio 9 davė pilnesnį pranešimą:

"Pakartotinai iš įvairių šaltinių atėjo žinios iš Lietuvos, kad okupantai bolševikai suėmė lietuvį kalbininką J. Kazlauską, uždarė į bepročių ligoninę ir ten numarino. Velionis buvo kviečiamas su paskaitomis į vieną JAV universitetą. Tuo reikalu jis buvo nuvykęs į Maskvą, kur jį areštavo. Velionis susirašinėjo su kai kuriais lietuvių kalbininkais JAV-se ir po jo tragiškos mirties tie kalbininkai gavo raštu žinią, kad mūsų kalbininkas žuvo nuo okupanto rankos... Yra dar žinoma, kad Kazlauskas buvo skiriamas filosofijos - istorijos fakulteto dekanu, bet atsisakė. Tada ir prasidėjo jo bėdos".

Patikrinus visus prieinamus šaltinius tuo reikalu, dr. J. Kazlausko suėmimo ir nužudymo aplinkybės kiek skiriasi nuo "Drauge" aprašytų.

1970 m. spalio 8 d. apie 1:30 val. p. p. prof. J. Kazlauskas paskambino žmonai, kad grįžtąs pietų. Iš Mokslų Akademijos bibliotekos namo ėjo pėsčias. Netrukus pralenkė jį juodos spalvos rusiška "Volga" ir sustojo. Išlipo du civiliai apsirengę vyrai, sustabdė profesorių, kažką pakalbėjo ir visi trys sulipo į automobilį. Prof. Kazlauskas atsisėdo šalia šoferio. Nuo to laiko niekas jo gyvo daugiau nebematė.

Negrįžus jam namo, žmona paskambino į biblioteką, į universitetą, paskui jo draugams. Niekas nieko nežinojo. Šeima susirūpino, Vilniaus universiteto profesūra susijaudino. Iškart kilo įtarimas, kad Kazlauskas pagrobtas, nes visi žinojo jo susikirtimą su sovietų saugumu. Tęsiant ieškojimą, buvo kreiptasi į Vilniaus policiją ir saugumą. Apie įvykį pranešė Vilniaus radijas ir profesoriaus nuotrauka du kartu buvo parodyta televizijoje. Pas-

kui staiga viskas nutilo. Tik maždaug už poros savaičių Vilniuje buvo gauta žinia, kad Kazlauskas "gydomas" psichiatrinėje ligoninėje prie Maskvos. Taip pat sužinota, kad jis "gydymui" kietai priešinasi.

Kada jis buvo nužudytas ir kada lavonas grąžintas į Vilnių ir įmestas į Nerį, niekas šiuo metu negali pasakyti. Kaip oficialiai skelbiama, lavonas upėje rastas lapkričio 17. Palaidotas lapkričio 20.

Nusikaltimui pridengti emgebistai surašė "teismo medicininės komisijos ekspertizės aktą", kuriame pasakyta, kad mirtis įvykusi "nuo mechaninės asfiksijos, prigeriant vandenyje. Kūne nerasta sužalojimų, būdingų kovai ar savyginai. Nerasta nė nuodingų cheminių medžiagų".

Viskas taip gražiai suredaguota, kad būtų aišku kaip ant delno: prof. J. Kazlauskas pats nusiskandino.

Kodėl komunistams parūpo sunaikinti prof. J. Kazlauską?

Vilniuje atsakoma aiškiai: jis buvo lietuvis patriotas, nors ir partijos narys. Buvo tikras mokslininkas: neslėpė paniekos "prievartos sistemai" ir tą prievartą atnešusiai "didžiajai tėvynei". Neėmė fakulteto dekano pareigų, nes nenorėjo pasidaryti komunistinės administracijos ir kartu "prievartos sistemos" dalimi. Aistringai buvo pasinėręs į lietuvių kalbos studijas.

Okupantai įtraukė jį į nepatikimųjų sąrašus, tik laukė progos galutiniam smūgiui. Ta proga susidarė. Lituanistinių studijų tikslais Vilniuje lankėsi Pennsylvanijos valstybinio universiteto profesorius W. R. Schmalstieg, su kuriuo Kazlauskas ne tik artimai bendradarbiavo, bet ir asmeniškai susibičiuliavo. Pastebėjęs prof. Kazlausko gabumus ir gilią erudiciją, dr. W. R. Schmalstieg pasirūpino, kad jis būtų pakviestas pusmečiui skaityti lituanistikos paskaitų Pennsylvanijos universitete. Kazlauskas padavė prašymą leidimui gauti išvykti ir, laukdamas atsakymo, per trumpą laiką paruošė anglų kalba visą skaitysimą kursą. Atsakymas atėjo iš Maskvos. Neigiamas. Kazlauskas esąs perdaug užimtas Vilniaus universitete ir nenumatoma, kad galėtų ir ateityje išvykti. To atsakymo kopija yra Amerikoje.

Prof. J. Kazlauskui buvo aišku, kad išvykti jam neleido saugumas. Vieną dieną nuėjo į saugumo rūmus ir išsikoliojo su pačiomis viršūnėmis, karčiai apkaltindamas visą "prievartos sistemą".

Netenka abejoti, kad įsakymas sunaikinti jį atėjo iš Maskvos, kaip ir draudimas išvykti į Ameriką. Jo nužudymui pasirinktas senai Sovietų Sąjungoje išbandytas ir Stalino eroje plačiai naudotas metodas žymesniems žmonėms naikinti: budeliai prisistato nekaltais avinėliais, o kaltę suverčia

Tą pačią savaitę atnešė paštininkas "Soviet Life" July, 1970 ir "Gimtojo Krašto" 1970 m. rugpiūčio 20 d. numerius. Abu patiko. Gražiai aprašytas mano tėvų gimtasis kraštas. Rektorius prof. dr. J. Kubilius kviečia laisvojo pasaulio lietuvius iki 40 metų atvykti metams pastudijuoti Vilniaus universitete, arba, "seniausiame Tarybų Sąjungos universitete", kaip pasakytų žymus mokslininkas prof. dr. Alg. Avižienis. Siūlo visą eilę kursų. O aš tebesu "frešmanas", ir pats dar nežinau, kuo norėčiau būti.

Bet vilioja ir Lukšių kolchozas, kurį "Soviet Life" žurnale be galo išgyrė Irina Kalitenko. Ir sunku apsispręsti: universitetan ar kolchozan. Kolchoze būtų lengviau prisitaikyti, nes vedėjas Kostas Glikas gyvena kaip tikras kapitalistas: pajamos — 2 milijonai rublių, daug pieno ir mėsos. Kostas išvažinėjęs Ameriką, Kanadą ir Europą. Lengvai susiprastume mudu.

Bet ir vėl: pas Kostą gal teišmokčiau vairuoti traktorių, gal karves melžti ir obuolius rinkti. Dr. Kubilius siūlo studijuoti matematiką, fiziką, chemiją, biologiją, mediciną, lietuvių ir rusų kalbas, žurnalistiką ir net teisę. Ir įstojimo sąlygos nesunkios: pristatyti išsilavinimo dokumentus, sveikatos pažymėjimą, autobiografiją, šešias fotografijas, du egzempliorius Sovietų Sąjungos ambasadoje gaunamos anketos ir pažangių užsienio lietuvių organizacijų, laikraščių redaktorių ar atskirų visuomeninių veikėjų remokendaciją.

Rekomendacijas gauti, maniau, nebus sunku. Senieji bimbininkai dar ne visi išmirę, o jų eiles pastarajame dešimtmetyje gausiai papildė buvę šaunūs rezistentai, operavę kadaise suklastotais Lietuvos partizanų įgaliojimais.

Bet ką studijuoti. Mėgčiau teisės mokslus. Tačiau tuoj pat suabejojau: čia sovietų teisės normų nebus galima pritaikyti, kol nebus sukurta NKVD aparatūra. O šito kurso dr. Kubilius užsienio lietuviams nesiūlo.

"liaudies priešams" ar "nelaimingiems atsitikimams".

Nuo poeto Kazio Jakubėno 1950 metais nužudymo iki prof. Jono Kazlausko 1970 metais nužudymo, per dvidešimtmetį okupantas Lietuvoje šiuo rafinuotu būdu yra sunaikinęs šimtus lietuvių. Laisvųjų lietuvių pareiga šį baisų rusų komunistų žvėriškumą parodyti pasauliui. Šalia politinių organizacijų veikia bent kelios lietuvių mokslininkų ir profesorių draugijos. Vien Amerikos universitetuose yra keli šimtai lietuvių profesorių. Jie tikrai pasirūpins, kad prof. Jono Kazlausko byla patektų į akademinio pasaulio ir viešosios opinijos teismą. Tyla reikštų pritarimą okupanto niekšybei.

Dr. R. S. Daugvydas

Dr. M. T. Milgaudas

Galva neišneša ir dėl žurnalistikos su biologija. Juk pats dr. Genrikas Zimanas yra biologas ir žurnalistas, ir nebet koks žurnalistas: ir "Tiesą" redaguoja, ir su "New York Times" ir Izraelio laikraščiais polemizuoja taip įtikinančiai, kad Tarybų Sąjungoje nė vienas žydas izraelitišku žydu vadintis nebedrįsta. Bet ir toks gabus žurnalistas iš savo profesijos nepragyvena. Turi profesoriauti ir dėstyti filosofiją. Taigi, žurnalistika ir biologija ne man.

Geografija irgi, atrodo, silpnoka. Juk tokie Brazinskai iš Juodosios jūros pakraščių lengvai galėjo pasukti į Vilnių, bet pataikė į Turkiją. Ir visame pasaulyje tiek daug triukšmo sukėlė. Matyt, geografija Vilniaus universitete nebus per stipriai dėstoma.

Apsistojau ties medicina ir psichologija. Jei kiekvieną iš tų mokslų pastudijuočiau po pusmetį (kvietimas galioja vieneriems metams!), gal išeičiau psichiatras, tarybiniu mastu matuojant, žinoma. Bet čia vėl susidūriau su pagrindiniu mūsų sistemų skirtumu: pas mus ir apykvaišius psichiatrai varo lauk iš ligoninių, o Sovietijoje sveikiausius žmones, gabiausius mokslininkus ir rašytojus ten kiša, o tik paskui "tolimesniam gydymui" siunčia į Sibiro konc-lagerius. Tuo būdu nesenai taip "išgydė" Vilniaus un-to profesorių Joną Kazlauską, kad tik lavoną iš Maskvos parvežę įmetė į Nerį. Amerikoje Maksvos "ligoninių" ir Sibiro nėra. Tas mokslas man netinka.

Ir taip pat išmąsčiau ir su draugais išdiskutavau bene visus rektoriaus pasiūlytus studijuoti dalykus. Vis kur nors kas nors ne taip, vis netinka mūsų kapitalistinei sistemai. Pagaliau suradau: profesorius Kubilius yra matematikas, o taip pat ir rektorius. Dalykas rimtai atrodo. Įsimatrikuliuosiu pas jį, ir tik pas jį, nes matematika universalus mokslas ir visur ta pati.

Dar kartą perskaičiau "Gimtajame Krašte" paskelbtus iš užsienio kviečiamiems studentams reikalavimus. Visus juos lengvai išpildau. Kad būtų tikresnis reikalas, parašiau laiškus iškart keliems "pažangiems visuomeniniams veikėjams", prašydamas rekomendacijų: Vladimirovui ir Tyslavienei New Yorke, Judzentavičiui ir Bylaitienei Čikagoje, Karosienei ir Railai Kalifornijoje. Bet neskubėjau išsiųsti laiškų, mat, panorau dar kartą pažvelgti į mūsų matematikos tėvo Pitagoro biografiją. Juk kas graikam Pitagoras, lietuviam turėtų būti Kubilius. Pitagoras ne tik dėstė, kad daiktai esą skaičiai, bet taip pat kūrė ir naują religiją — metempsichozę (sielų persikilnojimą). Lietuvis profesorius Kubilius garsėja tikimybių skaičių teorija, o "religinėje" srityje priėmė iš Rytų atneštą "tikėjimą" — 1947 m. pasidarė TSKP nariu, o 1958 m. — LKP nariu. Paralėlė aiški, bet "religinėje" srityje nesėkmė irgi aiški: kaip Pitagorui nepasisekė metampsichozė, taip ir Kubiliui nepasiseks padaryti mane TSKP nariu, pagalvojau. Atsisakiau ir nuo matematikos.

Rektoriaus Kubiliaus kilpa graži ir viliojanti, bet ne laisvam studentui. Tegu geriau pabando

Amerikiečiai išdavė Simą Kudirką

1970 m. lapkričio 23 nuo "Sovietskaja Litva" laivo į amerikiečių pakrančių sargybos laivą "Vigilant" peršoko lietuvis jūreivis Simas Kudirka ir paprašė azilio. Susipainioję biurokratinėse procedūrose, amerikiečių pakrančių apsaugos pareigūnai lietuvį grąžino. Į amerikiečių laivą atėję keli rusai lietuvį primušė iki sąmonės netekimo ir išsigabeno atgal. Amerikiečių admirolas W. B. Ellis, autorizavęs prievartinį grąžinimą, padarė nemažesnį nusikaltimą už rusus budelius, nes sulaužė Genevos tarptautinės konvencijos nuostatus politinių pabėgėlių teisėms apsaugoti, pažeidė Amerikos įstatymus ir garbingas šio krašto tradicijas. Teisingai dėl šio įvykio susijaudino visa Amerika: porą mėnesių apie tai rašė visi laikraščiai, diena iš dienos kalbėjo radijo stotys ir televizija.

Apie įvykį sužinojęs iš spaudos, įtūžo ir pats prezidentas Nixonas. Tuoj pat įsakė reikalą ištirti ir per 48 valandas davinius pristatyti jam. Gruodžio 10 spaudos konferencijoje jis viešai amerikiečių tautą užtikrino, kad tokie įvykiai ateityje niekad nebepasikartos. Trys į šį reikalą įvelti pakrančių apsaugos (Coast Guard) karininkai buvo suspenduoti pareigose. JAV Atstovų rūmai sudarė specialią komisiją Simo Kudirkos pagrobimui išaiškinti.

'Verta už laisvę mirti" buvo įrašęs Simas Kudirka amerikiečių laive paliktoje užrašų knygutėje. Laisvės vertę jis patvirtino savo mirtimi ar už mirtį baisesniu gyvenimu Rusijos katorgoje.

Turkai Brazinskų negrąžino

Už laisvę mirtimi buvo pasiruošę mokėti tėvas Pranas (46 m.) ir sūnus Algirdas (18 m.) Brazinskai, privertę sovietų lėktuvą, skridusį iš Batumi (Gruzijoje), pasukti į Turkiją. Susirėmime su lėktuvo įgula žuvo lėktuvo palydovė, o pilotas ir vienas keleivis buvo sužeisti. Lėktuvas nusileido Turkijos teritorijoje. Pabėgėliai paprašė azilio.

Žinia žaibo greitumu apskrido visą pasaulį, nes tai buvo pirmas sėkmingai įvykdytas sovietų lėktuvo prievartinis nuskraidinimas į užsienį.

Sovietų Sąjunga su baisiausiu

---

mums siūlomas stipendijas paskirti Sibiro tremtiniams ir Gudijoje užsklenstiems lietuviams, o tikimybių skaičių teoriją tegu paverčia praktika — tegu rusų išblaškyti skaičiai pavirsta lietuviais laisvoje Lietuvoje.

Ir taip laiškų, prašančių rekomendacijų, nebeišsiunčiau. Žiūrėsiu, kaip kiti įstengs rektoriaus Kubiliaus kilpos išvengti: ji graži ir viliojanti, nors ir žinai, kad pasmaugs.

Saulius Giedrys

įtūžimu pareikalavo Turkiją pabėgėlius grąžinti, savo reikalavimą palydėdama grąsinimais. Kaip paprastai (ir S. Kudirkos atveju) kad daro, rusai Brazinskus apšaukė kriminaliniais nusikaltėliais. Tačiau Turkija pasielgė garbingai, pagal moralės dėsnius ir tarptautinės teisės taisykles. Turkijos teismai, peržiūrėję sovietų pristatytą kaltinamąją medžiagą, vis tiek nusprendė, kad Brazinskai politiniai pabėgėliai ir negrąžintini.

VLIK-as veikė

Šie du įvykiai, kaip teisingai pastebi Pr. Gr. "Draugo" dienraštyje, sudarė palankias sąlygas "iš užmiršties iškelti okupuotos Lietuvos vardą, pristatyti pasauliui jos kančias. Kartu padėjo mums patiems išeivijoje pabusti vieningesniems ir didesniems darbams".

Ar tos sąlygos buvo išnaudotos? Vertinant lietuvių visuomenės ir lietuviškų institucijų reakcijas, reikia pripažinti, kad Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto kai kurie veiksmai Brazinskų reikale buvo pakankamai greiti ir taiklūs. R. Kezio ir dr. E. Armonienės pasiuntimas į Turkiją buvo reikalingas. Inž. A. Rudžio atsilankymas (ne VLIK-o iniciatyva) irgi buvo naudingas. Į šią VLIK-o akciją piktai reagavo Maskva. Tačiau visuomenės informavime ir koordinavime vyriausioji politinė vadovybė pareigą atliko nepatenkinamai. Svarbiam ir skubiam reikalui ištikus, vadoviečių nesimatė. Ačiū Dievui, kad inteligentiška ir tautiškai jautri lietuvių visuomenė pati susiorientavo. Ir ji veikė spontaniškai. Visuomenės spontaniška akcija labiausia ir lėmė opinijos suformavimui Turkijos vyriausybės sluoksniuose. Tik į pinigų telkimą Brazinskų bylai vesti šalia VLIK-o savo "paslaugą" pasiūlė ir Amerikos Lietuvių Taryba.

ALT-ba turėjo veikti

Amerikos Lietuvių Tarybai priderėjo vadovauti akcijai Simo Kudirkos reikale. Kankinio kraujas, atkreipęs visos Amerikos, pradedant krašto prezidentu, ir pasaulio dėmesį, sudarė tur būt niekad nebepasikartosiančias sąlygas Amerikos lietuviams Lietuvos bylą išnešti į pasaulio viešumą. Tačiau ALT-ba pasirodė bejėgė. Iniciatyvą visame krašte perėmė kitos jėgos, nes ALT-ba neturi nei skyrių tinklo, nei organizuotos masės. Labai pozityviai veikė Lietuvių Bendruomenė ir kai kurie specialūs komitetai.

Organizuotai išėjo kairieji liberalai, kurie šokosi Kudirkos grąžinimą rusams viešoje opinijoje interpretuoti kaip tipišką "žmogaus teisių pažeidimo" atvejį, kuris jokiu būdu neturėjo būti rišamas su "politika", t. y., su Lietuvos pavergimo faktu ir komunizmo sistemos atskleidimu. Ryškiausiai tokia linija buvo išlaikyta Los Angelese, kur altininkai jokios įtakos į demonstracijų kryptį ir eigą neturėjo.

"Humanistinis" nusismailinimas

"Apolitiniai humanistai", organizuojant Los Angelese gruodžio 5 masines demonstracijas, išvystė gė-

RUSAI TURI PASITRAUKTI IŠ PAVERGTOS LIETUVOS — masinėse demonstracijose, protestuojant prieš Simo Kudirkos grąžinimą rusams, reikalavo kino ir filmų aktorė Rūta Kilmonytė-Lee; iš visų kalbėtojų Rūta pasakė geriausią kalbą.

(Nuotrauka L. Briedžio)

dingą diktatūrą. Plakatai, kuriais buvo pasisakoma prieš komunizmą ar Sovietų Sąjungą, nebuvo praleidžiami ir net naikinami. "Vyriausiu cenzoriumi" kažkieno buvo paskirtas ar pats tas pareigas uzurpavęs Liūtas Grinius. "Koordinatorius" dr. Alg. Avižienis savo kalboje demonstracijų metu taip "humaniškai" nusismailino, kad nepaminėjo nei Simo Kudirkos tėvynės, nei pavergėjo. Matyt, komputeriai apskaičiavo, kas galima, kas negalima sakyti, kad nebūtų prarastas malonės stovis "seniausiame Tarybų Sąjungos universitete". Reikėjo amerikiečių ir kitų tautų kalbėtojų ir Rūtos Kilmonytės-Lee, kad klausytojams būtų atskleista tikroji Simo Kudirkos įvykių prasmė.

Šauniai pasirodė New Yorko lietuviai. Generalinis konsulas Anicetas Simutis ir Amerikos Lietuvių Akcijos Komiteto vadovas Romas Kezys iš lietuvių daugiausia buvo minimi viso krašto amerikiečių spaudoje, radijo ir televizijos programose. Žmogaus teisių ir Lietuvos išlaisvinimo motyvai gražiai balansavosi ir kitų lietuviškų bendruomenių demonstracijose, k. t., Čikagoje, Bostone, Clevelande, ir t. t.

Stiprinti vadovietes

Ryšium su Brazinskų ir Simo Kudirkos bylomis Washingtone lankėsi bent kelios delegacijos: Lietuvių Bendruomenės, Vliko - Altos, Altos, studentų ir kt. Netenka abejoti, kad visi kalbėjo visų lietuvių vardu. Teisę varstyti Valstybės departamento duris ilgą laiką skrupulingai savinosi Amerikos Lietuvių Taryba. Net Vyriausiam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui ten lankytis buvo draudžiama. Jausdama savo bejėgiškumą, Taryba tuo reikalu jau tyli.

Pavergtųjų lietuvių drąsa, laužiant sovietų despotizmo reples, sujaudino pasaulį ir viso pasaulio geros valios lietuvius. Spontaniška reakcija išeivijos masėse pademonstravo jaudinančią ištikimybę Lietuvos laisvės idėjai. Daug idealizmo parodė lietuvių jaunimas. Tačiau abu įvykiai dėl vadovau-

VYRIAUSIO LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETO SEIMAS ČIKAGOJE

Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto metiniai seimai paprastai vyksta New Yorke. 1970 m. gruodžio 5-6 d. d. įvykęs seimas buvo atkeltas į Čikagą. Jis vyko Simo Kudirkos tragedijos ir dar nebaigtos Brazinskų bylos ženkle. Ir seimo vieta, ir psichologinės nuotaikos lietuvių visuomenėje, ir politinė atmosfera Amerikoje sudarė labai palankias sąlygas vyriausios lietuvių politinės vadovybės metiniam susitelkimui išsimušti iš rutinos ir tapti išliekančiu ir išeivijos istorijoje atžymėtinu įvykiu. Tur būt tas sąlygas jausdamas, JAV LB centro valdybos pirmininkas V. Volertas ir linkėjo, kad "šis seimas būtų pats sėkmingiausias".

Deja!

Buvo daug sveikinimų, daug linkėjimų, daug **žodiškų** kvietimų taikon, vienybėn, bendran darban. Buvo daug pranešimų, paskaitų (visai neblogų!), nemaža savigyros. Buvo ir balius. Tačiau **pritrūko reikšmingesnių nutarimų.**

Vyriausias Lietuvos Komitetas gerai atliko pareigą Brazinskų bylos reikaluose, laiku padarytos ir ateityje gal pasirodys naudingos reakcijos į Bonnos - Maskvos sutartį, vietoje pareikšti protestai dėl Lenino minėjimo Jungtinėse Tautose, dėl gudų savinimosi Vilniaus. Tačiau apyskaitiniuose pranešimuose dominavo seni ir šimtus kartų girdėti teigimai: keliomis kalbomis leidžiame "Eltos" biuletenius, išlaikome kelias radijo stotis, gerai sugyvename su kitais veiksniais, remiame diplomatinę tarnybą...

Buvo priimtos ir standartinės rezoliucijos: sveikinam, dėkojam,

---

jančių viršūnių silpnumo nebuvo pakankamai išnaudoti Lietuvos laisvės bylos išpopuliarinimui.

Dean Acheson apie Jungtines Tautas yra taip išsireiškęs: "Tai kvailiausia organizacija. Turime išmokti ją inteligentiškai ignoruoti". Ir pas mus gimsta vienas po kito partizaniniai sąjūdžiai ir veikia savarankiškai. Tai reiškia inteligentišką nepajėgios ir nenorinčios sustiprėti politinės vadovybės ignoravimą. Naujos dvasios į Amerikos Lietuvių Tarybą atneša naujasis pirmininkas. Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto visa stiprybė yra pirmininko dr. K. Valiūno asmenyje. Tačiau lietuviška išeivija vyriausiose vadovietėse norėtų matyti ne tik stiprius pirmininkus, bet ir stiprius generalinius štabus.

Fab. Žirgulis

skatinam, kviečiam... Jos jau nusibodę skaityti.

Diskusijų bazę nutarimams buvo pasiūliusi Lietuvių Fronto Bičiulių delegacija. "VLIK-o veiklos pilnesniam išvystymui" planas buvo multiplikuotas, išdalintas kitų grupių delegacijoms ir pristatytas nutarimų komisijai. Į šį planą visai nebuvo reaguota. Gaila, kad LFB delegacija nepasirūpino savo plano oficialiai seimo svarstymams pristatyti.

Personalinė VLIK-o grupių sudėtis irgi kelia rūpesčių. Kai mirusios grupės susigabena atsitiktinai pasigautus, niekad tos grupės veikloje nedalyvavusius (dažniausia iš draugiškų grupių "paskolintus") žmones, tai ir gyvosioms praeina noras stipresnes asmenybes VLIK-an siųsti. Teisingai šioje sesijoje skundėsi vienas paskaitininkas, kad VLIK-e jau nebeįmanoma inteligentiškai problemų svarstyti. Demagogo argumentai neveikia.

VLIK-o vidiniam susidrausminimui reikėtų, kad grupių delegacijų sąstatai iš anksto būtų pristatyti, paskutinės minutės pakeitimai apsunkinti ir kad būtų įvesta VLIK-o nario priesaika. Valstybių parlamentų (pav., JAV Kongreso) nariai, priimdami parlamentarų pareigas, visada duoda priesaiką. VLIK-as yra rezistencinė organizacija. Įsipareigojimai rezistencijai yra jautresni. Reikia pamąstyti, ar tolimesnis slydimas pakalnėn neprives prie rezistencinės kovos išsikvėpimo.

P. B.

Planas VLIK-o veiklai sustiprinti

Metiniame VLIK-o seime Čikagoje 1970 m. gruodžio 5-6 d. d. Lietuvių Fronto Bičiulių sąjūdis vyriausios politinės vadovybės veiklai sustiprinti pasiūlė žemiau spausdinamą planą:

I. Lietuvos bylos iškėlimas Jungtinėse Tautose

LFB delegacija siūlo Vyriausiam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui šio seimo metu priimti nutarimą siekti Lietuvos bylą iškelti Jungtinėse Tautose ir sudaryti komisiją specialiai tuo klausimu rūpintis.

Sutinkant, kad Jungtinės Tautos nėra tobula organizacija spręsti tarptautinėms problemoms, tačiau reikia pripažinti, kad visos tautos, siekiančios laisvės ir jau turinčios laisvę, savo interesams ginti paprastai pasirenka Jungtinių Tautų forumą. Ne visais atvejais suinteresuotai partijai pasiseka į šį forumą įeiti, tačiau teigiamu atveju pati problema iškart jau įgauna tarptautinį svorį ir laimi tarptautinės opinijos dėmesį.

Iki šiol ėjimo su Lietuvos laisvės byla į Jungtines Tautas reikalą sėkmingai vystė ir vysto pabaltiečių vadovaujama, amerikiečių vardu veikianti organizacija — Americans for Congressional Action to Free the Baltic States. 1970 metų rugsėjo mėnesio 15 dienos sesijoje ta pačia kryptimi pilnai pasuko ir Pavergtųjų Europos Tautų (ACEN) organizacija, kur lietuviams atstovauja Lietuvos

Laisvės Komitetas. Seimas priėmė nutarimą prašyti Vakarų ir kitų laisvųjų valstybių vyriausybes Rytų ir Vidurio Europos klausimą kelti Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių suvažiavimų darbotvarkėse.

Su panašiu prašymu į Jungtinių Tautų generalinės asamblėjos pirmininką kreipėsi ir Lietuvos diplomatijos šefas Stasys Lozoraitis.

II. Informacijos praplėtimas svetimiesiems

1. VLIK-o vadovybė (pati ar jos pakviesti asmenys) paruošia ir išleidžia kasmet bent vieną knygą svetimiesiems Lietuvos bylos klausimu. Tie leidiniai turėtų būti išleisti žinomesnių laisvojo pasaulio leidyklų.

2. VLIK-o vadovybė užmezga ryšius su žinomesniais ir įtakingesniais laisvojo pasaulio laikraštininkais ir išgauna iš jų bent po vieną straipsnį kasmet Lietuvos bylos reikalu.

3. VLIK-o vadovybė sudaro bent 200 žinomesnių ir didesnių laisvojo pasaulio dienraščių sąrašą ir —

a. pasiunčia kasmet bent po trejetą ar ketvertą specialių pranešimų spaudai (press releases) aktualesniais Lietuvos bylos klausimais;

b. Vasario 16-sios ir birželio įvykių progomis VLIK-o pirmininkas parašo ir pasiunčia laiškus tų dienraščių redaktoriams Lietuvos laisvinimo reikalais;

c. Vasario 16-sios ir birželio įvykių progomis VLIK-o vadovybė kreipiasi į tų dienraščių redaktorius, prašydama juos skirti vedamuosius Lietuvos bylos klausimu ir kartu pasiųsdama jiems specialiai paruoštos medžiagos Lietuvos reikalu;

4. VLIK-o vadovybė suorganizuoja kiek galima didesnį bendradarbių tinklą visose laisvojo pasaulio lietuvių bendruomenėse. Tų bendradarbių pagrindinė paskirtis turėtų būti —

a. išgauti bent kartą metuose vedamuosius vietiniuose dienraščiuose Lietuvos bylos klausimais;

b. pravesti po keletą laiškų vietinių dienraščių **laiškai redaktoriui** skyriuose Lietuvos laisvinimo klausimais;

c. įeiti Lietuvos bylos klausimais kiek galima dažniau į vietos kitataučių žinomesnes radijo ir televizijos programas.

III. VLIK-o vadovybės ryšio su laisvojo pasaulio lietuviais palaikymas

Nuolatinio ryšio palaikymui su laisvojo pasaulio lietuviais VLIK-o vadovybė redaguoja ir leidžia trimėnesinį biuletenį ir jį paskleidžia kaip galima plačiau laisvojo pasaulio lietuviuose. To biuletenio tikslas būtų trejopas:

a. palaikyti ryšį su visais lietuviais, kurie sielojasi Lietuvos vadavimo darbu;

b. įjungti į Lietuvos laisvinimo

JAV LB VI TARYBA PRADEDA DARBĄ

Sugebėjimas gyvenimiškais kompromisais, nepažeidžiant principų, išlaikyti visuomeniško gyvenimo darną yra viena iš pagrindinių visuomenininko dorybių. Jis save nuvainikuoja, kai savo asmenišką ambicingą įgeidį, grupinius kėslus arba organizacinės technikos interpretaciją paverčia principu ir už tokį "principą" kovoja iki paskutinio kraujo lašo. 1970 metais išrinktosios JAV LB VI-sios tarybos pirmoji sesija Clevelande spalio 24-25 d. d. išryškino principingus Lietuvių Bendruomenės darbuotojus, o taip pat ir ambicingus kovotojus "iki paskutinio kraujo lašo".

Į VI-ją tarybą buvo išrinkti 35 nariai: B. Brazdžionis ir A. Mažeika (Vakarų apyg.); dr. P. Kisielius, dr. K. Bobelis, kun. J. Borevičius, R. Sakadolskis, J. Jasaitis, M. Rudienė, J. Jasaitytė, E. Bradūnaitė, dr. A. Razma, V. Kamantas, B. Nainys, A. Kairys, V. Ruibytė, V. Kleiza ir P. Žumbakis (Čikagos apyg.); N. Šlapelytė, dr. A. Klimas, dr. K. Keblys ir A. Rugienius (Detroito apyg.); dr. A. Butkus, dr. A. Lenkauskas, dr. S. Matas, A. Rukšėnas ir J. D. Staniškis (Clevelando apyg.); O. Ivaškienė ir E. Sužiedėlis (Bostono apyg.); dr. E. Marijošiūtė - Vaišnienė ir dr. P. Vileišis (Hartfordo apyg.); kun. V. Dabušis ir dr. J. Stukas (New Jersey apyg.); J. Ardys, J. Stikliorius ir V. Volertas (Pietryčių apyg.).

New Yorko apygarda susikūrė "principą" nesutikti su garbės teismo sprendimu ir rinkimus boikotavo. Iš tikro garbės teismo sprendimas pagrindinai buvo nukreiptas prieš Br. Nainio vadovaujamą centro valdybą, kuri Bendruomenės labui su nebendruomenišku teismo sprendimu susitaikė. Kad ir be entuziazmo, reformuotas rinkimų taisykles priėmė aštuonios rinkimų apygardos. New Yorkas vienas pats užsispyrė. Centro valdyba vėl rodė lankstumą ir sutiko su separatistinėmis New Yorko apygardos rinkimų taisyklėmis. Prieš tarybos sesiją ir New Yorkas pravedė rinkimus. Balsų dauguma išrinkti prel. J. Balkūnas ir A. Vakselis, tačiau į tarybos sesiją atvykęs Vakselis New Yorko apygardai pareikalavo 6 mandatų. Grotestiško reikalavimo taryba patenkinti negalėjo, tada New Yorko apygardos atstovas ir nuo savo balso atsisakė. (Prel. J. Balkūnas, kiek žinoma, nenorėdamas veltis į kovą už neprincipingus principus, sesijoje visai nepasirodė).

Nereikia abejoti, kad Bendruomenė nuo garbės teismo užkartų rinkimų taisyklių ateinančiuose rinkimuose atsisakys, tačiau LB New

---

darbą kiek galima didesnes lietuvių mases;

c. organizuoti finansinę paramą VLIK-o vykdomiems darbams.

Seimo vadovybė pateiktą planą suignoravo, savo jokių projektų nepasiūlė, taip seimas ir paliko jokių nutarimų nepadaręs.

L. J.

Yorko apygardos vadovų elgesys, neatsakomingai laužęs viso krašto bendruomenišką solidarumą, nepateisinamas jokiu atžvilgiu. Antibendruomeniškais "principais" Lietuvių Bendruomenės neišsigąsdysime, sutūpę lokaliniuose dūburėliuose, Bendruomenės horizontų nepraplėsime. Tas epizodas tik parodė, kaip stiprų imunitetą prieš tikrąją bendruomenišką dvasią yra išvystę kai kurie Bendruomenės veikėjai.

Rinkimai į tarybos prezidiumą šioje sesijoje taip pat parodė, kad prie Lietuvių Bendruomenės gilesniosios sampratos dar nėra dasikasęs nė Jonas Jasaitis, ilgai Bendruomenėje dirbęs tarybos narys ir dviejų kadencijų centro valdybos pirmininkas. Taip pat ir keli jo rėmėjai. Pralaimėjęs rinkimus trečiajai kadencija, J. Jasaitis su keliais proaltiškai nusiteikusiais draugais perėjo B. Nainio vadovaujamai centro valdybai obstrukcinėn opozicijon. Obstrukcijos viršūnė — 1969 m. balandžio 19-20 d. d. tarybos sesija Čikagoje, kur ta grupė kėlė formalų nepasitikėjimo klausimą centro valdybai ir patys už savo pasiūlymą nebalsavo, o paskui antibendruomeniškoje spaudoje aiškino, kad savo pusėje turėję tarybos daugumą. Kažkokių motyvų stumiamas prie Jasaičio grupės šioje sesijoje prisišliejo visą laiką Bendruomenės veikloje pozityviai reiškęsis dr. A. Butkus. "Opozicijos" grupė (prieš ką — prieš Bendruomenę?) tarybos prezidiumą bandė lipdyti savo sąrašu — nepasisekė, siekė "koalicijos" — nesidavė, o balsavimuose už bendruomeniška abėcėlės tvarka surašytus kandidatus atsidūrė pačiame gale.

Išrinktieji tarybos prezidiumo nariai pareigomis pasiskirstė taip: **Vytautas Kamantas** — pirm., **dr. Antanas Razma, dr. Edmundas Lenkauskas** ir **dr. Stepas Matas** — vicepirm., **Vaclovas Kleiza** — sekretorius.

Šis tarybos prezidiumo sąstatas duoda daug šviesių vilčių vaisingai veiklai. V-sios tarybos prezidiumas, vadovaujamas J. Kapočiaus, buvo visai nedarbingas. Pavėluotai į prezidiumo priekį atsistojęs dr. Petras Vileišis nebeturėjo laiko veiklos išvystyti.

Garbės teismui šioje sesijoje specialiai jau nebeieškota teisininkų. Ir gerai. Geri bendruomenininkai teismo funkcijas ne blogiau sugebės atlikti, kaip ir teisininkai. Garbės teisman išrinkti: **A. Barzdukas, kun. J. Borevičius, Z. Dailidka, B. Kviklys** ir **J. Našliūnas.** Kontrolės komisiją sudarė tarybos nariai iš Rytų pakraščio: **kun. V. Dabušis, O. Ivaškienė** ir **E. Sužiedėlis.**

Jei VI-sios tarybos pirmoji sesija parodė aiškų nepritarimą įvairių įtakų iš kelio išmuštiems bendruomenininkams, tai iš antros pusės išreiškė nuoširdų respektą ir pasitikėjimą tikriesiems Lietuvių Bendruomenės vadovams. **Vytauto Volerto** išrinkimą naujosios centro valdybos pirmininku sesija palydėjo stipriomis ovacijomis, o **Bronių Nainį,** buv. centro valdybos pirmininką, po apyskaitinio pranešimo sesijos dalyviai vertai pagerbė atsistojimu. Gi prieš Nainį pora laikraščių ištisus trejus metus ve-

PAŠNEKESYS TABOR FARMOJE

Pirmą LB-nės spaudos - radijo darbuotojų susitikimą suorganizavo prieš keletą metų savo Tabor Farmoje (Sodus, Michigan) tuometinis PLB Valdybos pirmininkas J. J. Bachunas. Jis norėjo, kad LB darbuotojai užmegztų glaudesnius ryšius su spaudos ir radijo žmonėmis. LB ar kitų veiksnių gilesnės ir komplikuotesnės problemos nebuvo nei gvildenamos nei svarstomos, o buvo pasitenkinta tik pašnekesiais ir pabendravimu bei pasivaišinimu.

Panašų susitikimą suorganizavo 1970 metais ir dabartinė PLB Valdyba. Tas bendruomenininkų, redaktorių ir radijo darbuotojų suvažiavimas įvyko rugsėjo mėnesio 19 ir 20 dienomis buvusioje a. a. J. J. Bachuno "tėvynėje" — Tabor Farmoje, kurios dabartiniu savininku yra Valdas Adamkus. Šiam susitikimui bei pašnekesiui buvo duodami jau "iškilmingesni" vardai: vieni šį susitikimą vadino "LB rekolekcijomis", antri — "LB-nės spaudos — radijo dienomis", treti — "Gyvosios lietuvybės sambariu" ir pan. Buvo linksniuojamas žodis "redaktoriai", bet ne visi buvo pakviesti į tą pašnekesį. Tame pašnekesyje matėsi ir taip vadinamų politinio gyvenimo darbuotojų. PLB Valdyba išskyrė ir kai kurių politinių vienetų žmones — jie liko nepakviesti.

Koks buvo to suvažiavimo tikslas? Sunku būtų atsakyti į tą klausimą. Tai nebuvo galima pavadinti "LB rekolekcijomis" ar "LB-nės spaudos - radijo dienomis". Trumpai, buvo neplaningas pašnekesys, liečiąs šimtus klausimų bei problemų. Veiksnių žmonės prašė LB talkos pinigams rinkti, antibendruomenininkai ieškojo LB-nėje "ligų" ir joms "gydyti" siūlė sa-

---

dė jokių padorumo normų nesaistomą akciją. Tuo būdu visuotinų rinkimų keliu sudaryta VI-ji taryba, demonstratyviai pagerbdama B. Nainį ir jo vadovybėje dirbusią centro valdybą, viešai pareiškė nepritarimą spaudos iškrypimui į neatsakomingos žurnalistikos klystkelius.

Ta pati spauda savo puolimų kampaniją tęsia ir po rinkimų. Puolimų taikiniais pasirinkti naujai išrinktieji. Reikia palinkėti, kad jie puolimų nenusigąstų, nes šviesesniuosius išeivijos žmones atkaklai puola ir sovietinė spauda. Sąmoningoji visuomenė nesunkiai atskiria puolimus nuo kritikos.

Pirmoji VI-sios tarybos sesija žymesnių formalių nutarimų nepadarė. Buvo jaučiama laiko trūkumas (nors laikas pirmą kartą pastebimai buvo taupomas) ir organizacinio pasiruošimo spragos. Net rezoliucijos liko neapsvarstytos. Tačiau sesijos metu buvo pareikšta daug pozityvių minčių ir padaryta konstruktyvių pasiūlymų. Reikia manyti, kad tomis mintimis ir pasiūlymais naujoji centro valdyba ir tarybos prezidiumas sugebės pasinaudoti. **B.K.**

vo "receptus", LB "mažieji" skundėsi, kad jiems nesą vietos LB Taryboje ir t.t., ir t.t.

Jei LB vadovybė nori turėti glaudesnius ryšius su laikraščių redaktoriais, tai į pasitarimus ir tekviestini tik redaktoriai ir laikraštininkai. Jei LB vadovybė nori palaikyti geresnius santykius su radijo programų darbuotojais, tai į tokius suvažiavimus ir tekviestini minėti asmenys. Jei LB vadovybė pasiryžusi pramatyti ir svarstyti gaires savo ateities veiklai, tai į tokius suvažiavimus tekviestini tik nuoširdūs ir lojalūs LB darbuotojai.

Anti-bendruomenininkai toli gražu nesudarė tame pasitarime daugumos, bet, peršaukdami LB nuoširdžius ir tylius darbuotojus, siūlė LB maždaus šias "veiklos gaires":

1. Broniaus Nainio vesta LB "linija" negera, nes jai nepritarią ALT-ba ir VLIK-as.

2. LB Lietuvos laisvinimu rūpintis nevalia. Tą darbą pilnai ir puikiai atlieką mūsų veiksniai.

3. Visos Vasario 16-sios aukos privalančios būti nukreiptos į AL T-os kasą.

4. Sustabdyti LB informacijos darbą (Audėnas), nes ta akcija gerokai sumažinusi VLIK-o pajamas.

Rezignacija prieš blogi galų gale virsta tarnyba blogiui.

Dr. Juozas Girnius

---

5. V. Kamantas netinkąs į LB Tarybos prezidiumo pirmininko postą ("Naujienų" atstovai).

6. Neduoti jokių postų LB vadovybėje tiems asmenims, kurie nėra geruose santykiuose su ALT-ba ir VLIK-u.

Visi tie "pasiūlymai" išplaukė iš anti-bendruomenininkų lūpų. Visiems tiems asmenims LB vadovybė sudarė forumą apdrabstyti purvais nuoširdžius ir tikrai puikius LB darbuotojus.

LB darbuotojų tarpe yra tikrai sumanių, gabių ir pajėgių visais atžvilgiais asmenų. Sugestijos, patarimai ir rekomendacijos LB vadovybei turėtų ateiti tik iš šių darbuotojų.

Šio ir panašaus pobūdžio pašnekesiuose yra perdaug verkšlenimo ir klaidžiojimo klystkeliais. LB nėra popierinis vienetas ar jau paskutines dienas gyvenanti organizacija. LB visuose savo pašnekesiuose, konferencijose ar suvažiavimuose turėtų kreipti visą savo dėmesį didžiųjų ateities darbų ir žygių svarstymui ir planų priėmimui. Neplaningi pasiplepėjimai paliktini parapinėms grupelėms ir mirštantiems klubeliams.

Dr. J. Rimka

Pats laikas atnaujinti "Į Laisvę" prenumeratą 1971 metams

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA KVIEČIA Į VIENYBĘ

Amerikos Lietuvių Tarybos 30-tas metinis suvažiavimas Čikagoje 1970 m. lapkričio 14 neparodė jokių atsinaujinimo ženklų. Gal kiek įdomesnis dalykas (bet ne staigmena), kad naujuoju centro pirmininku išrinktas frontininkas dr. Kazys Bobelis, dalyvaująs Katalikų Federacijos mandatu.

Ataskaitiniuose senosios valdybos narių pranešimuose nebuvo galima pajusti jokio veiklos pulso, nekalbant jau apie bet kokį praktišką išradingumą, veiklos kūrybiškumą ar dinamiką. Žaista žodžiais ir fantazijomis, k. t., apie "10 komisijų darbus", "ALT-bos leidinius", "Informacijos biuro veiklą" ir t.t.

Informacijos biurui ir valdybos narių kelionėms sunaudota apie 50 proc. apyskaitiniais metais surinktų aukų. Prasmingesne investacija reikia laikyti paramą VLIK-ui ir išlaidas genocido parodos ruošimui.

Jokių veiklos planų ateičiai nepateikta, išskyrus jau seniau iškeltą idėją sukviesti iškilmingu var du pavadintą "Baltijos kraštų informacijos kongresą". Gaila, kad į kongreso rengėjų komitetą paskirtų atstovų (V. Šadauskas ir kun. A. Stašys) talentai informacijos srityje lietuvių visuomenei nėra žinomi.

Šiaip jau suvažiavime buvo aibės sveikinimų, nusiskundimų dėl skyrių ignoravimo, puolimų prieš Lietuvių Bendruomenę ir..., Levą Prapuolenį.

Sveikinimai visada yra reikšminga ALT-bos suvažiavimų dalis: sveikintojų vardai, titulai ir pozicijos turi sukelti visuomenės pritarimo ALT-bai iliuziją. Gal kiek įdomiau, kad pirmą kartą pačiame suvažiavime priekaištauta centrui dėl skyrių ignoravimo. ("Į Laisvę" žurnalas tą anomaliją pakartotinai yra ryškinęs — Red.). Ir charakteringa, kad priekaištai pasigirdo iš tokių žmonių, kurie visai neseniai patys tą ignoravimą vykdė, rėmė ar teisino.

Žmonių ir organizacijų puolimai irgi yra ištikimas veik kiekvieno ALT-bos suvažiavimo palydovas. Senesniais laikais aštriai būdavo puolamas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, vėliau — Rezoliucijoms Remti Komitetas, o pastaruoju metu — Lietuvių Bendruomenė. Tai rusiškoji taktika: nukreipti dėmesiui nuo savo negalių organizuoti žydų pogromus.

Lietuvių Bendruomenei šiame suvažiavime buvo mesti žiaurūs kaltinimai: ji sutrukdžiusi audienciją pas JAV prezidentą, pakenkusi vysk. V. Brizgio organizuojamai pavergtos Lietuvos Bažnyčios šalpai, stabdžiusi Lietuvos laisvinimo darbą. Tačiau kaltintojai nenurodė, kurie LB pareigūnai, kada ir kokiose aplinkybėse tuos nusikalstamus darbus padarė. Dėl to galima daryti prielaidą, kad kaltinimai buvo sufabrikuoti. (Redakcijos pastaba: tuo reikalu "Į Laisvę" redakcija telefonu susirišo su buv. JAV LB centro valdybos pirmininku inž. Bronių Nainiu ir paprašė jo ko-

mentarų. B. Nainys kategoriškai pareiškė, kad Amerikos Liet. Taryba niekad su centro valdyba jo kadencijos metu vizito pas JAV prezidentą klausimo nėra diskutavę, nei su J. E. vysk. V. Brizgiu pavergtos Lietuvos Bažnyčios šalpos reikalų. Jis apgailestavo, kad tokie neatsakomingi pareiškimai, kuriuos spausdina 1970.XI.20 "Dirva", suvažiavime buvę padaryti).

Rezoliucijų pateiktame projekte randami tradiciškai reiškiami Lietuvos okupacijos pasmerkimai, pasilinkčiojimai patiems sau ir p. Viena rezoliucija verta rimtesnio dėmesio. Tai raginimas "sujungti visas Amerikos lietuvių jėgas ALT-boje". Visi geros valios lietuviai tą raginimą turėtų išgirsti. **Pirmiausia turėtų išgirsti patys ragintojai. Juk pagrindinė apsijungimo kliūtis ir yra ne kas kita, kaip pati Amerikos Lietuvių Taryba.**

Naujasis Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininkas dr. K. Bobelis gavo sunkią pareigą tą sujungimą įvykdyti. Sujungimas nebus pasiektas žodinėmis bendrybėmis, bet morale ir teise pagrįstų sąlygų sudarymu. ALT-ba turi ne tik visuomenę sujungti, bet ja remtis ir ją reprezentuoti. Modus operandi sujungimui įvykdyti galėtų būti toks:

1. Ne talmudišku gudragalviavimu, bet atsakomingu sąžiningumu oficialiai aptarti Amerikos Lietuvių Tarybos nario kvalifikacijas. Visos kvalifikuotos organizacijos taryboje dalyvauja su pilnomis nario teisėmis.

2. Panaikinti keturių tarybos narių specialias privilegijas. Jos neturi jokio racionalaus pateisinimo.

3. Skubiai sušaukti ALT-bos skyrių atstovų suvažiavimą.

Jei dr. K. Bobelis turės drąsos ir naujoji centro valdyba jam solidarizuos, Amerikos lietuvių svajonė turėti veiksmingą politinę vadovybę galėtų realizuotis. Bet tuo tarpu ženklų optimizmui nesimato. **K.**

LAIŠKAI REDAKCIJAI

(Atkelta iš 2 pusl.)

čiams" ir "Metmenims", "neapgalvotai užsipuldamas veiksnius". Skaitau "Į Laisvę" daugel metų ir tokių užsipuolimų nesu pastebėjęs. Teisybė, žurnale randu nemaža kietos kritikos veiksniams, bet kritika pozityvi. Ar nereiktų mums kartą praregėti ir kritiką pradėti skirti nuo puolimų. Kritika siekiama ką nors sustiprinti, puolimais — sumenkinti. Šioje vietoje "Naujosios Vilties" redaktoriai, atrodo, tikrai "šauna pro šalį.

J. V. Vitkus
Chicago, Ill.

Rašyti apie priemones

Džiaugiuosi "Į Laisvę" dėl keliamų problemų. Tačiau daugelis nesugebame surasti tinkamų priemonių toms problemoms spręsti. Visos lietuviškos organizacijos turi gerus tikslus, tačiau pritrūksta plano ir programų tų tikslų siekti. Pageidaučiau, kad žurnalas ir apie tai rašytų.

Jonas Šiaučiūnas
Cleveland, Ohio

Nauja LFB vadovybė

Bendrinės stovyklos metu Dainavoje 1970 m. rugpiūčio 9-16 d. d. buvusioji LFB vyr. taryba ir centro valdyba pareigas perdavė naujai išrinktiesiems organams.

1966 metais išrinktąją LFB vyr. tarybą sudarė dr. Adolfas Damušis (pirm.), dr. Kazys Ambrozaitis, kun. Viktoras Dabušis, dr. Petras Kisielius, dr. Antanas Klimas, dr. Vytautas Majauskas, Pilypas Narutis, dr. Pranas Padalis, Levas Prapuolenis ir Leonardas Valiukas.

JAV - Kanados centro valdybon įėjo J. Mikonis (pirm.), J. Žilionis ir dr. J. Skrinska (vicepirm.), Vl. Čyvas (sekret.), J. Vasaris (išd.), V. Rociūnas (biul. red.) ir V. Paliūnas (biul. admin.).

LFB veiklą abi šios vadovybės organizavo bendruose posėdžiuose ir pasitarimuose. Maždaug visame praėjusiame dešimtmetyje ar net ilgiau frontininkai didžiuosius lietuviškus įsipareigojimus vykdė ne savo vardu, bet bendrinių organizacijų apimtyje. Labai dažnai dėl šios taktikos LF bičiuliai iš kai kurių kitų grupių (dažniausiai nieko nedirbančių) yra susilaukę nepagrįstų priekaištų. Prieš tai, kai frontininkų veikla labiau koncentravosi savos organizacijos rėmuose, jiems būdavo primetamas "separatistų" vardas, kai stipriau įsiliejo į bendrinių organizacijų veiklą, buvo kaltinami "infiltracija" ir "valdžios troškimu", pagal posakį "eisi per dvarą — gausi mušti, neisi per dvarą — gausi mušti".

Šiuo metu LFB veiklos taktikoje vėl padarytas tam tikras posūkis. Ir jį pasiūlė ne kaltinimai, bet paties gyvenimo reikalavimai.

Pagrindiniai šios veiklos principai priimti LFB vyr. tarybos ir centro valdybos pasitarime Čikagoje 1970 m. kovo mėn. 1 d. Čia buvo pasvertos lietuviškų veiksnių ir savos jėgos ir apsispręsta jų neeikvoti tose srityse, kuriose lietuviški veiksniai bent patenkinamai dirba. Pagal LFB New Yorko kolektyvo paruoštą planą šiame pasitarime buvo apsispręsta už visą eilę gyvybiškai reikšmingų darbų, kurių iki šiol niekas nevykdo. Paruoštasis planas nesikerta su jokios lietuviškos organizacijos užsimojimais. (Reikia manyti, kad šio plano vykdymas neatitrauks frontininkų jėgų ir iš santalkinio darbo bendrinėse organizacijose. — Red.).

Šiame pasitarime, kuris naudojosi malonia Tėvų Marijonų globa, buvo surasti sprendimai "Į Laisvę" žurnalo reikalu ir įgyvendinti sklandūs pasikeitimai. Taip pat nutarta LFB atstovu VLIK-o taryboje paskirti dr. Bronių Radzivaną, vietoje pasitraukusio A. Sabalio, kuris palieka antrininko pareigose.

Praėjusios kadencijos centro valdyba savo veiklos aktyvan gali įrašyti trijų labai sėkmingų stovyk-

17-sios Lietuviškųjų studijų savaitės metu Stuttgarde - Hohenheime (žiūr. J. Griniaus "Septynioliktoji Lietuviškų studijų savaitė Vokietijoje", "Į Laisvę" nr. 49/86) įvyko aštuonioliktoji metinė Europos LFB konferencija. Konferencijai vadovavo dr. K. J. Čeginskas, sekretoriavo bič. M. Milvydienė.

Apyskaitinį pranešimą padarė valdybos pirmininkas dr. Z. Ivinskis. Didžiausias Europos LF bičiulių darbas — tai Lietuviškųjų studijų savaičių suorganizavimas. Jas LFB pradėjo, vėliau išplėtė, o dabar jos apima visus Vokietijos lietuvių organizuotus vienetus. 18-tajai Liet. studijų savaitei organizuoti šioje konferencijoje buvo sudaryta komisija: dr. K. J. Čeginskas (talkinant dr. J. Griniui) — moderatorius, A. Grinienė — meno vadovė ir J. Barasas — techniškų reikalų vadovas. Dėl sekančios studijų savaitės dauguma pasisakė už aukštesnį lygį ir panašias sąlygas, kaip Stuttgarde. Pageidauta aktualių temų, nemušant mokslinio lygio, apimant įvairias lietuvių kultūros sritis. Bus bandoma, kaip ir praeityje, įtraukti paskaitininkų ir iš užsienio, nes tai stiprina studijų patrauklumą.

Be kasmetinių studijų savaičių Europos frontininkų valdyba savo kadencijos metu suorganizavo Bad Woerishofene visuomeninių studijų seminarą (1969.XII.30 - 1970.I.4). Vadovavo gimnazijos direktorius V. Natkevičius, kun. B. Liubinas ir dr. J. Grinius. Dalyvavo 27 jaunuoliai. Praėjo labai sėkmingai. Kitas, kad ir negausus LFB ir jaunimo susitikimas įvyko 1970. II.21 Lorsche.

---

lų Dainavoje suorganizavimą, finansinės paramos "Į Laisvę" žurnalui ir lituanistinėm studijom Fordhamo universitete paskyrimą, paramos reikalingiem bičiuliam konkrečia forma parodymą ir visą eilę smulkesnių organizacinių darbų.

LFB vyr. tarybos ir centro valdybos rinkimus šiais metais pravedė speciali komisija, kurios pirmininku pasitarimų Čikagoje metu buvo pakviestas LFB Detroito sambūrio pirmininkas J. Urbonas.

Korespondenciniu balsavimu sekančių 3 m. kadencijai į vyr. tarybą išrinkti: dr. Kazys Ambrozaitis, dr. Zigmas Brinkis, dr. Petras Kisielius, dr. Antanas Klimas, Pilypas Narutis, Levas Prapuolenis, dr. Antanas Razma, Antanas Sabalis ir Leonardas Valiukas.

Tuo pačiu metu buvo išrinkta ir JAV ir Kanados LFB centro valdyba, kurion įėjo: Vincas Akelaidyba, kurion įėjo: J. Mikonis — pirm., dr. J. Skrinska ir dr. Č. Kuras — vicepirm., Vl. Palubinskas — sekr., J. Žilionis — ižd., V. Petrulis — iždo sekr., ir V. Akelaitis — biuletenio red. **Centro valdybos adresas: J. Mikonis, 24526 Chardon Rd., Cleveland, Ohio 44143.**

B. L.

LFB Čikagos apygarda juda

Levo Prapuolenio vadovaujama LFB Čikagos apygarda rodo džiugaus judrumo. Čikagiečiai bičiuliai, atiduodami daug jėgų bendrinėms ir kitoms organizacijoms, pastaruoju metu žymiai suaktyvino ir frontininkų veiklą. Iš žymesnių įvykių pažymėtina:

Simpoziumas kartų skirtumams ir jungtims panagrinėti įvyko 1970 m. spalio 30 d. Vyčių salėje. Simpoziumą atidarė apygardos pirmininkas L. Prapuolenis, vadovavo veikli jaunosios kartos atstovė, JAV LB tarybos narė Audronė Kubiliūtė. Diskusijų metu iškelta didžiulė lietuviškos šeimos, organizacijų, lituanistinių mokyklų reikšmė, ieškota būdų išjudinti lietuvybe nesidominčią jaunimo dalį, svarstyta kai kurių reformų klausimai ir prieita išvada, kad reiktų mažiau kalbėti, o daugiau veikti.

Pagrindiniai simpoziumo kalbėtojai buvo rašyt. Anatolijus Kairys, Kęstutis Girnius, Jonas Kavaliūnas, Romas Sakadolskis, Jonas Šoliūnas, prof. Balys Vitkus. Be jų diskusijose veikliai reiškėsi A. Gulbinskas, A. Kubiliūtė, Br. Nainys, P. Narutis ir kt. Jaunoji ir vyresnioji visuomenė rodė simposiumu didelį susidomėjimą.

Broniaus Kviklio paskaita apie kultūrinį genocidą ir jo pasėkmes

---

A. Grinienė painformavo, kad veiklos metų bėgyje išleisti keturi biuletenio "Europos LF Bičiulis" numeriai. ELI vedėjas kun. B. Liubinas per tą laiką parašė ir išsiuntinėjo 73 rašinius spaudai: "Europos Lietuviui" 26, "Darbininkui" 18, "Draugui" 15, "Tėviškės Žiburiams" 10, "Šaltiniui" 2, "Ateičiai" ir "Lietuvių Dienoms" po 1. (Įdomu, koks Europos LF bičiulių nusistatymas "Į Laisvę" atžvilgiu? — Red.).

Europos LF Bičiulių valdyba palikta ta pati: prof. dr. Z. Ivinskis — pirm., dr. K. J. Čeginskas — sekret., J. Barasas — ižd., A. Grinienė — biuletenio red. ir kun. B. Liubinas — ELI vedėjas.

Baigdamas konferenciją dr. Z. Ivinskis ragino bičiulius išlaikyti rezistencinę dvasią ir bičiuliškumą.

Ši Europos LF Bičiulių konferencija vyko Lietuviškųjų studijų savaitės metu, tad pritrūko laiko kai kurias aktualias problemas giliau panagrinėti. O jos šaukte šaukiasi sprendimų. Todėl valdybos nutarimu 1970 m. sausio mėn. 2-3 d. d. kviečiamas žieminis ELFB suvažiavimas, kuriame numatyta aptarti ryšių su kraštu klausimas, 1941 metų sukilimo sukakties minėjimas, J. Lukšos ir J. Butėno žuvimo dvidešimtmečio atžymėjimas, Vasario 16 gimnazijos ir kiti klausimai. Kiekvienu klausimu numatyti referentai, kad svarstymai nevirstų improvizaciniais pašnekesiais. (Paskutinėmis žiniomis šis suvažiavimas nukeliamas į vasarą — Red.).

Č. I.

Studijų ir poilsio savaitė Dainavoje

Kasmetinė JAV ir Kanados studijų ir poilsio savaitė įvyko Dainavoje rugpiūčio 9-16 d. d. Suvažiavo stovyklautojai ir poilsiautojai, bičiuliai ir bičiulių bičiuliai ir jų šeimos. Pradedant penktadienio popiete, stovyklautojų skaičius žymiai paaugo. Savaitgalyje sutelkta ir pati įdomiausia programa.

Penktadienio vakare buvo įspūdingai pagerbti Lietuvos partizanai. Mišios vakare buvo laikomos lauke prie didžiulio Lietuvos žemėlapio. Kiekvienas apskritis žemėlapyje buvo pažymėtas degančia žvakele. Prisimintinas kun. G. Kijausko, SJ, pamokslas. Vėliau salėje Clevelando "Vaidilos" teatro grupė pastatė ištraukas iš A. Landsbergio "Penkių stulpų" ir J. Jankaus "Peilio ašmenimis". Pabaigoje parodyta skaidrės iš genocido parodos.

Šeštadienio vakare vokalinę programą atliko vyrų oktetas iš Clevelando, vadovaujamas R. Babicko, humoristinę — rašytojas Aloyzas Baronas.

Savaitės dienomis buvo poilsiaujama ir kasdien išklausoma vienos paskaitos. Dr. A. Klimas padarė lituanistinių mokslų padėties Lietuvoje apžvalgą, stovyklos kapelionas kun. G. Kijauskas, SJ, kartu su P. Naručiu gilinosi į pasaulio ir lietuvių jaunimo klausimus, Stasys Barzdukas, PLB valdybos pirmininkas, ryškino ir sprendė aktualiąsias Lietuvių Bendruomenės problemas, St. Daunys

---

okupuotoje Lietuvoje Jaunimo centro salėje taip pat sutraukė nemaža klausytojų. Įvadą paskaitai padarė L. Prapuolenis, moderavo rašyt. A. Kairys. Prelegentas iškėlė daug platesnei visuomenei nežinomų liūdnų faktų, kurių nepastebi okupuotoje Lietuvoje atsilankę netgi skambiais titulais pasipuošę laisvojo pasaulio lietuviai. Visa eilė klausytojų aktyviai dalyvavo diskusijose.

LFB Vyr. Tarybos posėdžio dalyviams priėmimas įvyko 1970 m. lapkričio 21 karo veteranų namuose. Programai vadovavo Tarybos prezidiumo pirmininkas dr. Petras Kisielius. Čikagiečiai bičiuliai turėjo progos išgirsti Tarybos narių ir žymesnių svečių mintis ir nusistatymus aktualiaisiais lietuviško gyvenimo klausimais, o taip pat pareikšti savo pageidavimus vyriausios LFB vadovybės nariams. Priėmime kalbėjo buv. LFB tarybos prezidiumo pirm. dr. Ad. Damušis, PLB valdybos pirm. St. Barzdukas, "Aidų" redaktorius dr. J. Girnius, Rezoliucijoms Remti Komiteto pirm. L. Valiukas, buv. JAV LB centro valdybos pirm. Br. Nainys, LB Čikagos apygardos pirm. J. Jasaitis, "Ateities" redaktorius J. Šoliūnas, tėvas J. A. Bernatonis iš Vokietijos, dail. A. Valeška, Lietuvių Fondo valdybos pirm. dr. K. Ambrozaitis, buv. "Į Laisvę" redaktorius St. Daunys ir kt.

N. K-as

Frontininkai prie Atlanto

Tęsdami prieš keliolika metų pradėtas tradicijas, New Yorko apygardos frontininkai 1970 m. balandžio 26 buvo suvažiavę į New Yorką. Viešpaties Atsimainymo parapijos lietuviško stiliaus bažnyčioje prel. J. Balkūno atnašautos pamaldos su patriotiškom mintim persunktu pamokslu buvo prasmingas šiam frontininkų suvažiavimui įvadas. Šis iškilus pamokslininkas įspūdingai išryškino laisvės kovotojo heroizmą bei aukos už Lietuvos laisvę prasmę. Gausios organizacijų vėliavos šiose pamaldose ir Lietuvos laisvinimo veiksnių atstovų bei Lietuvos gen. konsulo A. Simučio dalyvavimas iškilmių įspūdį dar labiau sustiprino.

Pasigesta organizacinės veiklos

Po pamaldų įvyko formalus Rytų apygardos LFB suvažiavimas, kurio metu buvo žvilgstelėta į apygardos veiklą bei susipažinta su atskirų sambūrių dabartine padėtimi. Visų sambūrių veiklos vaizdas panašus: frontininkai, įsipareigoję bendrinei visuomeninei veiklai, pamiršta savąją. Pranešėjai tai iliustravo besireiškiančių platesnėje Lietuvių Bendruomenės veiklos LF bičiulių pavardėmis, tarsi tuo pateisindami sambūrių neveiklą bei stagnaciją. Tik vienas šiaurinės New Jersey sambūris sudarė gražią išimtį: ten ir į visuomenę einama su LFB artimais rūpesčiais, ir spėjama savuosiuose rateliuose savas problemas apsvarstyti, ir surandama būdų sambūrio iždui papildyti.

Kai kurie suvažiavimo dalyviai, kritiškai vertindami pranešėjus, pasisakė už reikalą suaktyvinti ne tik šios apygardos, bet ir visų sambūrių veiklą.

LFB atstovas Vlike R. Kezys išsamiai informavo apie Vliko darbus, pabrėždamas reikalą daugiau dėmesio rodyti pavergtam lietuviui.

Bendrinius Lietuvių Fronto Bičiulių uždavinius, kurie būtų aktualu vykdyti šiuo metu, aptarė A. Sabalis.

Suvažiavimo dalyviai į abu pranešimus aktyviai jungėsi paklausi-

---

apžvelgė tarptautinę padėtį, JAV LB centro valdybos pirmininkas B. Nainys, nevengdamas kontroversijų, pasisakė opiais rezistenciniais klausimais (B. Nainio paskaita spausdinama "Į Laisvę" — Red.).

Paskaitų moderatoriumi buvo prof. A. Klimas. Savaitės dienų vakarais buvo organizuojami laužai, humoristinio laikraščio "Vėžio ūsai" skaitymas (red. dr. S. Aliūnas), organizaciniai LFB reikalų svarstymai.

1971 metų studijų ir poilsio savaitė įvyks vėl Dainavoje rugpiūčio 8-15 d. d.

B. L.

(**Redakcijos pastaba**: spausdiname B. L. trumpą reportažą, nes bičiulis, pažadėjęs paruošti pilną studijų ir poilsio savaitės apžvalgą, per penkis mėnesius neatsiliepė).

Frontininkai prie Pacifiko

"Mes tikrai galėtumėm pajudėti pilna sparta savo veikloje", kalbėjo kartą vienas iš tautininkų "rabinų" tautininkų - frontininkų pašnekesy, "jei turėtumėm bent porą jūsų vyrų savo narių tarpe". Kalifornijos lietuvių bendruomenė taptų tikrai skurdi ir nejudri, jei iš jos pasitrauktų frontininkai.

Darbuotojų šaltinis

LFB Los Angeles sambūris davė ir duoda darbuotojų visoms pagrindinėms organizacijoms: LB, ALT-bai, BALF-ui, Lietuvių Fondui ir kit. Ne paslaptis, kad minėtų ir kitų organizacijų veikla pagyvėja, kai į jų valdybas įsijungia frontininkų.

Frontininkų pastangomis Kalifornijos lietuviai suėjo į glaudų kontaktą su steito ir krašto žymiaisiais pareigūnais, jie atvedė į lietuvių tarpą pačius iškiliuosius amerikiečius, jų pastangomis buvo suorganizuoti ir pravesti lietuvių organizacijų, pav. Lietuvos vyčių visuotiniai seimai Kalifornijoje, jie išvedė lietuvius iš parapijų salių į pirmaeilius viešbučius, jie išjudino iš snaudulio ir mūsų veiksnius.

Savos organizacijos budintojai

JAV-bių ir Kanados frontininkai 1965 ir 1966 metais pakėlė tam tikrą savo organizacijos krizę. Kalifornijos frontininkai išvystė spaudimą į savo organizacijos tuometinius centro organus, ir buvo paskubintai išrinkta nauja LFB vyr. taryba ir centro valdyba. Buvo atgaivintas ir "Į Laisvę" žurnalas, kuris ir iki šiol skaitytojus iš Kalifornijos lanko.

---

mais bei originaliais savo samprotavimais.

Pagerbti Lietuvos partizanai

Tos pačios Viešpaties Atsimainymo parapijos salėje, Maspeth, New York, poros šimtų auditorija su giliu dėmesiu išklausė gražios programos, skirtos Lietuvos partizanui pagerbti. Dail. P. Jurkaus dekoruota scena su ryškiai stilingu užrašu "Iš Jūsų kraujo kelsis Lietuva" visų mintis tvirtai sujungė bendron nuotaikon, o pats Paulius Jurkus programai vadovavo tikrai pagaunančiai.

Rašytojas V. Volertas skaitė polėkio mintim persunktą jautraus žodžio tekstą apie partizaną, ilgesniais sakiniais pristatydamas Vlado Ramojaus "Kritusieji už laisvę" II-jį tomą. Šios knygos ištrauką paskaitė T. Alinskas.

Meninę programą atliko solistė O. Pliškonienė, daklamatorė I. Veblaitienė ir jaunos vokalistės — I. Šiugždaitė ir D. Melnikaitė.

Programos pabaigoje newyorkietis bič. A. Balsys paskelbė partizano kapitono J. Lukšos - Daumanto, o kartu per jį ir visų Lietuvos partizanų įamžinimo reikalą Lietuvių Fonde. Lukšos vardu einamoji sąskaita Lietuvių Fonde jau pradėta.

Suvažiavimą globojo LFB New Yorko sambūris, kurio valdybą sudaro dr. B. Radzivanas (pirm.), A. Balsys, A. Pumputis ir J. Norvilienė.

B. Rgs.

Rezoliucijų žygio pradininkai

Praėjusio dešimtmečio pačioje pradžioje Lietuvos vadavimo darbas buvo tikrame letarge. Kalifornijos frontininkuose 1961 metų sausio mėnesio 14 dieną gimė rezoliucijų žygio idėja. Jie padarė pradžią ir manė, kad ALT-bos centro vadovybė imsis iniciatyvos tai realizuoti. ALT-bos centro vykdomasis komitetas nejudėjo šiame darbe nė iš vietos. Po gero pusmečio (1961 metų rugpiūčio mėnesio 5 dieną) frontininkai ėmėsi iniciatyvos ir pradėjo organizuoti Rezoliucijoms Remti Komitetą, kuris vėliau apjungė viso krašto žinomesnius ir aktyvesnius lietuvių, latvių, estų ir kitų amerikiečių darbuotojus. To Komiteto pirmas laimėjimas buvo atsiektas 1966 metais, kai ir JAVbių Senatas priėmė garsiąją Lietuvos bylos reikalu rezoliuciją (**H. Con. Res. 416**). Atstovų Rūmai tą rezoliuciją priėmė 1965 metų birželio mėnesį. Viso to žygio didelę naštos dalį pakėlė ir iki pat šiandien pakelia Kalifornijos ir kitų krašto vietovių frontininkų sambūriai. Rezoliucijoms Remti Komitetas rado ir randa jų tarpe didelį skaičių darbininkų ir sulaukė ir sulaukia iš jų apčiuopiamos piniginės paramos.

Veiklos kryptys

Kalifornijos frontininkų veikla vystoma trimis kryptimis: (1) sambūris skiria daug dėmesio savo vieneto stiprinimui ir ugdymui, (2) kasmet sambūris duoda ką nors naujo Los Angeles ir apylinkės lietuvių bendruomenei, ko kitos organizacijos ar grupės nepajėgia atlikti ir (3) sambūris skiria daug dėmesio politinėms studijoms ir konkrečiai politinei veiklai lietuvių ir amerikiečių tarpe.

Sambūrio stiprinimas ir ugdymas. Vienetas turi kasmet 3-4 sisirinkimus su įdomia programa. Susirinkimai šaukiami sambūrio narių rezidencijose, ir, kaip taisyklė, beveik visi nariai juose dalyvauja. Pasisvečiavimas ir pasivaišinimas yra tik susirinkimų priedas. Visas dėmesys skiriamas susirinkimų programoms. Jųjų metu panagrinėjamos viena ar dvi temos vietos, viso krašto ar viso pasaulio lietuvių aktualiaisiais klausimais. Į susirinkimus kviečiami "bičiulių bičiuliai", iš kurių kai kurie po pusmečio ar po metų įsijungia į vienetą tikraisiais nariais. Kasmet frontininkai turi steikų ir diskusijų popietę. Į šio pobūdžio parengimus kviečiami ir kiti iškilesni lietuvių darbuotojai, kurie nepriklauso frontininkams. Pasivaišinę kepsniais, sambūrio nariai ir svečiai panagrinėja vietos bendruomenės ar viso krašto aktualesnį lietuvių klausimą.

Sambūrio metinis įnašas vietos bendruomenei. Dideli atstumai skiria Kalifornijos lietuvius nuo didesnių krašto bendruomenių viduriniuose ar rytiniuose steituose. Žymesnius solistus atsikviečia į Kaliforniją koncertams ar rečitaliams Los Angeles LB apygarda ar šv. Kazimiero parapijos vadovybė. Rašytojams, poetams ar kitiems kultūrininkams durys į Kaliforniją nebuvo pravertos. Čia pirmuosius ledus pralaužė frontininkai, pradėdami ruošti literatūros vakarus ir į juos pakviesdami po vieną žinomesnį rašytoją ar poetą iš "tolimųjų rytų". Frontininkų pastangomis Los Angeles ir apylinkės lietuvius yra aplankęs rašytojas A. Baronas, poetas J. Aistis, poetė Danguolė ir prof. R. Sealey'ai. 1970 metų gruodžio 5 frontininkai suruošė poezijos vakarą, kurio programos pagrindinis dalyvis buvo poetas Kazys Bradūnas. Šis ir kiti panašaus pobūdžio parengimai neduoda sambūriui pelno, o tik nuostolio. Reikia pažymėti, kad sambūris dar niekad nėra rengęs ar ruošęs "pasipinigaujančio" parengimo.

Politinė veikla. Sambūrio nariai aktyviai dalyvauja lietuvių ir amerikiečių politinėje veikloje. Sambūris prieš porą metų surengė pirmąjį politinių studijų savaitgalį Kalifornijos lietuvių istorijoje. Tas politinių studijų savaitgalis gerokai išjudino ir vietos ir kartu viso krašto lietuvius. Tame politinių studijų savaitgalyje be vietinių pajėgų dalyvavo dr. A. Kli-

Dvi lietuvės informuoja 4000 delegačių

"Darbininkas", 1970 m. liepos 15 numeryje rašo:

Birželio 8-12 San Antonio mieste, Texas valstijoj, vyko "General Federation of Women's Clubs" suvažiavimas. Suvažiavimai vyksta kasmet. Dalyvauja 64 valstybės. Šis suvažiavimas buvo gausus. Dalyvavo apie 3.500 delegačių ir narių ir 500 svečių.

Lietuvėm moterim šį kartą atstovavo Lietuvių Moterų Klubų Federacijos atstovė, Washingtono klubo pirmininkė Elena Mažeikienė, vietoje negalėjusios dalyvauti LMKF pirmininkės V. Leskaitienės, ir Galina Žilionienė, dabartinė Pabaltijo Moterų Tarybos pirmininkė.

Jom teko dalyvauti gausiuose priėmimuose, pasirodyti su lietuviškais tautiniais drabužiais, išdalinti leidinių ir kitokių davinių, kalbėtis su spaudos atstovais, įvairiom progom priminti, kokiai tautai jos atstovauja, kas toji Lietuva, koks jos dabartinis likimas...

Pačią svarbiausią suvažiavimo dieną, birželio 11, vietos dienraštų "San Antonio Express" buvo paskelbtas žinomasis David Lawrence straipsnis "Plight of Baltic States". Tai buvo malonus sutapimas, prisidėjęs prie lietuvių pareiškimo poveikio".

(Straipsnį David Lawrence parašė, prašomas JAV LB Informacijos komisijos pirmininko Leonardo Valiuko. — Red.).

---

mas (iš Rochester, N. Y.). Politinių studijų iškilmingoje vakarienėje dalyvavo miesto burmistras Samuel Yorty ir kiti amerikiečiai. Panašus politinių studijų savaitgalis ruošiamas 1971 metų baalndžio mėnesio 24-25 dienomis.

Kasmet kiekvienas sambūrio narys skiria piniginę auką lietuvių politinei veiklai. Los Angeles ir apylinkės lietuviai Vasario 16-sios proga surenka Lietuvos laisvinimui apie 2,000 - 2,500 dolerių. Virš ketvirtadalio tų aukų ateina iš frontininkų tarpo. Sambūrio vadovybė kiekvieno sausio pabaigoje ar vasario pradžioje "atakuoja" kiekvieną savo narį ir iš jo išgauna auką. Nariams paliekama pilna laisvė pasirinkti veiksnį (ar veiksnius) kuriems jie savo aukas paskiria. Apie 300 dolerių tenka kasmet Rezoliucijoms Remti Komitetui, kitiems veiksniams (VLIK-ui, LB, ALT-bai ir kit.) — mažesnės sumos.

Iš Los Angeles sambūrio į LFB Vyr. Tarybą įeina: dr. Z. Brinkis, J. Kojelis (kaip "Į Laisvę" žurnalo redaktorius) ir L. Valiukas.

Sambūriui 1970 - 1971 veiklos metais vadovauja: pirm. L. Valiukas, vicepirmininkai — A. Raulinaitis ir dr. Z. Kungys, sekretorė R. Bureikienė ir kasininkas A. Kulnys.

T. Domeika

Blogiau negu saulėlydis

"Garsas", 1970 m. rugpiūčio mėn. numeryje rašo:

"Ketvirtoji direktorių tarybos sesija pradėta 1 P. M., dalyvaujant visiems viršininkams ir direktoriams, kaip ir trečioje sesijoje.

Prez. Šimutis pakvietė V. Jucių perskaityti straipsnį apie Susivienijimą, išspausdintą lietuvių žurnale "Į Laisvę" 1969 metais spalių mėnesį. Sekė atviros diskusijos. Prez. L. Šimutis savo pastabose pažymėjo, kad straipsnyje yra aiškinimų be pagrindo arba visai neteisingų. Adv. Mack pareiškė, kad jeigu straipsnyje yra melo, žurnalo leidėjai yra atsakingi... Dr. V. Šimaitis laiko tokius žurnalo aiškinimus kenksmingus Susivienijimui.

Mrs. Balanda pasiūlė, kad adv. E. Mack ištyrinėtų straipsnį, kaip jis yra išspausdintas politiniame žurnale "Į Laisvę" ir jeigu jis pasirodytų kenksmingas Susivienijimui traukti atsakomybėn. Dr. V. Šimaitis parėmė. Pasiūlymas priimtas vienbalsiai" (Citatos kalba netaisyta — Sb. J).

Nesunku suprasti, kad kai kuriems Lietuvių Katalikų Susivienijimo vadams parūpo susivienijimo narių tarpe pavaryti antifrontininkišką propagandą. Tam reikalui buvo panaudotas 1969 m. spalio mėn. "Į Laisvę" numeryje paskelbtas R. S. Rukuižos straipsnis "Susivienijimų saulėlydis". Bet kad Susivienijimas prisigyveno saulėlydį, "viršininkams ir direktoriams" dalyvaujant priešpietiniame tos pačios dienos posėdyje pasakė pats Susivienijimo prezidentas L. Šimutis: "Susivienijimo narystė yra kritiškoj padėty".

Kodėl rūstybė nukreipta tik prieš "Į Laisvę"? Ar kai kam dar vis tebesisapnuoja "herojiški" "Jaunimo žygių" laikai?

(Dėkojame dr. Vl. Šimaičiui už nemokamą "Į Laisvę" reklamavimą. Iš tos sesijos dalyvių gautos dvi naujos "Į Laisvę" prenumeratos — Adm.).

Kuo kaltas vyskupas Brizgys...

Išeivijai skaldyti skirtas "Gimtasis kraštas" 1970 m. birželio 25 rašo:

"Štai kad ir vyskupas Brizgys. Jis ne ganytojiškais religiniais, o kurstomaisiais politiniais kalėdiniais ir naujametiniais pamokslais nuolat juodina tarybinę santvarką Lietuvoje...

Tokiomis kalbomis vyskupas V. Brizgys demaskavo ne tik save, bet ir visos katalikų bažnyčios viršūnės reakcinę veiklą kapitalistiniame pasaulyje. Visiškai aišku, jog ne "sielų išganymo" reikalai yra tos veiklos centre, o kišimasis į socialistinių šalių, į Tarybų Sąjungos, drauge ir į Tarybų Lietuvos gyvenimą".

Čikagiškės "Naujienos" 1970 m. rugpiūčio 15 rašo:

"Susidaro įspūdis, kad vysk. Brizgys, pabuvęs Romoje, perėjo į koegzistencijos ir bendradarbiavimo eiles ir jis bando nauju keliu vesti lietuvius katalikus".

Dėl "Gimtojo krašto" tikslų daug galvos sukti nereikia, bet kodėl insinuacijomis vysk. Brizgį suniekinti panūdo "Naujienos"?

... ir Grandinėlė?

Kultūrinį bendradarbiavimą Maskva išeivijai perša lyg nekalčiausią avinėlį, kurio vilnos turėtų šildyti šalstančią išeivijos lietuvybę. Liaudies dainose, tautiniuose šokiuose ir sporto varžybose politikos nėra ir negali būti, — aiškina bendradarbiavimo apaštalai mūsų tarpe. Jei taip iš tikro būtų, reikėtų pritarti "Gimtajam kraštui", kuris 1970 m. birželio 4 išėjo ginti Clevelando lietuvių tautinių šokių grupės "Grandinėlės" nuo nepagrįstų Juliaus Smetonos užsipuolimų "Naujienose". Šis išeivijai skaldyti skirtas laikraštis taip rašo:

"Eilinis priepuolis lyg drugys supurtė Julių Smetoną, kai jis savo panosėje, Klivlende, 'išaiškino' dar vieną 'išdavikų' grupę. Ir tai ne kokius nors 'akiratininkus" ar kitokius smetoninės 'drausmės' ardytojus, o paprasčiausius lietuviškų šokių entuziastus iš Klivlando "Grandinėlės'".

Tačiau pasirodo, kad drugys dėl "Grandinėlės" supurtė ne tik Julių Smetoną, bet ir visą Sovietų Sąjungą. Kai tik Kolumbijos spaudoje pasirodė žinios, kad iš JAV-bių atvyksta lietuviai "tautinių šokių entuziastai" ir duos viešus spektaklius, sovietų ambasada užprotestavo Kolumbijos užsienio reikalų ministerijoje. Ta pačia proga pareikalavo, kad būtų uždarytas Lietuvos konsulatas. Taigi, "Gimtajam kraštui" rūpėjo ne "Grandinėlės" apgynimas, bet lietuviškos išeivijos skaldymas. Sovietų Sąjunga kultūros be politinių tikslų nepripažįsta. Politiniais tikslais čia siunčia dainininkus, muzikus ir kitus menninkus.

Gi "Grandinėlė" lietuvišką misiją Pietų Amerikoje pasigėrėtinai puikiai atliko.

Pasimetęs mokslininkas

Komunistų partijos oficiozas lietuvių kalba "Tiesa" 1970 m. birželio 2 praneša apie prof. dr. A. Avižienio Vilniuje skaitytą paskaitą ir duoda jo pareiškimą, kuriame yra ir tokia vietelė: "Na, o į Vilnių visada mielai užsuksiu, kai tik atsiranda galimybė atsilankyti Europoje. Aš ir kiti mokslininkai išeiviai labai didžiuojamės, gavę tribūną seniausiame Tarybų Sąjungos universitete".

Šį mūsų mokslininko pareiškimą "Tėviškės Žiburių" bendradarbis palydi tokiu komentaru:

"Taigi, prof. dr. A. Avižienis, kalbėdamas ne tik savo vardu, bet ir kitų išeivių mokslininkų vardu, Vilniaus universitetą vadina seinausiu Sovietų Sąjungos universitetu. Toks neatsargus prasitarimas yra labai parankus Maskvos propagandai, nes juo pripažįstamas priverstinis Lietuvos įjungimas į Sovietų Sąjungą".

Charakteringu sutapimu, "seniausio Tarybų Sąjungos universiteto" terminą vartojo sovietinis daktaras L. Vladimirovas, 1970 m. gegužės 12 suruošęs propagandinį Vilniaus u-to 400 m. sukakties minėjimą Jungtinėse Tautose.

Sb. Jokubauskas

LIETUVIŠKAS RADIJAS AMERIKIEČIAMS

1968 m. balandžio mėn. 26 d. Čikagoje pirmą kartą prakalbo inž. Antano ir Marijos Rudžių įsteigta ir finansuojama radijo programa "Lietuvių radijo forumas". Programa pravedama kiekvieno šeštadienio vakare 8-9 val.

Ši radijo programa skiriasi, tur būt, nuo visų kitų lietuviškų radijo programų Amerikoje. Ji neturi komercinių skelbimų. Pranešimai kovos už Lietuvos laisvę, o taip pat kultūriniais, visuomeniniais ar šalpos reikalais daromi veltui, nes visa tai yra neatidaloma lietuviško gyvenimo dalis. Bet **pats pagrindinis "Lietuvių radijo forumo" tikslas yra supažindinti amerikiečius su laisvųjų lietuvių gyvenimu, jų pasiektais moksliniais bei kultūriniais laimėjimais, pristatyti jiems vis gyvą pavergtos Lietuvos klausimą ir priminti reikalą budėti prieš komunizmo pavojų laisvajam pasauliui.** Todėl šioje programoje lygiagrečiai naudojamos lietuvių ir anglų kalbos.

Į angliškąsias "Forumo" programas dažnai kviečiami žymūs amerikiečiai pakalbėti lietuviams rūpi-

LIETUVIŲ RADIJO FORUMO vadovybė su svečiais: iš kairės sėdi — buv. JAV ambasadorius Lenkijoje ir JAV pašto valdytojas dr. John Gronouski su ponia, programų leidėjas inž. Antanas Rudis, direktorė — Marija Rudienė ir Karilė (Gedutytė) Rudienė; stovi — adv. Jonas Krupa su žmona Margarita (Rudytė) ir tech. reikalų vedėjas Antanas Rudis, jr.

1970 m. gruodžio 4 d. Loretto ligoninėje Čikagoje mirė prelatas MYKOLAS KRUPAVIČIUS, politikas, valstybininkas, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės kūrėjas, kilniadvasis kovotojas ir kovos dėl Lietuvos laisvės organizatorius.

Plačiau apie a.a. Mykolą Krupavičių bus rašoma 1971 m. "Į Laisvę" numeriuose.

mais tarptautinės ir vidaus politikos klausimais. Iš tokių amerikiečių, kurie yra asmeniškai atsilankę į "Lietuvių radijo forumo" studiją ir iš čia kalbėję, paminėtini: Čikagos "Sun-Times" dienraščio vedamųjų redaktorius R. Kennedy bei eilė kitų amerikiečių redaktorių ir žurnalistų, buvęs Illinois valstybės gubernatorius S. Shapiro, buvęs JAV-bių pašto viršininkas ir ambasadorius Lenkijoje dr. J. A. Gronouski, buvusio JAV viceprezidento Humphry sesuo Mrs. Frances Humphrey - Howard, Marijos šventovės Washingtone direktorius vysk. T. Grady, daugelis JAV kongreso narių, demokratų ir respublikonų, ir t. t.

"Lietuvių radijo forumo" programos yra įdomios tuo, kad jų eigoje klausytojas turi galimybę paskambinti į studiją, duoti klausimą programos dalyviams ir tuoj pat susilaukti atsakymo. Visa tai įjungiama į transliacijos eigą. Kartais tokie klausimai sukelia kontroversijų, iššaukia pasikarščiavimus ir diskusijas. Pastaiko ir aštrokų susikirtimų tarp radijo kalbėtojų ir klausytojų ir lietuvių, ir anglų kalbomis. Bet tai radijo programų įdomumą dar labiau padidina. "Lietuvių radijo forumas" su visais klausimų ir diskusijų priedais tąsyk tampa tikru lietuviškos bendruomenės nuotaikų veidrodžiu.

Kiekvienas kalbėtojas, ar tai būtų amerikietis, ar lietuvis, atvyksta į moderniai įrengtą studiją Rudžių namuose, kur nuo sienų žvelgia lietuvių menininkų kūriniai, religiniai simboliai ir kitoki tautiniai suvenyrai, ir iš tokios aplinkos prakalba į radijo klausytojus. "Lietuvių radijo forumas", kaip minėta, jokių pajamų neturi. Visas išlaidas — radijo stočiai už laiką, už specialius techniškus įrengimus, skelbimus spaudoje ir t. t., o taip pat ir reprezentacijos išlaidas padengia Antanas ir Marija Rudžiai. Tai jų asmeniška auka kovai už Lietuvos laisvę ir lietuvybės išlaikymą Amerikoje.

Radijo programos taip organizuojamos, kad lietuviškos aktualijos sietųsi su gyvosiomis amerikiečių problemomis. Jos pradedamos "Lietuviais esame mes gimę" ir užbaigiamos lietuvišku parado maršu. "Forumo" programų leidėjas inž. Antanas Rudis, direktorė — Marija Rudienė, pranešėjas — Vyt. Kasniūnas, dažnai talkinant M. Rudienei. Techniškuosius reikalus tvarko Antanas Rudis, jr., talkinant M. Kasniūnui.

Vl. Rmjs.

DEMOKRATINĖ LIETUVA KREIVAME VEIDRODYJE

Palyginti neilgas atstatytos nepriklausomos Lietuvos valstybinis gyvenimas turėjo du griežtai skirtingus laikotarpius — demokratinį iki 1926 gruodžio perversmo ir autoritetinį po gruodžio perversmo iki sovietų invazijos.

Niekam ne paslaptis, kad Lietuvai nedraugingi veiksniai nepriklausomos Lietuvos autoritetinį laikotarpį kiekviena proga iškiša kaip mūsų tautos valstybinio nesubrendimo liudijimą. Antai, visai neseniai (1970.IX.17) Kanados dienraščio "The Montreal Star" bendradarbis taip pat papriekaištavo Kanados baltiečiams, kad jie tik dabar supratę Vakarų demokratiją, kurios nesupratę savo krašte nepriklausomybės dienomis. Tam savo teiginiui pavyzdžiu jis cituoja Lietuvą, kurios nepriklausomybė buvusi tik šešerių metų amžiaus, kai Antanas Smetona "became dictator by coup d'etat".

Laisvųjų lietuvių informaciniai leidiniai nepriklausomos Lietuvos autoritetinį laikotarpį svetimiesiems paprastai vaizduoja santūriai, objektyviai. Paprastai konstatuojama, kad po 1926 perversmo prezidentas Smetona pradėjo nepriklausomos Lietuvos autoritetinį ar pusiauautoritetinį režimą, bet tuoj pat primenama, kad Smetona neturėjo tikro diktatoriaus savybių, kad greta tautininkų spaudos buvo toleruojama, nors cenzūruojama, ir kita spauda, ir greta tautininkų organizacijų buvo toleruojamos, nors budrioj policijos kontrolėj, ir kitos organizacijos. Pabrėžiamas taip pat faktas, kad, Hitleriui atplėšus nuo Lietuvos Klaipėdos kraštą, tas sukrėtimas pastūmėjęs prezidentą Smetoną nauju ministru pirmininku paskirti nepartinį generolą Joną Černių, kuris į vyriausybės sudėtį įtraukęs ir krikščionis demokratus bei liaudininkus, tuo būdu darydamas posūkį į demokratinės santvarkos atstatymą.

Ar verta murzinti demokratinį laikotarpį, kad skaisčiau atrodytų autoritetinis?

Būdingos mūsuose betgi kai kieno pastangos, siekiant rodyti patrauklesnį autoritetinį nepriklausomos Lietuvos laikotarpį, nuvertinti ir murzinti demokratinį laikotarpį, tam panaudojant karo stovio įvestus spaudos bei susirinkimų laisvės aprėžimus ir kitus karo stovio nepatogumus, nutylint, kad karo stovio buvimas demokratinėje Lietuvoje pirmoj eilėj buvo diktuojamas netaikingos tarptautinės padėties, būtent, Lietuvos - Lenkijos santykių. Karo stovis demokratinėje Lietuvoje buvo ne partinės, o tik valstybinės politikos reikalas. Tai liudija ir faktas, kad jo panaikinimo nestatė nė liudininkai savo sąlyga įeiti į koalicinę vyriausybę su krikščionimis demokratais 1923-1924 metais.

Tik po Voldemaro - Pilsudskio susitikimo Tautų Sąjungos Taryboje 1927 gruodžio mėnesį, ir po Tautų Sąjungos Tarybos nutarimo, kad tarp Lietuvos ir Lenkijos nebėra karo stovio, nuosekliai neteko atramos karo stovio tolimesnis palikimas Lietuvos vidaus gyvenime. Nuo tada karo stovis autoritetinėje Lietuvoje jau virto tik autoritetinio režimo išsilaikymo atrama.

Antra vertus, karo stovis demokratinėje Lietuvoje, nors laikinai ir varžė kiek spaudos ir susirinkimų laisvės naudojimą ir bylas dėl kai kurių nusikaltimų pavedė spręsti kariniams teismams, jokiu būdu nekliudė normaliai veikti pagrindinėms demokratinėms valstybės institucijoms, pirmiausia demokratinei tautos atstovybei — seimui. Seimų demokratiniai rinkimai 1920, 1922, 1923, 1926 įgalino tautą laisvai reikšti savo valią.

Visai nesuprantamos pastangos

Bet jei kai kurių autoritetinio laikotarpio gerbėjų ir gynėjų pastangos nuvertint nepriklausomybės demokratinį laikotarpį, kad patraukliau atrodytų autoritetinis laikotarpis, turi bent savo partinio intereso pagrindą, tai tokios pastangos ne kokioje partinėje, o mokslinėje studijoje svetimiesiems visai nesuprantamos. Turiu minty Romo J. Misiūno studiją "The Slavonic and East European Review" žurnale. (1970, vol. 18, Nr. 110). Šioje studijoje ("Fascist Tendencies in Lithuania") Misiūnas be kita ko aiškina, kad demokratinėje Lietuvoje "krikščionių demokratų blokas netgi stengėsi išleisti įstatymą, kuris būtų suteikęs bažnyčiai specialias teises ir galias", "katalikų privačioms gimnazijoms vyriausybė teikė veik pilną paramą", "cenzūra buvo pavesta vietinių kariuomenės viršininkų kompetencijai — žmonėms paprastai su menku mokykliniu išsilavinimu", "žemės reforma numušė žemės pajamingumą", "pačioje krikščionių demokratų partijoje buvo korupcija, o taip pat palinkimas į diktatūrinę praktiką" ir t.t.

Nuo tokios mokslinėje studijoje svetimiesiems teikiamos apie demokratinę Lietuvą medžiagos, faktinę padėtį pažįstančiam gali susisukti galva. Viešpatėli, juk tai grynų gryniausias fantazavimas! Nieko sau fantazavimas, kai kiekvienam teiginiui nurodytas šaltinis. Tad **ad fontes**! Prie šaltinių!

Ypatingos teisės bažnyčiai, ar pasaulėžiūrinis pluralizmas?

Misiūno teiginio, kad "krikščionių demokratų blokas netgi stengėsi išleisti įstatymą, kuris būtų suteikęs bažnyčiai specialias teises ir galias", šaltinis taip sako: "Seimuose krikščionių demokratų blokas siekė įstatymais įgyvendinti katalikybės principus ir katalikams laiduoti katalikiškos kultūros ypatingas teises. Tai buvo ypač ryšku Teologijos - Filosofijos fakulteto sąrangoje, kur, be teologijos ir filosofijos, dar buvo dėstima literatūra, istorija, pedagogika, geografija etc." (Aleksandras Merkelis: Antanas Smetona, 302 p.).

Merkelis savo išvados apie "katalikiškos kultūros ypatingas teises" nedokumentuoja, tad Misiūnas, naudodamas tą išvadą kaip šaltinį savo teiginiui, turėjo pareigą patikrinti tos išvados pagrindus. Ką gi reiškia Merkelio teiginys: "Krikščionių demokratų blokas siekė įstatymais įgyvendinti katalikybės principus ir katalikams laiduoti katalikiškos kultūros ypatingas teises"? Kokius katalikybės principus? Kokiais įstatymais? Kuo gi tatai praktiškai pasireiškė? Merkelio vienintelis tam pavyzdys minimas Teologijos - Filosofijos fakultetas, kur "be teologijos ir filosofijos dar buvo dėstoma literatūra, istorija, pedagogika, geografija etc.," juk anaiptol nereiškia "laiduoti katalikiškos kultūros **ypatingas** (mano pabraukta, Vt. Vt.) teises". Atvirkščiai, tai kaip tik reiškia Steigiamojo Seimo demokratinės dangumos didelę nuolaidą mažumai. Ta dauguma, užuot nustačiusi steigiamam Lietuvos universitetui vieną pasaulėžiūrinę kryptį, pasirinko kultūrinį pluralizmą, kurį praktiškai įvykdė tuo būdu, kad įsteigė du lygiagrečius hukanitarinių mokslų fakultetus, nors ir skirtingais vardais. Bet nei Humanitarinių mokslu fakultetas, nei Teologijos - Filosofijos fakultetas nesukūrė kokių **ypatingų** teisių kam nors, o tik sukūrė pagrindą kultūriniam pluralizmui — tam tikrą apsaugą nuo pasaulėžiūrinės prievartos.

Bet maža to, kad Misiūnas savo šaltinio pagrindų nepatikrino, nors jam natūraliai turėjo kai ką sakyti pats faktas, kad tas šaltinis, kaip autoritetinio laikotarpio apologija, kažin ar begali būti objektyvus demokratinio laikotarpio atžvilgiu, bet jis dar pats tą šaltinį savaip perdirbo. Vietoj Merkelio minimų "katalikybės principų" ir "katalikiškos kultūros ypatingų teisių," pas Misiūną jau atsirado "įstatymas, ku-

ris būtų suteikęs bažnyčiai (mano pabraukta, Vt. Vt.) specialias teises ir galias".

Klaidinantis nutylėjimas

Merkelio teiginys, kad "buvo proteguojamos privatinės katalikų Saulės ir Žiburio gimnazijos", pas Misiūną virsta teiginiu, kad "katalikų privačioms gimnazijoms vyriausybė teikė veik pilną paramą". Misiūno šaltinis, Merkelis, nedokumentuoja, kuo gi praktiškai tos privatinės lietuvių katalikų gimnazijos buvo proteguojamos? Kuo tas "protegavimas" skyrėsi nuo tokių pat privatinių gimnazijų, laikomų žydų ar lenkų draugijų? Svetimasis, paskaitęs Misiūno studiją, bus priverstas susidaryti tikrovės neatitinkantį mokyklų padėties vaizdą demokratinėje Lietuvoje, inkriminuojantį demokratinę daugumą tam tikru lietuvių katalikų mokyklų privilegijavimu, nes paminėtos tik lietuvių katalikų mokyklos, o nutylėtos tokioj pat padėty buvusios kitos privatinės mokyklos. Taip pat nutylėta, kad demokratinėje Lietuvoje mokyklų klausimu griežtai kirtosi dvejopos pažiūros: krikščionių demokratų bloko pažiūra, kad vaikai priklauso tėvams ir kad vaikų mokymo bei auklėjimo reikalais sprendžiamas balsas priklauso tėvams ir priešinga liaudininkų ir socialdemokratų pažiūra, kad vaikų švietimą bei auklėjimą turi spręsti valstybė. Saugodami tėvų teises, krikščionys demokratai visai apdairiai ir į Lietuvos demokratinę konstituciją įrašė nuostatus, kad "Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia teisė ir natūralinė pareiga" (78 str.), ir kad "Mokyklas steigia valstybė, savivaldybės, visuomenės organizacijos ir atskiri asmens." (79 str.).

Spaudos priežiūra

Merkelio teiginys, kad "Spaudos priežiūra buvo pavesta karo komendantams, kurių bendrasis išsilavinimas nesiekė toliau keturių gimnazijos klasių", Misiūno studijoje virsta teiginiu, kad "cenzūra buvo pavesta vietinių kariuomenės viršininkų ("commanders", ne "commandants") kompetencijai, žmonėms paprastai su menku mokykliniu išsilavinimu". Misiūno studijos šaltinis, Merkelis, nedokumentuoja, kaipgi praktiškai demokratinėje Lietuvoje, esant karo stoviui, spaudos priežiūrą karo komendantai vykdė. O tas vykdymas buvo dvejopas.

Dar laikinoji Lietuvos vyriausybė 1919 pradžioj išleido valstybės apsaugos įstatymą, kuris, valstybėje esant karo stoviui, suteikė karo komendantams spaudos priežiūros teisę. Tą priežiūrą vykdydami, karo komendantai galėjo sustabdyti laikraščio leidimą, nustatyti, kas draudžiama spausdinti ir tokiam draudimui nusižengusius bausti pinigine bauda arba kalėjimu, arba ir abiem bausmėm drauge. Komendanto sprendimas nedelsiant buvo pranešamas krašto apsaugos ministrui, kuris, savo iniciatyva ar nubaustajam pasiskundus, galėjo karo komendanto sprendimą pakeisti arba panaikinti. Preventyvinės spaudos cenzūros, t. y., spaudinių teksto tikrinimo prieš spausdinimą, demokratinėje Lietuvoje nebuvo. Preventyvinė spaudos cenzūra buvo įvesta tik po 1926 perversmo.

Merkelio ir juo nekritiškai pasirėmusio Misiūno pastaba apie karo komendantų tariamai menką mokyklinį išsilavinimą, atseit, apie jų netinkamumą spaudos priežiūrai vykdyti ne tik užgauliai žemina nepriklausomos Lietuvos atsakingus karinius pareigūnus, bet ir iškreipia faktinę padėtį ir mokslinėje studijoje klaidina svetimuosius.

Žemės reforma

Misiūno tvirtinimas, kad "Žemės reforma numušė žemės pajamingumą", grindžiamas Owen J. C. Norem "Timeless Lithuania" nežinią iš kur išplėštu teiginiu. Tuo tarpu objektyvūs duomenys rodo, kad nepriklausomos Lietuvos žemės derlingumas, taigi ir pajamingumas 1924

metais, palyginus su 1913 metais, buvo 30 procentų didesnis, o 1929 m. — 67 procentus didesnis. (Žiūr. atitinkamų metų "Annuel international de statistique agricole"). Ir to pasiekta, nepaisant, kad Lietuvos žemės ūkis karo metu buvo labai sunkiai nukentėjęs. Neteko apie 40 proc. arklių (traukiamoji darbo jėga), per 41 proc. galvijų (pieno ir jautienos gamyba) ir per 34 proc. kiaulių (kiaulienos gamyba). Bet nuo karo nuostolių nepriklausomos Lietuvos žemės ūkis jau buvo atsigavęs 1923-24 metais.

Tiesa, nepriklausomos Lietuvos žemės ūkio pajamingumas kurį laiką turėjo sunkumų. Bet anaiptol ne dėl žemės reformos kokio poveikio, o tik dėl to, kad iš prieškarinių laikų paveldėtą grūdų ūkį teko pritaikyti pokarinei tarptautinei rinkai. Vietoj grūdų eksporto žemės ūkis teko pritaikyti pieno ir mėsos gaminių eksportui. Suprantama, kad toks žemės ūkio krypties pakeitimas negalėjo įvykti su vieneriais metais ir negalėjo neatsiliepti į žemės ūkio pajamingumą. Bet nepriklausomos Lietuvos žemės ūkio prisitaikymas naujoms sąlygoms vyko, palyginti, labai dideliu tempu ir lygiagrečiai su žemės reformos vykdymu. Pvz., jau 1923 buvo įsteigta "Pirmoji Lietuvos Eksporto Skerdyklų ir Šaldytuvų Bendrovė Maistas", kuri jau 1924 pradėjo kiaulienos eksportą. Taip pat ir Lietuvos sviesto eksportas buvo pradėtas jau 1924, t. y., paties intensyviausio žemės reformos vykdymo metais.

Apie žemės reformos pozityvų vaidmenį nepriklausomos Lietuvos žemės ūkiui lietuvių kalba ir svetimomis kalbomis yra apsčiai literatūros, todėl 1970 kartoti svetimiesiems mokslinėje studijoje Noremo prasimanymus yra apgailėtinas neapdairumas.

Buv. Didžiosios Britanijos vicekonsulas Kaune E. J. Harrison visai teisingai pastebi, kad "tuoj po nepriklausomybės atgavimo pravestoji žemės reforma Lietuvą iš stambių žemvaldžių krašto pavertė smulkiųjų savininkų kraštu, kurio uoliai dirbantieji ūkininkai buvo tiesiogiai suinteresuoti krašto gerove". (Žiūr. E. J. Harrison: "Lithuania's Fight For Freedom", New York, 1952, p. 13).

Maironis ir demokratinė Lietuva.

Pagrindu savo tvirtinimui, kad "krikščionys demokratai taip pat nebuvo nesusitepę korupcija" Misiūnas nurodo Maironio satyrinį eilėraštį "Lietuva — didvyrių žemė". Esą Maironis tuo eilėraščiu "dėl išplitusios korupcijos piktai puolė valdžios sistemą, valdininkus ir kiek silpniau seimą ir partijų sistemą".

Šio šaltinio įtartinumas kilo iš fakto, kad okupuotoje Lietuvoj išleistuos Maironio raštuos jo nėra. Atseit, okupantui tas Maironio eilėraštis nepriimtinas. Jei okupantui nepriimtinas, o čia laisvojo lietuvio studijoje svetimiesiems pristatomas poeto išpuoliu prieš demokratinės valdžios sistemą ir seimą ir naudojamas šaltiniu krikščionių demokratų korupcijai pavaizduoti, toks dokumentas vertas arčiau pažinti. Cituojame ištisai:

— Lietuva — didvyrių žemė... mūsų giedama seniai;
Bet iš tos didybės semia savo naudą tik velniai.
Bočių laurais pasipuošę, vien temokame svajot,
Ar didžius planus paruošę sau rimtai ant jų miegot.
Dirbti darbą, nešti naštą, braukti prakaitą dienos,
Pasišvęst už savo kraštą, jei to niekas nežinos, —
Tai per žema, negarbinga mums, didvyriams tos tautos,
Kur norėtų tapt galinga nuo Liepojos lig Brastos.
Mums platybių reikalauja bočių sienos, jų vardai,
Bet viduj šeimininkauja lenkai, žydai ir gudai...
Nors liežuvis besijaustų čia, kaip svetimoj troboj,

Kad tik mažumų neskriaustų joms
užtikrintoj globoj!..
Servilizmo atėjūnų — stetimtaučių
dar ilgai
Nenustosme mes, galiūnų
vakarykštieji vergai.
Bet savitarpy puikybės iki sočiai
mums gana,
Jei tik yra galimybės ką prispausti
letena.
Ministerijų pritvėrę, joms
neskundžiame kasos
Ir iš jos, gerai įgėrę, siausti
turime drąsos.
Valdininkai ir atstovai demokratai,
rods, visi,
Bet nejau tautos vadovai vaikščios
pėsti ir basi?!..
Automobiliais tik dunda su
mergelėmis linksmi!
Sąžinė tik tuomet bunda, kai už
kyšius teisiami.
O tų partijų tarp mūsų, jų programų
ir barnių!...
Tiek vargiai pas vargšą blusų
atsiras už marškinių.
Vargo, skurdo mums nestoka,
nematyti nė giedros,
Bet už tai jaunimas šoka iš aukų
lig pat aušros!..
O Dievuliau, duok mums proto ir
daugiau sveikos doros!
Argi jau ant mūsų ploto vienos
usnys bekeros?

Reikia gero mikroskopo, kad šioje satyroje įžvelgtum valdžios sistemos puolimą. O seimas net nepaminėtas. Pati satyra parašyta dar **1920 metais,** tad tik savo darbą Steigiamajam Seimui pradėjus. Apie kokią krikščionių demokratų partijos korupciją Maironis tada negalėjo eiliuoti, nes tik nuo 1920.V.15 jiems buvo atitekęs Lietuvos valstybės vairavimas. O kad pirmaisiais nepriklausomybės metais valstybės įstaigose buvo apstu kitataučių ir šiaip nesąžiningų valdininkų — tai faktas, kuriuo pagrįstai Maironis piktinosi. Bet tos Maironio 1920 metų reakcijos naudojimas mokslinėje studijoje šaltiniu prieš demokratinę Lietuvą yra labai jau neapdairus nesusipratimas.

Tuo atžvilgiu yra už Misiūną apdairesnis Merkelis. Jis mini tik Purickio, Prekybos ir Pramonės Banko ir Ūkininkų Sąjungos bylas. Tik ir šie konkretūs atvejai kažin ar turėjo kokio poveikio krikščionių demokratų bloko pralaimėjimui III seimo rinkimuose. Purickio bylą Vyriausias Tribunolas sprendė 1925 pradžioj ir Purickį išteisino. Tad 1926 metų seimo rinkimuose Purickis jau ne ką galėjo opozicijai padėti. Prekybos ir Pramonės Banko bankroto byla, bent visuomenės opinijoje, buvo Martyno Yčo byla, kuris juk niekada nebuvo susijęs su krikščionimis demokratais ar jų valdžia. Petrulio byla buvo ne dėl Prekybos ir Pramonės Banko bankroto, o dėl valstybės pinigų deponavimo privačiame banke. Būk tuo jis peržengęs savo kaip finansų ministro kompetenciją. Vyriausias Tribunolas už tai Petrulį nubaudė, bet ta byla, taip pat ir Ūkininkų Sąjungos byla dėl amerikoninių lašinių tiekimo Lietuvos kariuomenei, ir Ūkininkų Banko bankroto byla iškilo ir buvo sprendžiamos jau po 1926 perversmo. Tad 1926 seimo rinkimuose krikščionių demokratų opozicija tomis bylomis prieš krikščionis demokratus dar negalėjo pasinaudoti.

Apie demokratinės Lietuvos diktatūrinius polinkius

Bet iš visų Misiūno studijoje svetimiesiems pateiktų demokratinės Lietuvos apibūdinimų pats kraštutinis yra krikščionių demokratų kaltinimas palinkimu į diktatūrinę praktiką. Kažkuriais sumetimais šiam labai sunkiam savo priekaištui studijos autorius pašykštėjo net šaltinį nurodyti, lyg tai būtų savaime žinoma tiesa.

Pats Merkelis apie tai taip rašo: "Krikščionys demokratai opozicijos buvo kaltinami ir siekią partinės diktatūros. Gal jos krikščionys demokratai ir siekė, bet legališkai, tikėdamiesi visuomet laimėti Seimo rinkimus" (303 p.). Bet ar galima bet kurios demokratinės partijos sieki-

1970 m. rugpiūčio 9-16 d. d. Dainavoje vykstant studijų ir poilsio savaitei, naujasis "Į Laisvę" redaktorius LFB centro valdybos pirmininkui J. Mikoniui parašė laišką, kuriame iškėlė kai kuriuos redagavimo rūpesčius. Laiškas buvo perskaitytas LF bičiulių posėdyje. Čia veik ištisai spausdinamas to laiško tekstas.

Mielas Pirmininke,

Tavo kvietimas atvykti Dainavon ir pabūvoti kartu su visais jumis labai gundantis, tačiau teko tai pagundai atsispirti. Dėkoju bič. V. Rociūnui už sutikimą pabūti stovykloje redakcijos akimis ir ausimis, o reikalui esant, ir lūpomis.

Prieš ketvertą metų Dainavoje man yra tekę būti redaktoriaus Leonardo akimis ir ausimis. Gal būt perdaug džiaugiausi visu tuo, ką čia mačiau ir girdėjau, nes lūpos ištarė neatsargius žodžius. Tąsyk, svarstant "Į Laisvę" reikalus, aš pasakiau:

— Losangeliečiai redagavime ištvers, jei reikės, ir dešimt metų.

Tik tada praregėjau, kad tais žodžiais esu pasirašęs tuščią vekselio blanką, kai LFB vyr. tarybos pirmininkas dr. Adolfas Damušis šį pavasarį neatlaidžiai pareikalavo šį vekselį išpirkti. Štai, kaip tapau naujuoju "Į Laisvę" redaktoriumi.

Nėra dėkinga perimti žurnalą, kai jis, vedamas tvirtos bič. Leonardo rankos, turiniu ir forma yra pasiekęs aukšto lygio. Kiekvienas slystelėjimas žemyn skaitytojų bus pastebėtas ir viena ar kita forma nepasitenkinimas redaktoriui pareikštas.

Be gero redaktoriaus nėra gero laikraščio. Tačiau ir geras redaktorius, net kartu su gerais bendradarbiais dar nėra tikra gero laikraščio garantija. Laikraštis, o ypač žurnalas, reikalingas gyvo, reiklaus ir inteligentiško skaitytojo. Nemaža žurnalų užsienio lietuviuose yra gimę ir po ilgesnio ar trumpesnio laiko mirę, nors turėjo ir neblogus redaktorius. Mat, jie tapo nebereikalingi. Žurnalas reikalingas, kai jis turi ir ką pasakyti, ir kam pasakyti. Arba, kaip prof.

---

mą laimėti seimo rinkimus kvalifikuoti palinkimu į diktatūrinę praktiką?! Gal būt rinkiminės propagandos įkarštyje galima demagogiškai apšaukti ir priešininkės partijos siekimą laimėti "partinės diktatūros" siekimu. Bet kaip tada teisinga būtų "apšaukti" tokią demagogiją lietuvio studijoje, kai ji apie demokratinę Lietuvą svetimiesiems teigia grynas nesąmones, klaidinančias svetimuosius ir kompromituojančias demokratinę Lietuvą?!

— — —

Paprastai mes džiaugiamės kiekvieno lietuvio tikrais moksliniais ar meniniais pasireiškimais, ypač jauno lietuvio. Bet nei lietuvio, nei nelietuvio negali džiuginti tokis "moksliniai" pasireiškimai, kuriuose apie nepriklausomos Lietuvos demokratinį laikotarpį svetimiesiems "moksliškai" pažeriama eilė klaidinančių teiginių. Tokie autoriai turėtų pagalvoti apie tokių savo pasireiškimų slidumą. Atitinkama į tokius pasireiškimus reakcija kartais gali labai prastai patarnauti tokių autorių mokslinei karjerai.

V. Vaitiekūnas

J. Brazaitis yra išsireiškęs, "**laikraštis yra ne tik redakcijos, bet ir skaitytojų norų bei minčių atspindys**".

"Į Laisvę" kelias bėga lygiagrečiai su Lietuvių Fronto keliu. Mirė daugelis rezistencinių organizacijų (Vlike atstovaujami tik jų prisiminimai), gi frontininkai išliko. Ir išliko ne todėl, kad mūsų eilėse yra gausu garbingų rezistencijos žmonių (kitos grupės jų irgi turi), kad turime dar nemaža ištikimų kovotojų, bet kad **tebėra išlikęs gyvas pats rezistencijos reikalas.** Kas nors turi jį reikšti ir jam atstovauti. Mes dar nepavargome, nors jau prieš kelioliką metų iš mūsų pačių tarpo buvo siūlymų likviduotis ir įsilieti į Lietuvių Bendruomenę.

Dėl tų pačių priežasčių, manau, kad ir su tam tikrais svyravimais, išsilaikė ir "Į Laisvę". Ji tebereikalinga.

Per 17 metų, pradedant pirmuoju "Į Laisvę" Amerikoje redaktoriumi prof. Juozu Brazaičiu, baigiant bič. Leonardu Valiuku, žurnalas išlaikė idėjiškai principingą liniją, turėjo pakankamai skaitlingą ir imlią auditoriją ir jo poveikis į visą lietuvišką gyvenimą išeivijoje yra neginčytinas. Dar ir šiuo metu, naudojant dr. K. Čeginsko žodžius, galima pasakyti, kad mes, frontininkai, "senojo parako daug turime. Net ten, kur jis galėjo sušlapti, galima išdžiovinti".

Tačiau ne tik senuoju paraku galima didžiuotis, bet ir naujuoju gyvastingumu, nes gyvosios rezistencijos dvasiai būdinga laikas nuo laiko persvarstyti strategiją, reikalui esant, keisti veiklos priemones ir perkilnoti artimųjų tikslų akcentus. Tik pagrindinis siekis turi išlikti. Panašias mintis laiške redakcijai reiškia jaunas žmogus, bet senas frontininkas, dr. Vytautas Vardys.

Labai džiugu, kad net iš tolo buvo galima pajausti kai kurių LFB veikloje akcentų perkilnojimą, reiškiantį mūsų sąjūdžio gyvastingumą.

Žvelgdamas į ateitį, mielas Pirmininke, galiu iš anksto pažadėti, kad naujojo redaktoriaus rankose "Į Laisvę" ne visiems patiks, kaip ir praeityje ne visus patenkino. Net ir pačius frontininkus, nekalbant apie antifrontininkus. Bus priekaištų. Tačiau taip pat iš anksto noriu pasakyti, kad tie Bičiuliai, kurie plaks "Į Laisvę" redaktorių, dažnu atveju kartu plaks ir patys save. Savo žurnalo atžvilgiu tam tikra prasme visi turime būti ir redaktoriai, ir kritikai, ir bendradarbiai. Jei didelis skaičius Bičiulių, o taip pat ir palankių skaitytojų, šalia prenumeratos mokesčio prie "Į Laisvę" išlaikymo ir ugdymo nors bet kuo prisidėtų: straipsniu, informacija, komentaru, kritika, geru viešu žodžiu, naujai surasta prenumerata ar pinigine auka, savuoju žurnalu su pagrindu galėtume didžiuotis ir jo poveikis lietuvių visuomenėje žymiai sustiprėtų. Aš tuo noriu pasakyti, kad mūsų idėjoms atstovaujančio organo tobulumas turėtų būti visų mūsų rūpestis. Šioje vietoje vėl noriu pacituoti bič. Kajetono Čeginsko žodžius:

— **Jei ne viskas su "Į Laisvę" žurnalu sklandžiai eina, turime vi-**

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Antanas Maceina, BAŽNYČIA IR PASAULIS, bažnytinio gyvenimo kaita po II Vatikano Susirinkimo. Kritinis skerspiūvis. Išleido Vakarų Europos Lietuvių Sielovada 1970 m. Aplankas Kazio Veselkos. Spaudė "Draugo" spaustuvė, 3434 W. 63rd St., Chicago, Illinois 60629. Tiražas 2000 egz., 157 pusl. Kaina 2 dol.

Jurgis Gliauda, AITVARAI IR GIRIA, Lietuvos Atgimimo Sąjūdžio premijuotas romanas. Laisvosios Lietuvos knygų leidyklos leidinys Nr. 1. Viršelis dailininko Antano Rūkštelės. Spaudė Morkūno spaustuvė Čikagoje. Premijos mecenatai Ona ir Valerijonas Šimkai.

Anatolijus Kairys, DU BROLIUKAI, Amerikos Lietuvių Vaiko Ugdymo d-jos leidinys nr. 17. Viršelis ir iliustracijos dail. Juozo Kiburo; 78 p. Spaudė M. Morkūno spaustuvė, 6051 So. Ashland Ave., Chicago, Ill., 60636, 1970 m.

Bronius Budriūnas, LIETUVIO GIESMĖ, mišriam chorui. Žodžiai V. Mykolaičio - Putino. Premijuota P. L.B. Valdybos tautinių giesmių konkurse 1968 m. JAV LB Kultūros Fondo leidinys Nr. 47, Čikaga, 1970.

Danutė Brazytė - Bindokienė, MIESTE NESAUGU, premijuota apysaka jaunimui. JAV LB Kultūros Fondo leidinys Nr. 44. Čikaga, 1970. Viršelis ir iliustracijos Jūratės Eidukaitės. Spaudė Immaculata Press, Putnam, Conn.

Česlovas Grincevičius, GEROJI VASARA, mozaikinis romanas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas, aplankas dail. N. Vedegytės - Palubinskienės. Spausdino Draugo spaustuvė, 1970 m., 4545 W. 63rd Street, Chicago, Illinois 60629; kaina 5 dol.

---

si lygiai priimti savo kaltės dalį: pirmiausia — tyleniai, paskui — niurzgaliai, galop — visi likusieji.

Redagavimo darbo imuosi labai viltingai nusiteikęs. Ateitis parodys, kiek tos viltys pasiteisins. Tikiuosi, kad Bičiuliai atsilieps ne tik tada, kai į juos kreipsiuosi, prašydamas talkos, bet ir patys atneš "Į Laisvę" žurnalui savanorišką duoklę, kad vėliau nereikėtų plakti redaktoriaus, o kartu ir savęs.

Mintimi ir širdimi dalyvausiu su Jumis stovykloje, kai tarsitės, diskutuosite, spręsite, ilsėsitės ir pramogausite.

Su geriausiais linkėjimais visiems asmeniškai pažįstamiems ir nepažįstamiems Bičiuliams ir "Į Laisvę" skaitytojams.

Redaktorius

Jaunimo darbuotojų paruošimas

(Atkelta iš 53 pusl.)

kviestini šviesiausi mūsų išeivijos protai, LB žymieji darbuotojai ir Lietuvos laisvinimo žygių sumanytojai ir vykdytojai. Ir "studentų", ir lektorių ir keliones, ir pragyvenimo išlaidas turėtų padengti LB vadovybė, Lietuvių Fondas, veiksniai, susivienijimai ir kitos grupės bei atskiri geros valios lietuviai.

Investacija būtų nemaža, bet iš jos ir LB, ir kitos pagrindinės mūsų organizacijos, ir veiksniai, ir kiti vienetai turėtų begalinės naudos. JAV-bių LB vadovybė turėtų pajudėti ta linkme ir labai skubiai.

Dr. Vyt. Lukša

IŠ KANKINIŲ KRAUJO TAUTA SEMIASI STIPRYBĘ

Trisdešimties metų rezistencinės kovos prieš Lietuvos pavergėją sukaktį mini lietuvių tauta, atžymi ją ir pavergėjas. Naują, sustiprinta rusiško teroro banga ritasi per Lietuvą. Vėl liejasi lietuvių kraujas, dygsta nauji kapai.

Į Lukšos ir Butėno, į Vitkaus ir Pečiulionio, į Senio ir Sūnelio eiles visai neseniai prie Amerikos krantų įsijungė Simas Kudirka, o pavergtoje Lietuvoje — prof. Jonas Kazlauskas ir daugelis kitų, pradžioje paslaptingai dingusių, o vėliau paskelbtų "nuskendusiais", "sušalusiais", "pasikorusiais", "traukinių suvažinėtais".

Maskvos agentai į išeivių galvas kala, kad nuo Stalino laikų viskas ten pasikeitę į gerąją pusę. Kai kas yra pasikeitę ir į gerąją pusę. Tačiau vienas dalykas tikrai nepasikeitė: nepasikeitė lietuvių tautos troškimas atgauti laisvę ir nepriklausomybę, nepasikeitė ir Maskvos bestiališkos priemonės tą troškimą sunaikinti. Šioje nelygioje kovoje yra pasikeitus rezistencijos forma. Lietuvių tauta, kaip ir partizaninių kovų dienomis palikta vienų viena, tyliai, atkakliai ir ištvermingai savo surastais būdais ir priemonėmis okupacijai priešinasi. Priešas tai žino ir širsta. Masinių skerdynių ir deportacijų vykdyti nebegali, nes jau nebepajėgtų, kaip Stalino dienomis, nuslėpti to nuo pasaulio akių. Tautiškai sąmoninga, intelektualiai ir finansiškai pajėgi ir pakankamai įtakinga išeivija jau įstengia pažadinti pasaulio sąžinę, kaip Simo Kudirkos ir Brazinskų atvejais. Ji turi ir įtakingų draugų. Okupantas ir tai žino. Todėl savo nusikaltimus prieš lietuvių tautą dar rafinuočiau ima slėpti. KGB atakuoja individualiai ir pirmiau-

sia sunaikina tuos, kuriuos laiko okupacijai pavojingiausiais. Žudo KGB kamerose ar bepročių namuose, o prieš visuomenę nusikaltimus dengia "nelaimingų atsitikimų" skraistėm.

Lietuvių tauta skausme ir tyliame ryžte lenkia galvas prieš naujuosius kankinius ir naująsias rezistencijos aukas. Kovoje už laisvę išlietas kraujas nereiškia pralaimėjimo ir naujai supilti kapai nereiškia mirties. Iš kankinių kraujo tauta semiasi stiprybę. Kaip pirmuosius krikščionis, nauji kankiniai pavergtą tautą grūdins ištvermėje, o laisvuosius lietuvius žadins dar ryžtingesnei kovai už pavergto krašto laisvę.

SOLIDARUMAS SU TAUTA

Bendravimo klausimu dviejų nuomonių šiuo metu jau nebėra. Visi veiksniai pilnai sutaria, kad kiekvienas užsienio lietuvis turi ir teisę, ir pareigą remti krašte gyvenančius savo gimines, pažįstamus ir kitus tautiečius ir maloniu svetingumu sutikti juos, čia atvykusius, nežiūrint kokie bebūtų jų atsilankymo tikslai. Bendravimo procese Lietuvos okupantas neturi jėgų pilnai primesti savo valios, todėl rezistencinėje kovoje bendravimas yra reikalingas.

Iš bendravimo pereinama į bendradarbiavimą, kai organizuojami čia atvykusių žmonių koncertai, meno parodos, paskaitos, pranešimai, kai priimami okupacinių organų kvietimai vykti pavieniui ar grupėmis į pavergtą Lietuvą ir reikštis ten pagal okupacinės valdžios teikiamas "malones", "privilegijas" ir direktyvas.

Bendradarbiavimo procesą kontroliuoja priešas.

Sprendžiant bendradarbiavimo klausimą, neesminis dalykas, ar atvykėlis arba nuvykėlis yra ar buvo geras lietuvis, ar jis pasižymėjęs mokslininkas — menininkas — sportininkas, ar jo praeitis pro- ar anti-komunistiška. Tai jausminiai argumentai. Juk geras lie-

tuvis ir antikomunistas priešo kontroliuojamame procese jo tikslams visada geriau pasitarnaus, negu blogas lietuvis ir prorusiškas komunistas. Iš Lietuvos atvykusius bendradarbiautojus priešas kontroliuoja per paliktus įkaitus, nuvykusius ten siekia kontroliuoti per jų naivumą, oportunistiškus nusiteikimus ir duotus įsipareigojimus.

Sovietų peršamas bendradarbiavimas yra komplikuota problema, ir dėmesys skirtinas ne kuriam vienam, bet visiems šios problemos aspektams. Tačiau rezistencinei kovai vadovaują židiniai sutaria, kad "kultūriniai bendradarbiautojai" čia atvyksta ir mus pas save kviečia ne lietuvybės užsienio lietuviuose stiprinti, bet jų tautinei ir valstybinei sąmonei blėsinti, ne meilės Lietuvai, o Tarybų Sąjungai skiepyti, ne nepriklausomybės vilčių Lietuvai žadinti, bet Lietuvos okupacijai įteisinti. Jie atvyksta čia ne savo iniciatyva, ne savo pinigais, o kultūriškai reiškiasi stiprioje okupanto kontrolėje ne santaikos ir susipratimo mūsų tarpe ugdyti, bet mus skaldyti ir dezorganizuoti.

Koks turėtų būti laisvųjų lietuvių atsakymas?

Santykiai su pavergtos Lietuvos žmonėmis turi būti vedami rezistencinėje dvasioje. Tačiau santykių formų nustatymas nėra vienkartinio atsakymo suradimas, bet tam tikras besikeičiančių sąlygų apsprendžiamas procesas, atviras nuolatinėms pataisoms. Formulių jau yra pasiūlyta. Tačiau neišmintinga yra surastą atsakymą ginti kaip absoliučią tiesą, kaip ir neteisu aklai atakuoti jį, nesiūlant geresnių alternatyvų. Susigrupavus tuo klausimu į du tarpusavyje kovojančius frontus, retoriški postringavimai užgožia dalykišką klausimo nagrinėjimą ir realių atsakymų ieškojimą. Kraštutinumuose vieni pavojų visai nebemato, antri juos taip išpučia, kad už fantazijos kalnų pasislepia tikrovė, į kurią kelias tačiau turi būti surastas.

Lietuvių Fronto Bičiulių nusistatymas bendravimo su tauta klausimu yra aiškus, tvirtas ir nesikeičiąs nuo Lietuvių Fronto egzistavimo pradžios: IŠTIKIMAI ESAME SOLIDARŪS SU LIETUVIŲ TAUTA.

Norint išlaikyti solidarumą, reikia justi tikrąjį tautos pulsą. Todėl sąlyčiai su tauta yra ne tik leistini, bet ir būtini.

Iš antros pusės, negalima naiviai galvoti, kad, paėmus okupanto ranką, būsią galima pajusti lietuvių tautos širdies plakimą. Gi darant skirtumą tarp okupanto ruso ir okupuoto lietuvio, negalima neprileisti, kad okupanto tarnyboje nebūtų ir lietuvių. Nedidelė paguoda, jei jie tai daro iš prievartos, o ne savanoriškai. Tad praktiškai sprendžiant bendravimo klausimą, rezistencinis budrumas turi lydėti ir saugoti meilės lietuviui ir Lietuvai jausmus.

Su ginklu rankose prieš gudų valdžią nesišiaušti, bet vienok nepasiduoti pavertimui į gudus ir kreivatikius yra tai tėvynainių lietuvių pamatas, ant kurio stovi tikra tėvynės meilė.

Tumas - Vaižgantas, 1896 m.

AUKOS LIETUVOS LAISVEI

Pagrindinė išeivijos misija yra Lietuvos bylos kėlimas ir gynimas kitataučių tarpe. Tas darbas reikalauja didelių pastangų ir finansinių išteklių, daug laiko ir darbo ir geros organizacijos. Kiekvieno geros valios lietuvio pareiga laisvinimo veiklą paremti ir žodžiu, ir darbu, ir pinigine auka.

Turime eilę veiksnių, iš kurių vieni daug kalba ir metai iš metų rikiuojasi, antri — ištvermingai, intensyviai ir tyliai dirba. Kalbantieji veiksniai reikalaute reikalauja sau visų laisvės kovai skirtų aukų, dirbantieji tik prašo jų darbus paremti nors "našlės skatikais".

Neturėdami realių atramos bazių visuomenėje, oficialieji veiksniai nepajėgia nei racionaliai darbų suplanuoti, nei planų vykdyti. Netikėtų įvykių užklupti, dažnai visai pasimeta ir iniciatyvą perleidžia veiksniams šalia veiksnių.

Kalbant apie pastarojo penkmečio pačius šviesiuosius rezistencijos taškus, reikia paminėti Rezoliucijoms Remti Komiteto pravestą H. Con. Res. 416 rezoliuciją JAV Kongrese (pastangos rezoliuciją realizuoti ir dabar tyliai pilnu intensyvumu tebevedamos), JAV LB informacijos komisijos atsiekimus 1970 metais, Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto greitus ir tikslius žygius Brazinskų byloje, Amerikos Lietuvių Akcijos Komiteto prasiveržimus į Amerikos informacijos tinklus Simo Kudirkos reikale. Prof. Jono Kazlausko nužudymo iškėlimas ir pristatymas pasaulio opinijos dėmesiui iniciatorių dar tebelaukia.

Sąmoningi geros valios lietuviai, skirdami Lietuvos laisvinimui auką, pirmoje vietoje turėtų ją kreipti į dirbančiuosius veiksnius. Prievartavimo čia būti negali. Turi būti pagerbta aukotojo valia.

"Į LAISVĘ" RĖMĖJAI

1970 metais žurnalas susilaukė gausų duosnių rėmėjų skaičių:

MECENATAI: $250.00 — dr. J. Kižys; $100.00 — dr. K. Ambrozaitis, dr. P. Kisielius, dr. A. Razma; $50.00 — dr. P. Žemaitis.

GARBĖS PRENUMERATORIAI: $25.00 — J. Mikonis; $20.00 — V. Skladaitis; $15.00 — J. Žilionis; $10.00 — A. Balsys, A. Bražėnas, J. Janulaitis, dr. A. Martus, J. Prakapas, K. Račiūnas, dr. A. Šmulkštys, J. Urbonas.

AUKOTOJAI: $4.00 — J. Vingilis; $3.00 — K. Gimžauskas; $2.00 — K. Grina, J. Norkaitis, N. Tautvilas, J. Vaičaitis; $1.00 — dr. Z. Kungys, I. Raciūnas.

"Į LAISVĘ" ADMINISTRACIJA

MIELAS SKAITYTOJAU,

"Į Laisvę" žurnalas dėkingas Tau, nes prenumeratos mokesčiu palaikai jo gyvybę. Naujų metų pradžia yra labai geras laikas atnaujinti žurnalo prenumeratą ir, jei būtų, apmokėti užsilikusią skolą. Iš savo pusės, "Į Laisvę" pažada Jus 1971 metais lankyti reguliariai.